

รายงานการวิจัย

การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้
สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน

The Construct of Sustainable Learning Community Network of the
Cultural Diversity of Phetchabun Province for Integrated Learning
to Community for Support ASEAN Community

ดร.ปาณิสรา คงปัญญา และคณะ
สาขาวิชาการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2560

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน

The Construct of Sustainable Learning Community Network of the Cultural Diversity of Phetchabun Province for Integrated Learning to Community for Support ASEAN Community

ดร.ปณิสรา คงปัญญา	สาขาวิชาการจัดการทั่วไป
	คณะวิทยาการจัดการ
ผศ.กมล บุญเขต	สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร
	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
อาจารย์วุฒิฉัตร รัตนภรณ์	สาขาวิชาการจัดการ
	คณะวิทยาการจัดการ

ทุนอุดหนุนโดย งบประมาณแผ่นดินที่พิจารณาโดยผ่านความเห็นชอบจาก
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2560

ชื่องานวิจัย	การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชน สำหรับรองรับประชาคมอาเซียน
ผู้วิจัย	ดร.ปณิสรา คงปัญญา
ผู้ร่วมวิจัย	ผศ.กมล บุญเขต และ อาจารย์ยุวพัฒน์ รัตนภรณ์
สาขาวิชา	สาขาวิชาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีเสรีจวิชัย 2560

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม
และภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์ 2) เพื่อการวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่าน
ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์ 3) เพื่อการบูรณาการจัดการทุนทาง
สังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์ 4) การสร้างเครือข่าย
ชุมชนแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน
ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ชาวพื้นเมือง ชาวไทยหล่ม ชาวเขา (เผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า
เผ่ามูเซอ) ชาวจีน ชาวบน ชาวลาว (ลาวพวน ลาวเงี้ยว ลาวครั่ง) ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูล
ได้แก่ การสรุปพรรณนา และการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยพบว่า
1)การจัดการความรู้มี 7 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหาความรู้, การสร้างและแสวงหาความรู้, การจัด
ความรู้ให้เป็นระบบ, การประมวลและกลั่นกรองความรู้, การเข้าถึงความรู้, การแบ่งปันและ
แลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ 2)กระบวนการพัฒนาทักษะ ได้แก่ ทำการสอนกระบวนการวิจัย
การค้นคว้า การถามตอบ และการนำเสนอผลงาน และได้พัฒนาการศึกษา การวิจัย อยู่ในระดับปาน
กลาง จากแบบประเมินทักษะตามสภาพจริง,วิธีการพัฒนาทักษะมีจำนวน 17 หัวข้อ โดยใช้
ระยะเวลาในการพัฒนา 24 สัปดาห์ 3)การบูรณาการจัดการทุนทางวัฒนธรรมหลังการฝึกอบรมของ
กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มการสร้างทุนสามารถนำไปใช้ได้จริง ส่วนเนื้อหากิจกรรมสื่อการเรียนและ
ระยะเวลาในการฝึกอบรมเพื่อสร้างทุนใช้ได้จริง,แนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนใน
ระดับรากหญ้ามี 7 แนวทาง 4)การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้แก่ การจัดฝึกอบรมให้กับ
กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มโดยการศึกษาบริบทชุมชน ส่วนการสร้างเครือข่ายชุมชนไม่สามารถขยาย
เครือข่ายที่ห่างไกลได้เพราะต้องใช้งบประมาณมาก และการติดตามได้เฉพาะกลุ่มที่ดำเนินการเท่านั้น

สำคัญ : สังคมแห่งการเรียนรู้, ความหลากหลายทางภาษา, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม,
การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Research	The Construct of Sustainable Learning Community Network of the Cultural Diversity of Phetchabun Province for Integrated Learning to Community for Support ASEAN Community
Researcher	Dr.Panisara Kongpunya
Co-researcher	Asst. Kamon Bunkhat and Vudhthinat Rattanaporn
Major	Management
	Phetchabun Rajabhat University Year 2017

Abstract

This research aims to 1) study the cultural and linguistic diversity of Phetchabun Province, 2) to research the process of developing research skills of students through the cultural and linguistic diversity of Phetchabun province, 3) to integrate the management of Phetchabun's cultural and linguistic diversity; Social and cultural capital of Phetchabun through ethnic diversity. Population used in the study include Thai, hilltribes (Hmong, Lisu, Lahu), the Chinese on the Lao (Laos, Laos, Laos, Laos) who live in Phetchabun. The instruments used in the study were questionnaire, behavioral observation, evaluation, data analysis, descriptive and mean ($\bar{x}$) and standard deviation (S.D.). The research result found that 1) knowledge management has 7 steps: knowledge discovery, knowledge creation and acquisition, knowledge management, knowledge processing and refinement, knowledge access, sharing and knowledge sharing, and learning 2) Skills development process: teaching process, research, inquiry and presentation. The study was conducted at a moderate level. Based on the real-life skills assessment, 17 skill development methods were developed using a 24-week development period, 3) Integration of cultural capital management after capital formation training was available. There are seven approaches to developing community strength in grassroots levels, and 4) Creating a community network of learning training for community by community context study. Community building can not expand a distant network because it requires a lot of budget and follow-up only to the action group.

Keyword : Social Knowledge, Language Diversity, Cultural Diversity, Sustainable Development

(ก)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2560 โดยผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ คณะวิจัยขอขอบคุณนายสมศักดิ์ โพธิ์ศรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลงูย นายศักดิ์ เสงี่ยมสมานันท์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ นายสมบัติ ช่วยเมือง ผู้ใหญ่บ้านน้ำเลา ตำบลตะเบาะ ตลอดจนบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ช่วยในการประสานงาน อำนวยความสะดวก ตอบแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้

ดร.ปานิสร่า คงปัญญา และคณะ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญรูป	ช
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	4
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	4
1.5 กรอบแนวความคิดของการวิจัย	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม	6
2.2 ทฤษฎีทางสังคมวิทยา	11
2.2.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม	11
2.2.2 ทฤษฎีการปรับตัวทางวัฒนธรรม	12
2.2.3 ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม	15
2.2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์	17
2.2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย	19
2.2.6 แนวคิดเกี่ยวกับสัญชาติ	23
2.2.7 แนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม	25
2.3 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา	28
2.3.1 ทฤษฎีโครงสร้างที่	28
2.3.2 ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ	29
2.3.3 ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม	30
2.3.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม	31

สารบัญ (ต่อ)

2.3.5 ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม.....	32
2.3.6 แนวคิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม	32
2.3.7 แนวคิดมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ	33
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้.....	33
2.5 แนวคิดการจัดการความรู้.....	52
2.5.1 ความหมายของการจัดการความรู้.....	52
2.5.2 ความสำคัญของการจัดการความรู้.....	54
2.5.3 กระบวนการจัดการความรู้.....	54
2.5.4 ประโยชน์ของการจัดการความรู้.....	57
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	61
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างโดยเลือกแบบเจาะจง (ดูภาคผนวก: 84)	61
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	62
3.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	62
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลในวิจัย	62
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตพฤติกรรม	62
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	63
4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์.....	63
4.2 เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์	65
4.3 การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยการจัดการความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรม ของนักศึกษาสาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติ พันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน.....	67
4.4 การบูรณาการการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในฐานะนวัตกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน	68
4.5 การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ใน จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคม อาเซียน	69

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 5 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	72
5.1 สรุปผลการวิจัย	72
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	74
5.3 ข้อเสนอแนะ	75
บรรณานุกรม	77
ภาคผนวก	83
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้ข้อมูลแต่ละชุมชน	84
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย แบบสัมภาษณ์และ แบบสังเกต	88
ภาคผนวก ค ตัวอย่างภาษาที่ชุมชนใช้พูดสนทนา	91
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรม	93
ภาคผนวก จ ประวัติคณะผู้วิจัย	94

(๕)

สารบัญรูป

หน้า

รูปที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
รูปที่ 2.1 วงจรการเรียนรู้.....	57

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

โลกยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันกำลังอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างประเทศและวัฒนธรรมสมัยใหม่มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก การสื่อสารมีพลังไร้พรมแดนเข้าถึงแม้ในพื้นที่ห่างไกล ภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านของ ชนกลุ่มเล็ก กลุ่มน้อยอยู่ในภาวะอันตรายและเสี่ยงต่อการสูญสลาย สถานการณ์เช่นนี้เป็นภัยคุกคามความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นปัญหาล้าสมัยกับการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในความสนใจของนักวิทยาศาสตร์ ปัญหาวิกฤตด้านความหลากหลายของ ภาษาและวัฒนธรรมเป็นปัญหาระดับโลกโดย 90% ของภาษาในโลกกว่า 6,000 ภาษา กำลังอยู่ใน ภาวะวิกฤต (Krauss. 1992 : 55) และอาจจะไม่สามารถดำรงอยู่ให้พ้นศตวรรษนี้ มีเพียงภาษาใหญ่ หรือภาษาระดับนานาชาติและภาษาประจำชาติที่มีผู้พูดจำนวนมากและมีการธำรงรักษาอย่าง เข้มแข็งเท่านั้นที่จะรอดปลอดภัย

อย่างไรก็ตาม ผู้คนทั่วไปที่เกี่ยวข้องก็ยังขาดความตระหนักอย่างเพียงพอถึงความ ร้ายแรงของปัญหาภาวะวิกฤติทางภาษาและวัฒนธรรม และผลกระทบที่เกิดขึ้นอันจะทำลายความ หลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาซึ่งเป็นแหล่งเก็บภูมิปัญญาของมนุษยชาติติดต่อกันมาเป็นเวลา ยาวนาน ส่งผลให้เกิดวิกฤตด้านอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ ซึ่งมีผลให้ กลุ่มชนต่างๆ อ่อนแอ ไม่สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ประเทศไทย ก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบกับภาวะวิกฤตนี้ ทำให้สังคมอ่อนแอขาดความเชื่อมั่น ความมั่นคง ซึ่งเป็นรากฐานของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

ในสถานการณ์เช่นนี้ สิ่งที่เป็นเร่งด่วนประการหนึ่งคือ การเร่งสร้างองค์ความรู้ในการ จัดการกับปัญหา กล่าวคือการศึกษาและวิธีการฟื้นฟูธำรงรักษาภาษาในภาวะวิกฤตซึ่งยังนับว่าขาด แคลนอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ขึ้นมาจาก ประสบการณ์การศึกษา และฟื้นฟูภาษาในบริบทของภูมิภาคเอเชียและประเทศไทย ทั้งนี้เพราะส่วนมากแล้วองค์ความรู้ ดังกล่าวใน ปัจจุบันล้วนมาจากประสบการณ์ในกิจกรรมฟื้นฟูภาษาในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมีบริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป

จังหวัดเพชรบูรณ์มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาเป็นอย่างมาก โดยมีภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม (สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ. 2547 : 23) ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและความรู้ที่

เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการสอนในโรงเรียน เป็นสื่อในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษาที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวนน ลาวพวน ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะหรือความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ปัญหาและความต้องการในแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันไป การช่วยเหลือหรือชุมชนต้องการพึ่งพาตนเองย่อมแตกต่างกัน ไม่เหมือนกันทั้งหมดอาจจะมีลักษณะทั่วไปไปในสถาบันทางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ความมีชีวิตทางวัฒนธรรมในสถาบันต่างๆ ย่อมแตกต่างกันไป เช่น ในแต่ละชุมชนย่อมจะมีสถาบันต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่บริบทเนื้อหาของการคงอยู่ การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถาบันแตกต่างกันไป ซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างมากในงานพัฒนา ดังจะเห็นว่าผลกระทบของการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาที่ต้องมีความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนา หรือเกิดผลกระทบในการพัฒนาประเทศที่ทำให้บางชุมชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2543: 29)

การพัฒนาชุมชนในอดีตกาลรัฐเป็นผู้ผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตรัฐจึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งหลายคราวที่พบว่าการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า

จากความเป็นจริงที่มีอยู่นี้ จึงทำให้หลาย ๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ การพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ก็เช่นเดียวกัน ผลจากการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแสดงให้เห็นแล้วว่า การนำความรู้จากภายนอกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปยึดยึดให้กับชุมชน จะเป็นประโยชน์ก็เพียงแค่ชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น ไม่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และไม่อาจนำพาประเทศไปสู่

สังคมแห่งการเรียนรู้ในทิศทางที่ต้องการได้ หากแต่การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานจากเดิมมาเป็นการประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนและความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ หมายถึง กลุ่มคนที่ตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการเรียนรู้ มีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์และการแก้ปัญหา และนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มและหรือนวัตกรรมใหม่ๆ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เริ่มดำเนินการสร้างต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือชุมชนอุดมปัญญา มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 มีจุดมุ่งหมายที่จะใช้องค์ความรู้ ผลการวิจัย เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในการพัฒนาชุมชนสู่ความสมดุล พอเพียง อันจะส่งผลต่อความสุข ความอบอุ่นของครอบครัว ความเข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยศึกษาวิเคราะห์จากข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น สภาพปัญหาของชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ศักยภาพในการพัฒนาอาชีพ รวมทั้งสภาพภูมิสังคม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีนักวิจัยภายนอกทำ:ที่เป็นผู้เอื้ออำนวย หรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน ดังนั้น การวิจัยจึงสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี พร้อมกับบังเกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา :ที่ และร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อร่วมกันเรียนรู้ ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชน ทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหา เพื่อลดผลกระทบของการพัฒนาประเทศที่มีต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษา โดยมีนักวิจัยภายนอกทำ:ที่เป็นผู้เอื้ออำนวย หรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน เพื่อสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้คนในชุมชนนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์
- 2) เพื่อการวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์
- 3) เพื่อการบูรณาการจัดการทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์
- 4) การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

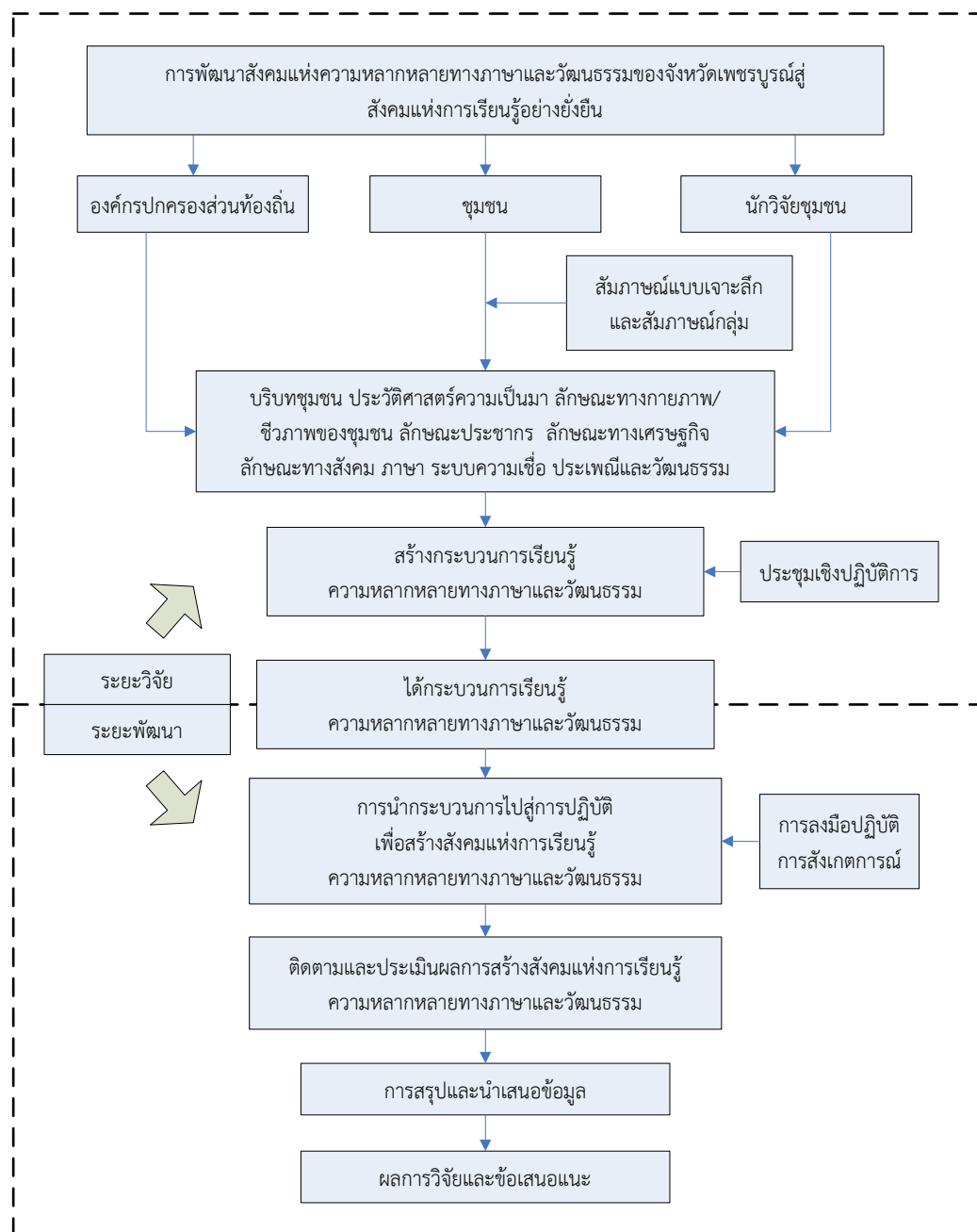
ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัยดังต่อไปนี้

- กลุ่มชาวพื้นเมือง	บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง
- กลุ่มชาวไทยหล่ม	บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มสัก
- กลุ่มชาวเขา	บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ
- ชาวจีน	ย่านการค้า อำเภอหล่มสัก และอำเภอเมือง
- กลุ่มชาวนน	บ้านน้ำเลา ตำบลตะเภา อำเภอเมือง
- กลุ่มชาวลาว	บ้านคงขุย ตำบลคงขุย อำเภอชนแดน

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 1) ได้องค์ความรู้ในการจัดการความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์
- 2) ได้องค์ความรู้ในการวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์
- 3) ได้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์
- 4) ได้สังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน
- 5) สามารถนำผลการวิจัยสู่การกำหนดนโยบายการพัฒนาโลจิสติกส์และโซ่อุปทานเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

1.5 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

รูปที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน เพื่อการวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่านการพัฒนาทุนทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเพื่อการพัฒนารูปแบบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 1) แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม
- 2) ทฤษฎีทางสังคมวิทยา
- 3) ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา
- 4) แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
- 5) แนวคิดการจัดการความรู้
- 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม

นับตั้งแต่รัฐบาลได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 2 จนถึงปัจจุบันเป็นแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 9 นั้น รัฐบาลได้พยายามดำเนินการตามแผนพัฒนาฉบับต่างๆ ไปได้ในระดับหนึ่ง ชุมชนหลายแห่งสามารถบรรลุตามเป้าหมายของแผนพัฒนาประเทศได้ แต่ชุมชนบางแห่งได้สามารถพัฒนาตามแผนการพัฒนาประเทศไทยจึงเกิดช่องว่างระหว่างชุมชนต่างๆ ทำให้ชุมชนเหล่านั้นถูกรัฐบาลมองว่าเป็นชุมชนที่ล้าหลังหรือล้าสมัย เมื่อพิจารณาถึงวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนย่อมจะเห็นว่าประชาชนมีวิถีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเครื่องใช้ต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวกในระดับครอบครัวและชีวิตความเป็นอยู่มีความเหมาะสมมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตในอดีต อย่างไรก็ตามก็ยังมียังมีบางชุมชนที่วิถีชีวิตของประชาชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่ไม่ดีนัก เป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสทางสังคมเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมา

วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยย่อมจะมีประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากประวัติศาสตร์ของชาติ

ไทยในแต่ละภาคแต่ละท้องถิ่นมีประวัติความเป็นมาที่หลากหลาย กล่าวคือ ในอดีตรัฐชาติประกอบด้วยการรวมตัวกันของอำนาจรัฐที่สามารถครอบคลุมเมืองต่างๆ โดยแต่ละเมืองยังมีเจ้าเมืองหรือผู้ปกครองตนเอง แต่เมืองเหล่านั้นจะต้องขึ้นกับนครหลวง การปกครองเช่นนี้สามารถกล่าวได้ว่ามีความหลากหลายในแต่ละภูมิภาคและท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น วิถีชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีต ก่อนที่อาณาจักรล้านช้างจะมีอำนาจ ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้มีหลักฐานที่มีคนอยู่อาศัยก่อนประวัติศาสตร์คือวัฒนธรรมเจนละ วัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมของเขมรพระนครได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ไม่น้อย และอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างที่มีอิทธิพลต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (หอศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544: 27-50) สำหรับวิถีชีวิตของประชาชนในภาคอื่นก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ แต่ละภาคประกอบขึ้นด้วยกลุ่มชนที่อยู่ในท้องถิ่นเดิมและกลุ่มชนที่มาจากสถานที่อื่นๆ ซึ่งทำให้เห็นว่าวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น แต่ละภาคย่อมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมไม่มากนัก

เพื่อที่จะได้เข้าใจแนวความคิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เราอาจจะกล่าวว่ามีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเราอาจจะแยกพิจารณาดังต่อไปนี้ “ความหลากหลาย” และ “วัฒนธรรม” ความหลากหลาย คือ ความแตกต่าง ความมีหลายสิ่งหลายอย่าง หรือความไม่คล้ายคลึงกัน หรือความเป็นพหุลักษณะ หรือความเป็นพหุนิยม ส่วนคำว่า วัฒนธรรม ในทรรศนะนักวิชาการย่อมจะแตกต่างกันไป ตัวอย่าง เช่น วัฒนธรรมหมายถึงองค์รวมของวิถีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างและสะสมขึ้นมาในความหมายพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2538:5) และวัฒนธรรมหมายถึงวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิด หรือความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา เป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536:4) ศรีศักร วัลลิโภดม (2536 : 14-26) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมในลักษณะศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะหยุดนิ่งขาดความสัมพันธ์กับกลุ่มชนผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรม ซึ่งมักมีการพัฒนาการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาและในลักษณะสังคมวัฒนธรรมหรือชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่ต้องปรับเปลี่ยนตามสภาวะแวดล้อมตลอดเวลา

ดังนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหลากหลายของชีวิตวัฒนธรรม หรือความหลากหลายของระบบคิด ระบบภูมิปัญญา และระบบอำนาจของกลุ่มชนในสังคม หรือความหลากหลายของแบบแผนการดำรงชีวิตนั่นเอง ถ้าหากจะแยกแยะตามมิติการมอง เราสามารถเข้า

ใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้หลายมิติของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ มิติทางประชากร มองถึง ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และองค์ประกอบของประชากรในสังคมที่มีความแตกต่างกัน มิติทางโครงสร้างทางสังคมหรือชุมชน จะมีมุมมองของความหลากหลายในด้านสถานภาพ บทบาท ค่านิยม บรรทัดฐาน การวัดช่วงชั้นทางสังคม และสถาบันทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะมีมิติที่เน้นเฉพาะในสถาบันหนึ่ง เช่น ความหลากหลายของการประกอบอาชีพ ความหลากหลายของระบบความเชื่อ เป็นต้น ตลอดจนมิติทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละชุมชน เราอาจจะกล่าวสรุปได้ว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมก็คือ ในวัฒนธรรมหนึ่งๆ ย่อมมีความหลากหลายในความหลากหลายอาจมีมุมมองในวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป

การที่ประเทศไทยมีแผนการพัฒนาประเทศมาได้หลายฉบับ โดยแผนการพัฒนาประเทศส่วนใหญ่มีแผนงานและโครงการต่างๆ ในลักษณะเป็นนโยบายเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง ทำให้แผนงานและโครงการต่างๆ ไม่ได้สนองกับความต้องการของประชาชนในวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แม้ว่าในแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 8 จะเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอแผนงานและโครงการต่างๆ ในลักษณะที่เป็นนโยบายเบื้องล่างสู่เบื้องบนก็ตาม แต่ระบบคิดของผู้บริหารระดับนโยบายยังไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนา จึงทำให้แผนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ระหว่างคนรวยและคนจนมีมากขึ้น รวมทั้งการที่ประเทศมีนโยบายระบบเศรษฐกิจเสรี โดยไม่ได้เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของวิถีชีวิตของประชาชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้การพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมถูกละเลย จนประเทศเข้าไปสู่ระบบเศรษฐกิจโลกจนเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะหรือความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ปัญหาและความต้องการในแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันไป การช่วยเหลือหรือชุมชนต้องการพึ่งพาตนเองย่อมแตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน ทั้งหมดอาจจะมีลักษณะทั่วไปไปในสถาบันทางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ความมีชีวิตทางวัฒนธรรมในสถาบันต่างๆ ย่อมแตกต่างกันไป เช่น ในแต่ละชุมชนย่อมจะมีสถาบันต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่บริบทเนื้อหาของการคงอยู่ การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถาบันแตกต่างกันไป ซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างมากในงานพัฒนา ดังจะเห็นว่าผลกระทบของการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาดังกล่าวที่มีความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนา หรือเกิดผลกระทบในการพัฒนาประเทศที่ทำให้บางชุมชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาประเทศ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2543 : 29)

การวิจัยคือกระบวนการหาองค์ความรู้โดยมีวิธีการวิจัยในแต่ละสาขาที่ยอมรับกัน บางท่านกล่าวถึงการวิจัย คือกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนได้รับความรู้ต่างๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ในความเป็นจริงกระบวนการวิจัยมีขั้นตอนต่างๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่กระบวนการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอีกมิติหนึ่งที่ไม่ได้เป็นไปตามหลักการสังเกตการณ์ การพิสูจน์ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ตามแนวทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นมิติของการเข้าถึงบริบทแห่งความรู้ในสาระที่มีวิธีการต่างๆ หลากหลายตามความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น การวิจัยทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผสมผสานหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การวิจัยลักษณะนี้มักเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีข้อสังเกตว่าไม่ว่าการวิจัยจะเป็นเชิงปริมาณหรือคุณภาพ ต่างก็มีข้อสมมุติต่างๆ จึงต้องพิจารณาคุณสมบัติของข้อมูลว่า ข้อมูลใดบ้างที่สามารถทำวิจัยเชิงปริมาณหรือคุณภาพ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539 : 5)

การวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความจำเป็นอย่างมากเพราะการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังมีจำนวนน้อย ถ้าหากเราจะมีมิติการศึกษาว่าแต่ละชุมชนมีลักษณะเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อจะได้เข้าใจบริบทเนื้อหาทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากปัญหาและความต้องการแตกต่างกัน

การที่ประเทศไทยดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเรื่อยมา และการติดต่อพึ่งพากับระบบโลก ตลอดจนกระแสของโลกาภิวัตน์ได้เข้าสู่ประเทศไทยโดยมีอิทธิพลต่อระดับชาติระดับชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับปัจเจกบุคคลเป็นอย่างมาก จนกล่าวได้ว่า สังคมในทุกระดับจนถึงปัจเจกบุคคลได้รับผลของการพัฒนาของประเทศ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม อย่างต่อเนื่องเรื่อยมา และเป็นที่ยอมรับว่า ภาวะการปรับตัวหรือพลวัตการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นในทุกระดับตั้งแต่สังคม ชุมชนครัวเรือน และปัจเจกบุคคลตลอดมา ผลของการปรับตัวตามพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของบางชุมชนมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมตรงตามเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศในขณะเดียวกันก็มีบางชุมชนที่พร้อมจะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามเป้าหมายของการพัฒนา และยังมีบางชุมชนที่ยังมีภาวะของความคงที่และยังยืนหยัดของการไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต หรือค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามหลักวิวัฒนาการ เช่น ตัวอย่างของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะพบปัญหาของชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ดัชนีชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐานอยู่จำนวนหนึ่ง

นอกจากการเกิดภาวะของพลวัตของการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว ยังเกิดกระแสของท้องถิ่นนิยมเกิดขึ้น โดยมีความเชื่อว่า การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ได้คำนึงถึงแก่นแท้หรือรากฐานทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนิยมให้มากขึ้น หากการพัฒนามุ่งไปสู่กระแสของโลกาภิวัตน์แต่เพียงอย่างเดียวก็ย่อมจะทำให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาประเทศ ประเทศละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีต มุ่งแต่การพัฒนาทางด้านวัตถุ ขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ย่อมจะเกิดผลกระทบของการพัฒนาประเทศ กลายเป็นปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหาการย้ายถิ่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาอื่นๆ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติ. 2537 : 1-7)

เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นและยอมรับในหมู่นักวิชาการข้าราชการ และนักปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เราอาจจะกล่าวได้ว่าแนวทางการวิจัยที่แท้จริงเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นนั้น การที่จะสร้างพรมแดนแห่งความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น จะต้องมีแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ จะต้องสามารถนำแนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาไปวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ จึงจะสามารถพัฒนาและสร้างสังคมแห่งความรู้ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งจะมีประโยชน์ในการประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาในด้านการพัฒนาในระดับชาติ ระดับชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับปัจเจกบุคคลได้อย่างแท้จริง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นประเด็นที่สำคัญของการวิจัยในยุคการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยจะเห็นได้ว่า นักวิชาการทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามีความสนใจปรากฏการณ์ทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นความหมายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลักษณ์ทางวัฒนธรรม และผลกระทบของการพัฒนาประเทศที่มีต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้นการวิจัยซึ่งเป็นกระบวนการเรียนและพัฒนาองค์ความรู้จึงมีความสำคัญที่สุดที่จะเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แท้จริง ทั้งนี้ทำให้เห็นผลสะท้อนของการพัฒนาที่เห็นพลวัตของการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมตลอดจนเมื่อมีผลงานวิจัยแล้ว ต้องส่งเสริมให้คนในชุมชนนำองค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตามความคาดหวังของการวิจัยอนาคตที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังต้องดำเนินต่อไป จนกระทั่งปัญหาของการพัฒนาจะค่อยๆหมดหรือลดน้อยลงในที่สุด

2.2 ทฤษฎีทางสังคมวิทยา

2.2.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลง (change) หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่งขององค์กรหนึ่งซึ่งยังคงตัวอยู่ได้ (Nisbet, อ้างถึงใน สนิท สมักรการ. 2542 : 2) ในปัจจุบันไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีสภาพมั่นคง หากแต่ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมและวัฒนธรรมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ไม่มีสังคมและวัฒนธรรมใดหยุดอยู่กับที่ โดยแท้จริงตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมออันเป็นลักษณะธรรมดาของสังคมมนุษย์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันเป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทั้งในระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติ แต่ในอัตราและความถี่น้อยแตกต่างกันตามท้องที่แล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่น ในเรื่องค่านิยมหรือคุณค่าทางจริยธรรม การแต่งกายมารยาท และการใช้ภาษา การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ ในระดับมหภาค คือการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค (พจนจิตต์ อธิคมนันท์. 2543 : 11-13) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและที่ของสังคม มักจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลกทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีใหญ่ ๆ หลายทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (evolutionary theories of social change) ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป ทฤษฎีพัฒนาการ (developmental theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่การพัฒนาเกิดมาจากผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม (conflict theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นผลมาจากการขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ทฤษฎีโครงสร้างและที่ของสังคม (structuralfunctional theories) ซึ่งโครงสร้างของสังคมคือรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

กับกลุ่มสังคม : ที่ของสังคมกล่าวถึงผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์เหล่านั้น ซึ่งสังคมมีขนาดใหญ่เท่าใดความแตกต่างทางด้านโครงสร้างและ: ที่ของประชากรในสังคมน่าจะมีมากขึ้นด้วย ความแตกต่างนี้หมายถึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนาระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ ภูมิหลังของครอบครัว เป็นต้น และ ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (social psychology theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความคิดว่าการนำไปสู่ความทันสมัยจะทำได้ โดยผ่านการกลายพันธุ์เป็นประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดสำคัญของกลุ่มนี้คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (นิเทศ ดินณะกุล. 2546 : 6-27)

หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ (สนิท สมัครการ. 2542 : 3-5)

2.2.2 ทฤษฎีการปรับตัวทางวัฒนธรรม

การปรับตัว หรือการดัดแปลงตัวของมนุษย์ (adaptation) ตามสารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา หมายถึงกระบวนการที่คนกระทำตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกายภาพให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของตนเอง มีการดัดแปลงตัวเป็น 4 ประเภท คือ (1) การดัดแปลงทางกายภาพ(physical adaptation) (2) การดัดแปลงทางอารมณ์ (emotional adaptation) (3) การดัดแปลงทางสติปัญญา (intelligence adaptation) และ (4) การดัดแปลงทางอุดมคติ (ideal adaptation)ผู้ที่ดัดแปลงตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้ ย่อมมีอาจจะดำรงชีวิตอยู่เป็นปกติสุขได้ (อุทัย หิรัญโต. 2526 : 2-3)

เช่นเดียวกับพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า adaptation คือการดัดแปลง ซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวให้เหมาะสมที่จะมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้ โดยทั่วไปจะใช้กับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางกายภาพของ

ร่างกาย แต่อาจใช้ในความหมายถึงการคัดแปลงเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เหมาะกับสิ่งแวดล้อมเฉพาะของมนุษย์ได้ด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532 : 7)

การปรับตัว มักใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วน เพื่อให้ความสัมพันธลงตัว (อมรา พงศาพิชญ์, 2547 : 16) การปรับตัวเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์ต้องการดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของตัวเอง และให้บรรลุถึงสิ่งที่ตนต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (Malm & Jamison อ้างถึงใน นิภา นิธิยาน, 2530 : 5-6)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการปรับตัวของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เนื่องจากการพัฒนานุคลิกของชนแต่ละชาติพันธุ์มีผลต่อการที่บุคคลรู้สึกต้องการติดต่อกับผู้อื่น วัฒนธรรมอื่น ๆ ความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ หรือการแยกตัวออกหรือความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม (Bennett, 2001 : 182)

การปรับตัวทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Cohen (อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2547 : 17-18) เสนอข้อคิดว่า ข้อหนึ่ง การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อข้อสอง องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม ข้อสาม การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ ข้อสี่วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง ข้อห้า การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม ข้อหก พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย และข้อเจ็ด การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันมีส่วนส่งเสริมให้การปรับตัวเป็นไปได้ดีและเร็วขึ้น เช่นเดียวกับทัศนคติที่ดีของผู้ไปอยู่ใหม่ต่อสถานที่ไปอยู่ก็มีผลต่อการปรับตัวและยอมรับสังคมได้ดีด้วย (Kosic, 2002 : 180-181; Sodowsky & Plake , (1992 : 55) ศึกษาการผสมผสานวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนหลากหลายเชื้อชาติที่เกิดการยอมรับในกลุ่มที่ต่างกันพบว่า ชาวยุโรปสามารถปรับตัวมีวิถีชีวิตในประเทศอเมริกาได้ดีกว่าในประเทศแถบเอเชีย อาฟริกา หรือ อเมริกา เช่นเดียวกับ Ward & Kennedy (1993 : 175) ศึกษาพบว่า นักศึกษาชาวจีนที่ไปอยู่ใน

ประเทศสิงคโปร์สามารถปรับตัวได้ดีและง่ายกว่าเมื่อย้ายไปอยู่ที่ประเทศนิวซีแลนด์ เนื่องจากการมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน

การได้รับคำแนะนำด้านวัฒนธรรม การให้ความรู้ในการปรับตัวทางวัฒนธรรมแก่ผู้ที่ จะย้ายไปอยู่ในประเทศใหม่ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง จะช่วยให้ผู้ที่ไปอยู่ใหม่ได้เข้าใจความเป็นอยู่ เพื่ออยู่อย่างมีความสุข ลดอัตราความเสียหายต่าง ๆ ไปได้มาก เช่นกรณีของคนไทยที่ไปทำงานใน บอสตัน ได้กลับมาเมืองไทยหลายสัปดาห์ โดยคิดว่าเพื่อความประหยัดจึงได้ปิดเครื่องทำไฟฟ้า เครื่องทำความร้อนในบ้านหมด เมื่อกลับไปปรากฏว่าท่อน้ำ โถส้วม ได้รับความเสียหายเนื่องจากน้ำ กลายเป็นน้ำแข็ง ต้องเสียเงินถึง 5,000 เหรียญในการซ่อมแซมเป็นต้น (Copeland, 1995 : 83)

สิ่งสำคัญที่ทำให้การปรับตัวได้ดีคือ ภาษา เนื่องจากภาษาของมนุษย์เป็นเครื่องมือใน การสื่อสารซึ่งกันและกัน (โอลิเวอร์, คัดลาส. 2528 : 69) ภาษาคือการถ่ายทอดความคิดด้วยระบบ สัญลักษณ์ เป็นพฤติกรรมที่เกิดได้ด้วยการเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนที่ใช้ภาษา เดียวกันสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้อย่างลึกซึ้งและ กว้างขวาง (อรัญ ชื่นมนุษย์. 2542 : 53) ภาษาจึงทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ถิ่นที่อยู่ใหม่ การเข้าถึงบริการและการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ง่ายขึ้น การรู้ภาษาของเจ้าของประเทศ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การปรับตัวในการอยู่ในประเทศนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ ถ้าไม่รู้ ภาษาหรือพูดสื่อสารได้ไม่ดีก็ทำให้การปรับตัวเป็นไปได้ยาก (Blackwell, 1994; Kim, 1998 : 505-506; Tomich, McWhirter, & King, 2000 : 38) ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของแรงงาน ต่างชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจะทำให้ได้ค่าจ้างรายวันสูงกว่าผู้ที่พูดภาษาไทยไม่ได้ การใช้ ภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการผสมผสานเข้ากับคนไทยและสามารถนำไปสู่การตั้งรกรากถาวร ขึ้นในประเทศไทยได้ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล. 2548 : 157) การเรียนรู้ภาษา ใหม่ของประเทศที่ไปอยู่ใหม่สิ่งสำคัญที่สุดมิใช่อะไรอยู่เพียงการเรียนรู้ภาษาเท่านั้นแต่อยู่ที่การรู้วัฒนธรรม ใหม่ด้วย (Sjolie. 2004 : 25) จากการศึกษาของ Bronstein & Olstein (1994 : 85) พบว่า ภาษาถิ่นเป็น สิ่งจำเป็นและเป็นเครื่องมือสื่อสาร โดยเฉพาะในประเทศที่มีผู้ย้ายมาอยู่จากหลากหลายประเทศ เช่น ประเทศอิสราเอลผู้มาอยู่ใหม่ต้องรู้ภาษาฮีบรูเนื่องจากเป็นทั้งภาษาพูดและภาษาราชการ ผู้ที่รู้ภาษา ฮีบรู สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมใหม่ได้ง่ายขึ้น เช่นเดียวกับที่ Lybeck (2002 : 185) ศึกษาคนอเมริกันที่ไปอยู่ในประเทศนอร์เวย์ พบว่า ระดับการเรียนรู้ภาษาที่ 2 สามารถกำหนดได้ว่า จะประสบความสำเร็จในการปรับตัวและเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ได้ดีเพียงใดด้วยเนื่องจากการรู้ภาษา และเข้าใจถึงการใช้ภาษาได้ดีทำให้เรียนรู้วัฒนธรรมดีตามไปด้วยในกลุ่มเด็กก็พบว่าการ เปลี่ยนแปลงการสอนในโรงเรียนจากการสอนโดยใช้สองภาษามาเป็นภาษาอังกฤษอย่างเดียวและ ให้ภาษาที่สอง เป็นวิชาเลือกทำให้เด็กที่ย้ายมาอยู่ใหม่ปรับตัวในการเรียนได้ดีขึ้น (Amselle, 2000 :

70-71) เด็กที่ไม่ยอมใช้ภาษาของประเทศที่ไปอยู่ใหม่เนื่องจากไม่มีความคุ้นเคย ทำให้เกิดโรคจิตทางสังคม เกิดความขัดแย้งในการปรับตัวส่งผลต่อสภาวะจิตใจ การเรียนตกต่ำ มีการเสพยาเสพติด และเกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ได้ (James, 1997 : 99-100)

ผลการศึกษาของ Poyrazli, Arbona, & Bullington (2001 : 52) พบว่า นักศึกษาชาวตุรกีที่ไปศึกษาต่อในประเทศอเมริกาผู้ที่มีการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาอังกฤษได้ดี จะมีผลการเรียนเฉลี่ยสูง และคนที่ไปอยู่เมื่ออายุน้อยเมื่อมีการทดสอบด้านภาษาอังกฤษก็ทำคะแนนได้ดี ทำให้เห็นว่าภาษามีความสำคัญต่อการปรับตัวในการเรียนของนักเรียนกลุ่มนี้ เช่นเดียวกับที่ Dee & Henkin (1999 : 55) ได้ศึกษาการปรับตัวของนักศึกษาชาวเกาหลีที่ไปศึกษาต่อในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า ภาษาเป็นอุปสรรคในการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมของประเทศใหม่ทำให้ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้ งานวิจัยในอีกด้านหนึ่งที่น่าสนใจยิ่งคือการที่ภาษาทำให้คนละทิ้งวัฒนธรรมเดิม เช่น เด็กอะบอริจินที่ต้องเผชิญกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ การมุ่งเรียนภาษาเพื่อการสื่อสาร การเข้าสู่โรงเรียนที่เป็นสถานที่ขจัดเกลา และการเข้าสู่โลกใหม่ทำให้ละเลยคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมไปเสีย (Reynolds, 2002 : 20) หรือการไม่รู้ภาษาทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ทำให้เลิกใช้ภาษาเดิมเนื่องจากเกิดความอับอายเกิดความขัดแย้งในตนเอง (Sparks, 1998 : 249)

การมีเพื่อนเป็นผู้ที่มาอยู่ก่อนหรือการได้อยู่รวมกลุ่มเดียวกับผู้ที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเหมือนกันช่วยทำให้ลดความตึงเครียดจากปัญหาในการปรับตัว การแยกตัวออกจากสังคมได้ (Zhang & Rentz, 1996 : 323) จากการศึกษาของ Bar-Yosef (2001 : 231) พบว่า ปัญหาของเด็กที่เป็นบุตรของผู้พลพจากเอธิโอเปียเข้าไปอยู่ในประเทศอิสราเอล ซึ่งมีความแตกต่างด้านภาษา ศิวิ และวัฒนธรรมอย่างสิ้นเชิง แต่การมีเพื่อนที่เป็นเด็กชาวอิสราเอลผู้เป็นเจ้าของประเทศทำให้เด็กเหล่านี้สามารถปรับตัวได้เร็วขึ้น Sparks (1998 : 248) ศึกษาเด็กชาวอเมริกันเชื้อสายเม็กซิกันที่ต้องใช้ภาษาอังกฤษแทนภาษาสเปนในชั้นเรียนพบว่าความสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ มีส่วนสำคัญมากในการเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมใหม่ ๆ ในการปรับตัวเข้ากับครูและเด็กในห้องเรียนเดียวกัน

2.2.3 ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม

การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นภาวะการหนึ่งของวัฒนธรรมที่เกิดเนื่องจากวัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน โดยที่บุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันและมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในระบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม นั่นคือบุคคลหรือกลุ่มคนยอมรับวัฒนธรรมอื่น ซึ่งมีใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนซึ่งเป็นกระบวนการสองทาง คือเมื่อกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดให้อีกกลุ่มหนึ่งในขณะเดียวกันก็อาจจะรับวัฒนธรรมของกลุ่มที่

คนถ่ายทอดมาด้วยก็ได้ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจะเป็นไปอย่างช้าหรือเร็วเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับ การผสมผสานทางวัฒนธรรมนั่นเองว่าจะมีมากน้อยและมีความรุนแรงเพียงไร การผสมผสาน วัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อวัฒนธรรมทั้งสองมีความคล้ายคลึงกัน รวมทั้งทัศนคติของคนด้วย หากฝังแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียมและความเชื่อเดิมอยู่มาก โอกาสที่จะรับวัฒนธรรมใหม่ย่อม เป็นไปได้ได้น้อย (จันงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2543 : 25) แต่อย่างไรก็ดี การขอยืมหรือการลอกเลียนแบบ ทางวัฒนธรรมนั้น มีข้อน่าสังเกตว่า ตามปกติแล้วคนเราจะไม่ยอมรับเอาวัฒนธรรมที่ตนถือว่าเป็น สถานภาพต่ำต้อยหรือด้อยกว่าวัฒนธรรมของตน แต่จะมีความโน้มเอียงรับเอาแบบแผนทาง วัฒนธรรมที่ตนเห็นว่ามีความสูงกว่าหรือดีกว่าวัฒนธรรมของตนเข้ามา (สนิท สมักรการ, 2542 : 8) ตัวอย่างเช่นการผสมกลมกลืนกลายเป็นคนไทยของคนจีนที่เกิดในประเทศไทยในทุกระดับทาง สังคมในยุคต้น ๆ ก่อนศตวรรษที่ 20 พบว่าไม่ค่อยมีปัญหายุ่งยาก เนื่องจากในเวลานั้นรัฐบาลไทย ได้ให้ตำแหน่งทางสังคม ให้ยศสถาบรรดาศักดิ์แก่คนจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีทำให้กลายเป็นชน ชั้นสูงในสังคมไทยได้ง่ายขึ้น เป็นหนทางนำไปสู่การยอมรับในสังคม ได้รับการยกย่อง การมี อำนาจ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนจีนเหล่านี้ยอมรับแสดงตนว่าเป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์ (Skinner, 1962 : 245-246)

ทฤษฎีนี้การผสมผสานทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่เชื่อว่าการ ผสมผสานทางวัฒนธรรมในท้ายที่สุดจะนำไปสู่ภาวะสุดท้ายตามแนวคิดของกอร์ดอน หรือที่ปาร์ค และเบอร์เกสส์เรียกว่าสภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน คือไม่มีความแตกต่างระหว่างคนส่วนน้อยกับคน ส่วนใหญ่หลงเหลืออยู่เลย กลุ่มที่เชื่อเช่นนี้เรียกว่าทฤษฎีเอนกวัฒนธรรม (melting pot theory) ส่วนอีก กลุ่มหนึ่งมีความคิดเห็นตรงกันข้ามคือ ไม่เชื่อว่าการกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะนำไปสู่ ภาวะการละลายตัวของวัฒนธรรมเดิมจนหมดสิ้น แต่เชื่อว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะดำเนินไป ถึงภาวะที่ก่อให้เกิดมีการยอมรับในความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่มารวมกันเข้าเป็น สมาชิกของประเทศเดียวกันขึ้น ซึ่งจะพิจารณาได้จากมีการลดอคติและการถือเอาถือเอาเราลงแต่ไม่หมด ไปทีเดียวเรียกว่าทฤษฎีพหุวัฒนธรรม (cultural pluralism theory) (สนิท สมักรการ, 2542 : 26-27)

จากการศึกษาของอภิชาติ จัรัสฤทธิวงศ์ และวาทีณี บุญชะลิกย์ พบว่า ในการผสม กลมกลืนเข้ากับคนไทยของแรงงานต่างชาติที่มาจากประเทศพม่าและกัมพูชาในประเทศไทย พบว่า การได้เข้าไปอยู่กับชุมชนไทย ทำให้แรงงานเหล่านี้ค่อย ๆ กลมกลืนกับคนไทยได้เรื่อย ๆ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2548 : 156-157)

นโยบายของรัฐบาลไทยต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคเหนือนี้เป็นนโยบายสองด้าน ที่ซ่อนเร้น กล่าวคือ การเน้นทั้งด้านการผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์เข้าสู่ความเป็นไทยและการ อนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้เพื่อการท่องเที่ยว ทางด้านการผสมกลมกลืนกลุ่มชาติพันธุ์

นั้นเป็นการขยายต่อจากนโยบายการสร้างชาตินิยมที่รัฐบาลไทยใช้ได้ผลมาแล้วกับกลุ่มชาวจีน ชาว มอญ และชาวเวียดนามในประเทศไทย โดยการปฏิบัติการผ่านเทคโนโลยีทางอำนาจ (technologies of power) ในสถาบันทางการศึกษาการปกครอง ศาสนา ทหาร และกฎหมาย(Cohn, Dirks, & McCaskill อ้างถึงใน ขวัญชีวัน บัวแดง, ปนัดดา บุญสารนัย และประสิทธิ์ ลิปรีชา. 2546 : 31) ประเทศไทยเป็นแผ่นดินที่ลี้ภัยของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ ผู้ลี้ภัยที่เข้ามามีปัญหาที่ต้องรับการ ช่วยเหลือทั้งในเหตุการณ์เฉพาะและปัญหาระยะยาวที่ต้องมาอยู่อาศัยในสังคมใหม่ ทำให้ต้องมีการ ปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และระบบการเมือง ผู้ลี้ภัยเป็นชนกลุ่มน้อยถ้า หากมีความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่มีความสำนึกของความเป็นพลเมืองไทย ถือได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่อยู่ในลักษณะที่พอจะเข้ากันได้ เช่น กรณีของ ชาวจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย อยู่ร่วมกับหญิงไทย ลูกที่เกิดมาคือลูกจีนซึ่งมีแม่เป็นคนไทย ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบคนไทยรับเอาวัฒนธรรมไทยไว้เป็นของตัวเอง มีความรู้สึกว่าเป็นคน ไทยค่อนข้างสูง กลุ่มนี้คือกลุ่มที่ได้ผสมกลมกลืนเข้าในสังคมไทยแล้ว (อมรา พงศาพิชญ์และคน อื่น ๆ. 2525 : 15) อีกประการหนึ่งคือการที่ได้นับถือพุทธศาสนาเหมือนกันและได้มีการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมระหว่างกันมาเป็นเวลานาน จนผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันทั้งในด้านศิลปะ วรรณกรรม จึง อาจกล่าวได้ว่าการแสดงออกทางวัฒนธรรมของชาวจีนในประเทศไทยนั้นเป็นไปโดยราบรื่น มีการ ผสมกลมกลืนเข้ากับของไทยได้เป็นอย่างดี (ทวี ธีระวงศ์เสรี. 2517 : 141)

2.2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic groups) เริ่มเป็นศัพท์วิชาการที่ปรากฏในงานทาง มานุษยวิทยาราวกลางทศวรรษ 1950 ที่ใช้จำแนกความแตกต่างของกลุ่มคนโดยอาศัยมาตรการทาง วัฒนธรรมเป็นหลัก เพราะใช้ได้แบบเป็นกลางครอบคลุมหมด ไม่มีการแยกแยะว่ากลุ่มใครมี วัฒนธรรมสูงหรือเจริญกว่ากลุ่มอื่น” (สุนัยมานุษยวิทยาสรีนทร(องค์การมหาชน). 2547 : 8) กลุ่ม ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมย่อย (subculture) ร่วมกัน คือมีค่านิยม ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาระบบสัญลักษณ์และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ร่วมกันที่แตกต่างไปจาก วัฒนธรรมใหญ่และมักเชื่อมโยงกับการอพยพมาจากประเทศอื่น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพมา อยู่อาศัยในสังคมใหม่มักมีความสำนึกในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) สูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอพยพเข้ามาในสังคมใหม่เป็นจำนวนมาก และกลุ่มคนเหล่านี้มักจะถูกละเลย ถูกปฏิบัติ และได้รับการปฏิบัติอย่างอคติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนาน ๆ ลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่ม แรก ๆ อาจยอมรับวัฒนธรรมใหญ่และพยายามหาทางเคลื่อนที่ทางชนชั้นให้สูงขึ้นจนในที่สุดอาจ ละทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนอย่างสิ้นเชิงก็เป็นได้ (งามพิศ สัตย์สรวง. 2545ค : 34-35)

ชาติพันธุ์ หมายถึง การสืบทอดทางสายโลหิต เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิธีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทั่วไปใช้คำว่า เผ่า เพื่อแยกกลุ่มชนที่แตกต่างอย่างชัดเจนออกจากกัน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, และองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ. 2546 : 4)

นอกจากคำว่าเชื้อชาติ (races) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) แล้ว ยังมีคำอีกคำหนึ่งคือชาติ หรือประชาชาติ (nation) ซึ่งเป็นคำที่อยู่ในตระกูลความคิดเดียวกัน และมีลักษณะคล้ายคลึงต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นแนวคิด 3 แนวที่มีศูนย์กลางลักษณะร่วมกันที่สำคัญก็คือความคิดเกี่ยวกับการมีการสืบเชื้อสาย (descent) และบรรพบุรุษ (ancestry) ร่วมกันในทั้งสามคำเราพบความหมายร่วมกันเกี่ยวกับความคิดทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ตำนานปรัมปราเกี่ยวกับอดีต ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีของกลุ่มชน และความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ใช้กำหนดกลุ่มซึ่งอาจเป็น ภาษา เครื่องแต่งกาย และจารีตประเพณี ดังนั้นโดยนัยดังกล่าว กลุ่มชนจึงถือได้ว่าเป็น ประชาคมการสืบเชื้อสายและวัฒนธรรม (descent and culture communities) (สุเทพ สุนทรเกสัช. 2548 : 14-15)

ศรีศักร วัลลิโภดม (2544 : 11-12) กล่าวถึงคนที่ผู้คนที่เผ่าพันธุ์แตกต่างกัน ล้วนมีการสังสรรค์ระหว่างกัน โดยเริ่มจากการสังสรรค์ทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่นำไปสู่การสังสรรค์และความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในที่สุดก็เกิดการผสมผสานระหว่างเผ่าพันธุ์กันขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่า แทบจะไม่มีกลุ่มชนใดหรือเผ่าพันธุ์ใดที่ไม่ผสมผสานกับเผ่าพันธุ์อื่นเลย แต่ตรงข้ามกลับเกิดเป็นกลุ่มที่เป็นชาติพันธุ์ (ethnic group) ขึ้นมามากมาย ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมาช้านานหลายชั่วคน

กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย

ในสมัยโบราณประเทศต่าง ๆ ยังมิได้มีการตรากฎหมายข้อบังคับไว้อย่างแน่ชัดบุคคลได้มีการเคลื่อนย้ายไปมาอย่างเสรี สำหรับประเทศไทยในสมัยก่อนได้เปิดโอกาสให้ชาวต่างด้าวเข้าประเทศได้โดยไม่จำกัดจำนวน ทั้งนี้เนื่องด้วยการแผ่พระเมตตาธรรมขององค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่าพระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของปวงชนโดยไม่เลือกชาติศาสนา ภาษาใด ดังนั้นจึงมีชาวต่างชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในไทยมากมาย ในระหว่างปีพ.ศ. 2483-2493 มีชาวจีนได้หลังไหลเข้ามาเฉลี่ยถึงปีละ 15,000 คน (Thompson & Adloff อ้างถึงใน ทวี วีระวงศ์เสรี. 2517 : 30-31)

โครงสร้างสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มองคนไทยในความหมายของคนที่มีวัฒนธรรมและพูดภาษาไทย ส่วนคนลาว คนพม่า คนเขมร ก็คือคนที่มีวัฒนธรรมและพูดภาษาลาว พม่า เขมร และเมื่อคนชาติอื่นเช่นคนอินเดีย หรือจีนเข้ามาอยู่ในอาณาบริเวณประเทศไทยก็ถูกมอง

ว่าเป็น แยก แจก พรหมณ์ จับกัง หรือ ถ้ำแก่ ตามสภาพและสถานภาพ ดังเช่น สมัยก่อน หลังการสู้รบถ้าไทยชนะก็จะกวาดต้อนผู้คนมาอาศัยอยู่ในอาณาเขตประเทศไทย มีการชี้พื้นที่ให้ตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านญวน บ้านมอญ บ้านแขกคนที่มิใช่ชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่ไทยก็ถูกมองและถูกเรียกว่าเป็นคนอื่น คนที่อยู่บนคอย ก็ถูกมองว่าเป็นคนคอย (อมรา พงศาพิชญ์, 2547 : 138) กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยามาจากหลากหลายชาติพันธุ์มีทั้ง มอญ ขอม ไท ลาว จีน ฯลฯ คนทั้งหมดนี้ร่วมกันสร้างสังคมประเทศไทยขึ้น พวกเขาอยู่ที่นั่นมานาน และโยกย้ายมาจากที่ต่าง ๆ ในเวลาต่าง ๆ และด้วยสาเหตุต่าง ๆ (กัญญา ทิลาลย์, 2544 : 355)

ในสังคมไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์มากมายหลายกลุ่มอาศัยอยู่เช่น พวกชาวเขา ชาวเลชาวมุสลิม คนไทยเชื้อสายจีน เขมร มอญ พม่า ลาว และไทยโซ่ง (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545ค : 35) ในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอาจมีหลายชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน ดังเช่น การอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้าสู่ล้านนาเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้นว่าในจีนมีการเกิดกบฏไต้หวันและกบฏมุสลิมในช่วงปี พ.ศ.2349-2418 ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เมี่ยน ลีซู ลาหู่ และอื่น ๆ อพยพมาถึงดินแดนล้านนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นเมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ พม่าเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบสังคมนิยมจนถึงยุคเผด็จการทหาร ได้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ติดชายแดนภาคเหนือของไทย ทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย (ขวัญชีวัน บัวแดง, ปณัฏา บุญยสาระนัย และประสิทธิ์ ลิขิต, 2546, : 30)

2.2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย

ชนกลุ่มน้อยเป็นชนกลุ่มที่มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับชนส่วนใหญ่ของประชากรการเมือง และเป็นชนที่มีความแตกต่างจากชนส่วนใหญ่ในด้านต่าง ๆ แต่ถ้าชนกลุ่มน้อยนั้น ๆ มีอำนาจในทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ชนกลุ่มน้อยดังกล่าวย่อมมีความสำคัญทางการเมืองเพราะอาจมีผลกระทบต่อการสร้างอำนาจ รูปแบบการปกครอง รวมทั้งเสถียรภาพของรัฐบาลและการพัฒนาประเทศ ชนกลุ่มน้อยมีลักษณะแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อยด้วยกันดังนี้คือ แตกต่างในด้านเชื้อชาติ (race) เผ่าพันธุ์ (ethnicity) ศาสนาภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออุดมการณ์ทางการเมืองชนกลุ่มน้อยในประชากรการเมืองหนึ่ง ๆ ถ้ามิได้มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมา ย่อมนำไปสู่ปัญหาทางสังคมและการเมือง เช่น ผลทางสังคม ที่มีความมือคติและการเลือกปฏิบัติ ผลทางการเมือง เกิดความแตกแยกของคนที่อาจนำไปสู่การประหัตประหารกัน เกิดความแตกร้าง ขาดความสามัคคีและข้อสำคัญคือการขาดเสถียรภาพทางการเมือง (ลิขิต ชีรเวทิน, 2521 : 2-8)

ชนกลุ่มน้อย หมายถึงกลุ่มชนที่มีประวัติความเป็นมา ภาษา หรือความเชื่อทางศาสนาที่เหมือนกัน มีความรู้สึกว่าตนเองมีความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ ไปจากชนกลุ่มใหญ่ที่ตนไปอาศัยอยู่ด้วย (ขจิตกัย บุรุษพัฒน์. 2526 : 2)

กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ได้ให้ความหมายชนกลุ่มน้อยหมายถึงกลุ่มชนชาติส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงภาคเหนือของประเทศไทยในลักษณะชั่วคราว มีการเคลื่อนย้ายอยู่เสมอ ระหว่างประเทศไทย สหภาพเมียนมาและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยลาว ได้แก่อพยพชาตินักรบจีนฮ่อ ไทยใหญ่ ปะหล่อง เป็นต้น(กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ,และองค์กรทุนสำหรับเด็กแห่งสหประชาชาติ. 2546 : 5)

ในสังคมที่มีชนกลุ่มน้อย สังคมหรือประเทศนั้นย่อมมีการจัดนโยบายขึ้นมาเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามมา แต่นโยบายไม่ว่าในรูปแบบใดไม่สามารถที่จะใช้จัดปัญหาให้หมดสิ้นไปได้ อาจจะช่วยลดผ่อนคลายหรือแก้ปัญหาหนักให้เป็นเบาลงไปได้นั่น หรือเพื่อใช้เป็นมาตรการประสานกลุ่มเข้าหากันก็ได้ การเลือกใช้นโยบายเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยแต่ละกลุ่มเชื้อชาติหรือวัฒนธรรมนั้นแตกต่างกัน ต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์บางประการ เพื่อให้การเลือกใช้นโยบายเป็นไปได้อย่างเหมาะสม ตรงตามหลักมนุษยธรรม และได้ผลดีมากที่สุด

การที่บุคคลในสังคมมีฐานะทางชนชั้นต่างกันมีผลต่อโอกาสที่จะได้รับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต (life chance) และต่อวิธีการหรือแบบแผนในการดำรงชีวิต (life style) ในแง่ของโอกาสในชีวิต นับแต่เกิดจนตาย บุคคลที่มีฐานะทางชนชั้นต่ำกว่ามักมีความด้อยกว่าในเรื่องต่าง ๆ เช่น โอกาสทางการศึกษา โอกาสได้รับบริการสาธารณสุข โอกาสที่จะได้รับความมั่นคงปลอดภัย เพราะสิ่งที่เป็นของดีมีคุณภาพสูงทั้งหลายในสังคมมักตกอยู่ในมือของผู้ที่มีฐานะทางชนชั้นสูงกว่า (จางงัก อติวัฒน์สิทธิ์ และคนอื่น ๆ. 2543 : 72)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540 : 57-63) ว่าด้วยสถานภาพการศึกษาด้านชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ได้ให้ข้อสังเกตไว้ 5 ข้อด้วยกันคือ ข้อแรกการศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยมีน้อย เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะรัฐและรัฐบาลไม่ยอมรับการคงอยู่ของคนกลุ่มน้อย ข้อสอง การศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังเป็นการศึกษาจากข้างนอก ผู้ศึกษาเป็นชาวต่างประเทศหรือเผ่าอื่น ยังไม่เป็นการศึกษาจากจุดยืนและแง่มุมของชนกลุ่มน้อยนั่นเอง ข้อสาม การศึกษาในเรื่องชนกลุ่มน้อยยังไม่ได้เน้นการศึกษาแบบเป็นประวัติศาสตร์ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมอธิบายเบื้องหลังวัฒนธรรมได้ ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการให้ศักดิ์ศรี เข้าใจที่ยืนและบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นข้อสี่ การศึกษาชนกลุ่มน้อยไม่ได้ศึกษาโยงไปถึงชนกลุ่มเดียวกันที่อยู่นอกประเทศไทยเพื่อความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์และ

ทางนิรุกติศาสตร์ให้ตีความศึกษาชนชาติเผ่าพันธุ์เดียวกันวัฒนธรรมเดียวกันที่อยู่ในประเทศเพื่อนบ้านด้วยจึงจะเข้าใจพื้นฐานเศรษฐกิจวัฒนธรรม และภาษาอย่างลึกซึ้ง ข้อห้า การศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยไม่ได้มองออกนอกกรอบประเทศไทย เช่น มองในกรอบเอเชียหรือของโลก ถ้าใช้กรอบของเอเชีย เราจะเห็นว่าในดินแดนตอนใต้ของจีนหรือเอเชียอาคเนย์ เราต่างเป็นชนกลุ่มน้อยด้วยกัน ทั้งนี้ในอดีตได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันมานานแล้ว ในอนาคตจึงควรจะยอมรับให้ที่ซึ่งกันและกัน และสมานไมตรีกัน

นโยบายกรมการปกครอง พ.ศ. 2540-2544 ได้มีการจัดระเบียบการปกครองชาวเขาและชนกลุ่มน้อยให้มีประสิทธิภาพโดยดำเนินการเตรียมชุมชนชาวเขาเพื่อเข้าสู่ระบบการปกครองที่ถูกต้องตามกฎหมาย สร้างจิตสำนึกในความเป็นไทย ให้ความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิ : ที่ในฐานะพลเมืองไทย รวมทั้งพิจารณาให้สถานะคนต่างด้าวแก่ชาวเขาที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย ตลอดจนดำเนินการสกัดกั้น ผลักดันชาวเขาออกนอกประเทศและควบคุมการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยภายในประเทศ อีกทั้งเน้นการติดตามประเมินผลการปฏิบัติเกี่ยวกับชาวเขาและชนกลุ่มน้อยทุกระยะ (กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, 2541 : 15) ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย

ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีได้มีสัญชาติไทยที่มีจำนวนน้อยกว่าคนไทยเจ้าของประเทศ และมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกันไป เข้ามาหรือมาอยู่ในประเทศไทยโดยลักษณะวิธีการต่าง ๆ เช่น หลบหนีภัยสงครามหลบหนีเข้าเมือง เข้ามาพักอาศัยชั่วคราว โดยปัจจุบันชนกลุ่มน้อยที่กรมการปกครองจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้มี 16 กลุ่ม ดังนี้

1) ญวนอพยพ คือ คนเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี 2488-2489อาศัยอยู่ใน 13 จังหวัดคือ นครพนม มุกดาหาร หนองคาย อุบลราชธานี ยโสธร อุตรดิตถ์ อำนาจเจริญ หนองบัวลำภู สกลนคร สุราษฎร์ธานี พัทลุง ปราจีนบุรี สระแก้ว ปัจจุบันมีมติคณะรัฐมนตรีให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติพ.ศ. 2508 และให้สถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแก่ผู้อพยพเข้ามาตาม พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 (บัตรประจำตัวสีขาวขบบน้ำเงิน)

2) อติตทหารจีนคณะชาติ (อติต ทจช.) คือ อติตทหารกองพล 93 ของจีนได้วันที่เข้ามาอยู่ในพม่าและเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เนื่องจากการสู้รบกันระหว่างจีนได้หวันและจีนแผ่นดินใหญ่ โดยเข้ามาตั้งแต่ พ.ศ. 2497 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันมีมติคณะรัฐมนตรีให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และให้สถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายตาม พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 (บัตรประจำตัวสีขาว)

3) จีนฮ่ออพยพ คือ ครอบครัวของอดีตทหารจีนคณะชาติที่อพยพเข้ามาภายหลังสถานะเช่นเดียวกับอดีตทหารจีนคณะชาติ (บัตรประจำตัวสีเหลือง)

4) จีนฮ่ออิสระ คือ กลุ่มคนจีนซึ่งเป็นญาติของอดีตทหารจีนคณะชาติ ซึ่งเข้ามาในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2505-2521 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยาแม่ฮ่องสอน มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2543 กำหนดสถานะเช่นเดียวกับอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ (บัตรประจำตัวสีขาวยอมสัสม)

5) อดีตโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายา (อดีต จคม.) อาศัยอยู่ในจังหวัดยะลา นราธิวาส และสงขลา มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียว)

6) ไทยลื้อ อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีส้ม)

7) ลาวอพยพ คือ คนลาวที่มีพื่อน้องอยู่ทางฝั่งไทย เมื่อลาวเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เข้ามาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องที่จังหวัดหนองคาย อุบลราชธานี เลย นครพนม มุกดาหาร อุดรดิตถ์ พะเยา น่าน และเชียงราย ยังมีได้กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้าขอบน้ำเงิน)

8) เนปาลอพยพ คือ คนเนปาลที่เข้ามาอยู่ในพม่าก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นเกณฑ์ให้ขนส่งภาระเข้ามาในประเทศไทย อาศัยอยู่ในเขตอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียว)

9) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า คือ ชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในพม่า แต่มิใช่คนพม่าเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก่อน 9 มีนาคม 2519 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และระนอง มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2543 กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีชมพู)

10) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า คือ กลุ่มคนจากพม่าที่หลบหนีเข้าเมืองมาหลังวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราว ยังมีได้กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวมี 2 สี คือ สีส้มเป็นบัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่มีที่อยู่ถาวร สีม่วง เป็นบัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่อยู่กับนายจ้าง)

11) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย คือ กลุ่มคนที่เป็นคนไทยแต่แผ่นดินไทยที่เคยอยู่ได้ถูกแบ่งสมัยอังกฤษต่อมตกเป็นของพม่า และได้เข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมืองมาอยู่ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง และตาก มีมติคณะรัฐมนตรีให้แปลงสัญชาติเป็นไทย (บัตรประจำตัวสีเหลืองขอบน้ำเงิน)

12) บุคคลบนพื้นที่สูง คือ กลุ่มชาวเขาและชนกลุ่มที่อยู่บนพื้นที่สูงใน 20 จังหวัดคือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา ตาก สุโขทัย น่าน แพร่กำแพงเพชร พิจิตร โลก เพชรบูรณ์ เลย อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้า)

13) ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากจังหวัดเกาะกง กัมพูชา คือ คนไทยที่อยู่ที่เกาะกงซึ่งแต่เดิมเป็นคนไทยเพราะเกาะกงเป็นของไทย ต่อมาเกาะกงเป็นของฝรั่งเศสและกัมพูชา ภายหลังกัมพูชาเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจึงเข้ามาอยู่ที่จังหวัดตราด มีมติคณะรัฐมนตรีแปลงสัญชาติให้เป็นไทย (บัตรประจำตัวสีเขียว)

14) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา คือ กลุ่มคนกัมพูชา ที่มีคนไทยจากเกาะกงได้หลบหนีเข้ามาอยู่ที่จังหวัดตราด ยังไม่มีการกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีขาวยอมแดง)

15) เผ่าตองเหลือง (มลาบรี) ที่อยู่ที่จังหวัดแพร่ น่าน มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้า)

16) ชุมชนบนพื้นที่สูง คือ กลุ่มบุคคลที่อยู่บนพื้นที่สูง 20 จังหวัด ที่ได้ทำการสำรวจครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2542 ถ้าเข้ามาถึงวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียวยอมแดง) (กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง. 2544 : 1-51)

2.2.6 แนวคิดเกี่ยวกับสัญชาติ

คำว่า “สัญชาติ” เป็นถ้อยคำทางกฎหมายซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างปัจเจกชนคนหนึ่งกับรัฐ ๆ หนึ่ง ในลักษณะปัจเจกชนตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยในทางบุคคลของรัฐนั้น เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชนที่ก่อให้เกิดสถานภาพ “คนชาติ” แก่บุคคล (พันธุ์ทิพย์ (กาญจนะจิตรรา) สายสุนทร. 2544 : 23)

“สัญชาติ” คือเครื่องมดบุคคลไว้กับประเทศในทางกฎหมาย เป็นเหตุให้บุคคลมีสิทธิและที่ต่อประเทศที่บุคคลมีสัญชาติ การที่จะให้สัญชาติแก่บุคคลนั้นย่อมจะเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หลักการได้สัญชาติอาจแยกโดยอาศัยหลักการ 2 อย่างคือ (1) หลักการได้สัญชาติโดยกำเนิด หรือการเกิด ที่หมายความว่าถึงคลอดออกจากครรภ์มารดา ที่แบ่งเป็น 2 ลักษณะคืออาศัยการพิจารณาจากหลักดินแดน (jus soli) ที่ว่าบุคคลเกิดในอาณาเขตดินแดนของประเทศใดย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้น โดยไม่คำนึงว่าบุตรที่เกิดนั้นจะเกิดจากคนมีสัญชาติของตนหรือคนต่างด้าว และหลักสืบสายโลหิต (jus sanguinis) ที่พิจารณาว่าบุคคลเกิดจากบิดาหรือมารดาที่มีสัญชาติของประเทศใดย่อมมีสัญชาติของประเทศนั้น โดยไม่คำนึงว่าจะเกิดในประเทศของตนหรือในต่างประเทศก็ตาม (2) หลักการได้สัญชาติหลังกำเนิด มีลักษณะดังนี้ หากได้สัญชาติมาโดยการ

แปลงสัญชาติมาเป็นสัญชาติประเทศนั้น หญิงที่ได้สัญชาติโดยการสมรสกับบุคคลต่างด้าวประเทศที่ตนมีสัญชาติเดิมเสียอาณาเขต ซึ่งทำให้บุคคลผู้อยู่ในอาณาเขตที่เสียไปต้องมีสัญชาติตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของประเทศที่ได้อาณาเขต ได้สัญชาติโดยการมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศนั้น ได้สัญชาติโดยการเป็นข้าราชการของประเทศนั้น และได้สัญชาติโดยการถูกรับเป็นบุตรอันชอบด้วยกฎหมาย (หยุด แสงอุทัย. 2527 : 137-145)

ประเทศไทยได้กำหนดการได้สัญชาติไทย โดยพิจารณาการได้สัญชาติไทยโดยกำเนิด และหลังกำเนิดเช่นกัน โดยแยกหลักการได้สัญชาติไทยโดยการเกิด เป็น 3 กรณีคือ (1) ผู้ที่เกิดโดยบิดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกอาณาจักรก็ตาม (2) ผู้ที่เกิดนอกราชอาณาจักรไทย โดยมารดาเป็นผู้มีสัญชาติไทย แต่ไม่ปรากฏบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบิดาไม่มีสัญชาติ (3) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย ได้สัญชาติไทยตามหลักดินแดน สำหรับหลักการได้สัญชาติไทยหลังกำเนิดนั้น แยกเป็น 2 กรณี คือ (1) การได้สัญชาติไทยของหญิงต่างด้าวที่ทำการสมรสกับชายไทย (2) การได้สัญชาติโดยการขอแปลงสัญชาติ ดังนั้นชนกลุ่มน้อยจะได้รับสัญชาติไทยหรือไม่นั้น จึงเป็นไปตามกฎหมายสัญชาติไทยที่มีผลและข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้ได้สัญชาติหรือไม่ได้สัญชาติ (พันธุ์ทิพย์ (กาญจนะจิตรรา) สายสุนทร. 2535 : 17-33)

ข้อยกเว้นของการได้สัญชาติไทยโดยหลักดินแดนคือ ลักษณะการเข้าเมืองของบิดาหรือมารดา ที่เป็นข้อยกเว้นอยู่ในมาตรา 7 ทวิ วรรคที่ 1 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย โดยบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวย่อมไม่ได้รับสัญชาติไทย ถ้าในขณะที่เกิดบิดาตามกฎหมายหรือบิดาซึ่งมิได้มีการสมรสกับมารดาของผู้นั้นเป็น ผู้ที่ได้รับการผ่อนผัน ให้พักอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยเป็นกรณีพิเศษเฉพาะราย หรือเป็นผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าอยู่ในราชอาณาจักรไทยเพียงชั่วคราว หรือผู้ที่อพยพหลบหนีเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง” (พันธุ์ทิพย์ (กาญจนะจิตรรา) สายสุนทร. 2535 : 36) จึงเป็นไปตามกฎหมายทำให้บุตรหลานของชาวไทยใหญ่แม้จะมากเกิดบนผืนแผ่นดินไทย ก็ไม่สามารถมีสัญชาติไทยได้

ชนกลุ่มน้อย จะได้รับสัญชาติไทยหรือไม่นั้น ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2543 อนุมัติในหลักการให้สัญชาติไทยแก่บุตรของบุคคลบนพื้นที่สูง ที่เกิดในประเทศไทยระหว่างวันที่ 14 ธันวาคม 2515 ถึงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2535 และรวมถึงบุตรของผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า, เนปาลอพยพและจีนฮ่ออิสระด้วย บุตรของชนกลุ่มน้อยทั้ง 4 กลุ่ม ที่เกิดในประเทศไทยตามระยะเวลาดังกล่าว ชนกลุ่มน้อยทั้ง 4 กลุ่มนั้นจะต้องเป็นผู้ที่เข้าเมืองมาในวันที่ 3 ตุลาคม 2528 ด้วยโดยมีหลักเกณฑ์ในการขอสัญชาติตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2535 กำหนดไว้ 10 ประการ ดังนี้

- 1) รัฐบาลมีนโยบายให้สัญชาติ
- 2) ถ้าได้สัญชาติอื่นตามบิดา หรือมารดา ต้องแสดงความจำนงสละสัญชาติเดิม
- 3) เป็นบุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรไทย มีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวตามมาตรา 7 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535
- 4) มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย หรืออาศัยอยู่ในเขตควบคุม หรือมีชื่ออยู่ในสำเนาทะเบียนบ้าน หรือหลักฐานตามที่ทางราชการกำหนด (ท.ร. 13)
- 5) จะต้องมิสูติบัตร หรือหนังสือรับรองการเกิด และจะต้องมีทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวที่ทางราชการกำหนด
- 6) ได้รับการศึกษาตามหลักสูตรที่ทางราชการไทยกำหนด หรือสามารถพูดและฟังภาษาไทยเข้าใจได้ ยกเว้นกรณีเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 7 ปี และยังไม่ได้เรียนหนังสือ
- 7) เลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่มประพฤติการณ์ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ ภายในระยะเวลาที่ทางราชการกำหนด
- 8) ประกอบอาชีพสุจริต และมีหลักฐานการเสียภาษี ยกเว้นบุคคลที่ยังไม่ประกอบอาชีพ
- 9) เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามแบบแผนที่ทางราชการกำหนด และไม่เคียดแค้นโทษคดีอาญา
- 10) ประกอบคุณงามความดี หรือทำประโยชน์ต่อราชการหรือสังคม

2.2.7 แนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มสมาชิกของสังคม ตั้งแต่สองกลุ่มที่มีวัฒนธรรมต่างกัน ติดต่อกันมาหาสู่กัน ซึ่งเป็นผลให้เกิดผลกระทบทางวัฒนธรรม ถ้าการติดต่อเป็นระยะเวลานาน อาจทำให้เกิดอิทธิพลของวัฒนธรรมหนึ่งต่ออีกรวมวัฒนธรรมหนึ่งก็ได้ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543 : 38) การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมยังหมายถึง กระบวนการอันเกิดจากการไปมาหาสู่กันของสังคมต่างวัฒนธรรมจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งกันและกัน ทั้งทางด้านงานฝีมือ ประเพณี การปฏิบัติ และความเชื่อ (麻国庆, 2001 : 303) รวมความหมายของคำว่า Acculturation ทางด้านมานุษยวิทยาจะมีความหมายมากถึง 8 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นกระบวนการการแลกเปลี่ยนเรื่องราวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่แตกต่างกัน
- 2) เป็นผลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านกระบวนการติดต่อและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมภายนอก

3) เป็นการกระจายทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ผู้สังคมที่เปิดรับและสังคมที่ถูกบังคับให้รับ

4) เป็นกระบวนการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ สิ่งนี้รวมไปถึงความรู้ ระบบความคิด ความเชื่อ นิสัยใจคอ และระบบการสื่อสารที่แตกต่างด้วย

5) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการติดต่อกันโดยตรงระหว่างกลุ่มอิสระ 2 กลุ่มหรือมากกว่านั้น

6) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพราะผลจากการติดต่อกัน โดยตรงอย่างต่อเนื่องระหว่างวัฒนธรรมส่วนตัว (เฉพาะบุคคล) ที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปมักจะหมายถึง ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์มาก

7) เป็นการขัดเกลาทางสังคม (socialization) อย่างหนึ่งจากการยอมรับแบบอย่างทางพฤติกรรมของวัฒนธรรมที่อยู่รอบ ๆ หรือเป็นความรู้และค่านิยมอันเป็นที่ยอมรับกันในสมาชิกของสังคม หรือเป็นกระบวนการผสมกลมกลืนของความคิดในเรื่องใหม่ ๆ อย่างหนึ่งเพื่อทำให้เกิดเป็นโครงสร้างของการรับรู้

8) เป็นการได้มาซึ่งวัฒนธรรมส่วนตัวหรือของกลุ่มชนที่ผิดแปลกแตกต่างไปจากวัฒนธรรมส่วนตัวหรือกลุ่มชนที่มีอยู่เดิม

ใน Dictionnaires International des Terms Litteraires ได้กล่าวถึงความหมายของ Acculturation ว่าคือ สิ่งที่ได้มาจากหลากหลายรูปแบบของกลุ่มวัฒนธรรมและมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า Enculturation (การปะทะทางวัฒนธรรม) หรือเป็นกระบวนการของการรับเอารูปแบบทางวัฒนธรรมจากกลุ่มวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่น หรือการยอมรับรูปแบบของวัฒนธรรมอื่นเพื่อให้เข้ากับสังคมที่กำลังถูกผสมกลมกลืน หรือการยกเลิกวัฒนธรรมเดิมเพื่อรับวัฒนธรรมใหม่ที่ตนพอใจ หรือความต่อเนื่องของการดูดซับเอาวัฒนธรรมสากล (popular culture) หรือวัฒนธรรมที่ใหญ่กว่า อันเป็นวัฒนธรรมระดับชาติหรือระดับโลก ของกลุ่มชาติพันธุ์หรือของส่วนภูมิภาคนั้น ๆ เพื่อเหตุผลของการเข้าสู่ความทันสมัยมากกว่า หรือการขาดหายไปหรือการลดความเป็นวัฒนธรรมเดิม เพื่อให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว (Accuell Recherché, Dictionnaire International des Terms Literariness Mode Article “Acculturation”) (Rockerché, 1906)

จากความหมายของคำว่า Acculturation คือ การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันนั้น การติดต่ออาจจะมีผลกระทบระหว่างกัน หรืออาจเป็นไปในด้านเดียวก็ได้ ไม่มีวัฒนธรรมใดที่จะสามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่ติดต่อกับวัฒนธรรมใดเลย และกลุ่มแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้น มิได้ตั้งแต่ระดับบุคคลรอบครัว กลุ่มสมาชิกในสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้ อย่างไรก็ตามก็ดีความหมายของคำย่อมแตกต่างกันไปตามสาขาที่ทำการศึกษา

ความจริงแล้วนักมานุษยวิทยาเพิ่งจะนำคำว่า Acculturation มาใช้เมื่อศตวรรษกว่า ๆ นี้เอง ทั้งที่ Plato ได้กล่าวถึงคำนี้มาตั้งแต่ 384 ปีก่อนคริสตกาลแล้ว คำดังกล่าวปรากฏในการอภิปรายในความหมายว่า “Acculturation should be minimized but not to the extent of cultural isolation” (Rudmin, 2003) กล่าวกันว่า Bronislaw Malinowski (1884-1942) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษเป็นท่านแรกที่น่าคำว่า Acculturation มาใช้ ซึ่งความจริงแล้ว Powell (1834-1902) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้ใช้คำนี้มาตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1880 แล้ว (Inga Jasinskaja-Lahti, 2000 : 14) และคำนี้ได้รับการยอมรับให้เป็นคำศัพท์ของภาษาฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1911 (Rockerché, 1906; Rudmin, 2003)

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมจัดเป็นแบบ (model) แรกสุดที่ใช้ในการตรวจสอบการกระทำระหว่างกันทางด้านวัฒนธรรม การนำรูปแบบของการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมาใช้ในยุคแรก ๆ นั้น ไม่มีความถูกต้อง เพราะเน้นไปในเรื่องของการกระจายอำนาจและการปฏิบัติ จึงทำให้การสังสรรค์ระหว่างทางวัฒนธรรมเป็นไปสายเดียว (unilinear) ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจว่าเมื่อวัฒนธรรมนั้น ๆ กระจายไปถึงที่ใด แสดงว่ากลุ่มชาติพันธุ์นั้น ได้รับชัยชนะแล้ว ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมนั้นได้เข้าไปแทนที่วัฒนธรรมเดิมแล้วนั่นเอง ซึ่ง Redfield, Smith, and Patricia (1936) ได้ติดตามทฤษฎีดังกล่าว และเรียกทฤษฎีนี้ว่าการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม สำหรับเงื่อนไขที่เกิดจากการติดต่อกันนั้นก็แตกต่างไปจากเดิม Redfield เน้นว่าเมื่อเกิดการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มแล้วจะต้องเกิดความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบทางวัฒนธรรมเดิมด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายเดียวก็ได้ แต่เนื่องจากกระบวนการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนถ่ายค่านิยมทางวัฒนธรรมจากผู้ศึกษาไปยังผู้รับ จึงทำให้กระบวนการนี้เกิดผล 3 ประการ คือ การยอมรับ (acceptance) การปรับตัวเข้าหา (adaptation) และการมีปฏิกิริยาโต้ตอบ (reaction)

Redfield ได้ให้เหตุผลว่า พวกที่ยอมรับจะได้ส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อตน จากวัฒนธรรมของผู้ที่ศึกษาให้ โดยที่ผู้รับก็จะสูญเสียวัฒนธรรมเดิม แต่สำหรับพวกที่ปรับตัวเข้าหาแล้วการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมก็จะไปอยู่ระหว่างกลาง กล่าวคือ วัฒนธรรม ผู้ศึกษาให้จะโอนอ่อนผ่อนตามวัฒนธรรมของผู้รับ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่ สำหรับกลุ่มที่มีปฏิกิริยาโต้ตอบนั้นคือการปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ทั้งหมดหรืออาจจะรับวัฒนธรรมบางส่วนของผู้ศึกษาบ้าง แต่ยังคงวัฒนธรรมเก่าของตนอยู่ (Redfield et al., 1936 : 149-152) จากการมองเรื่องการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมดังกล่าวของ Redfield จึงมีนักวิชาการรุ่นหลังกล่าวว่าการติดต่อกันทางด้านวัฒนธรรมนั้นเป็นไปในด้านการให้มากกว่าการแลกเปลี่ยน ดังที่คำว่า Acculturation ให้ความหมายทางด้านลบของวัฒนธรรมแฝงอยู่ด้วย ดังนั้นใน

การเป็นผู้อุทิศให้หรือการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม จึงทำให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นมีบทบาทในการแสดงออกทางวัฒนธรรมของตนได้น้อยที่สุด

สำหรับนักสังคมวิทยาด้านจิตวิทยา เช่น Berry (1980) มีแนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม เป็น 4 ประการดังนี้

- 1) $-F + C$ หมายถึง วัฒนธรรมผู้รับพอใจในวัฒนธรรมของผู้ให้
- 2) $+F - C$ หมายถึง วัฒนธรรมผู้รับไม่พอใจในวัฒนธรรมของผู้ให้
- 3) $+F + C$ หมายถึง ทั้งวัฒนธรรมของผู้ให้และผู้รับต่างพอใจพอใจซึ่งกันและกัน
- 4) $-F - C$ หมายถึง ทั้งวัฒนธรรมของผู้ให้และผู้รับต่างไม่พอใจพอใจซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีของ Berry เป็นที่ยอมรับและมีผู้ใช้ทฤษฎีของเขาในการวิจัยอย่างมาก Enouch Padolsky ได้เสนอทฤษฎีที่ต่อเนื่องจาก Berry โดยอธิบายผล 4 ประการของ Berry ให้ชัดเจนขึ้น ดังนี้ (Berry, 1980 : 5; Rudmin, 2003)

1. การผสมกลมกลืน แบ่งเป็นการผสมกลมกลืนตามประเพณี การผสมกลมกลืนในช่วงเปลี่ยนผ่าน แต่การผสมกลมกลืนในรูปแบบดังกล่าว ถือว่าเป็นผสมกลมกลืนเฉพาะภาพลักษณ์ภายนอกเท่านั้น

2. การผสมผสานอย่างบูรณาการ แบ่งเป็นการผสมผสานตามประเพณี และตามศักยภาพ การผสมกลมกลืนดังกล่าวทำให้รูปแบบทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

3) การปฏิเสธ แบ่งเป็นการถูกขับไล่ การจากไปโดยใจปรารถนาและการถูกบังคับให้จากไป

2.3 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา

ทฤษฎีแนวคิดทางมานุษยวิทยาเป็นทฤษฎีที่สำคัญสำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาได้มากมาย แต่ในที่นี้จะนำเสนอเพียง 8 ทฤษฎีสำคัญเท่านั้น ได้แก่

2.3.1 ทฤษฎีโครงสร้าง:

นักมานุษยวิทยาที่สำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ เอ.อาร์. แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ และ โบรนิสลอร์ มาลินอสกี (Bronislaw Malinowski) ให้ความเห็นว่าการจะเข้าใจระบบเศรษฐกิจนั้นจะต้องเข้าใจถึงโครงสร้างสังคมก่อนและระบบเศรษฐกิจเป็นผลที่เกิดจากโครงสร้างสังคม” แนวคิดนี้เชื่อว่า “สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและก้าวขึ้น การศึกษาสังคมตามแนวคิดนี้มักจะให้ภาพนิ่งมากกว่าภาพที่เคลื่อนไหว สำหรับในเรื่องความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) จะทำให้มองภาพความขัดแย้งหรือเสียเปรียบทางสังคมว่าเป็นพยาธิสภาพทางสังคม (Social Pathological) และจำเป็นต้องแก้ไขเพื่อให้

สังคมมีความเป็นระเบียบมากขึ้น” เนื่องจากนักทฤษฎีในแนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก เอมีล เดอร์คาิมส์ (Emile Durkheim) ผู้ซึ่งเน้นงานเขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา ให้มีความสำคัญกับจิตใจเหนือวัตถุ (มนตรี กรรพุมมาลย์ 2539) งานส่วนใหญ่ของบราวน์ และนักคิดคนอื่นๆ ในสายเดียวกันจะเน้นศึกษาระบบเครือญาติโดยใช้ข้อมูลชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) แสดงความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างคนที่มีความผูกพันทางสังคมแต่ขัดแย้งกัน ในความสัมพันธ์ มีการยอมรับความขัดแย้งและจัดการอย่างเป็นทางการจนทำให้ช่วยลดความขัดแย้งได้และสังคมก็จะดำรงอยู่ต่อไปได้ในที่สุด

โดยสรุปแล้วทฤษฎีโครงสร้างที่ สนใจความต้องการของปัจเจกบุคคล (ผู้กระทำ) และโครงสร้างขนาดใหญ่ เช่น สถาบัน สังคม ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านี้ รวมทั้งเน้นความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะกลไกเพื่อจัดการความขัดแย้งในความสัมพันธ์ดังกล่าว

2.3.2 ทฤษฎีวิวัฒนาการและบุคลิกภาพ

นักคิดที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ รุธ เบเนดิกต์ (Ruth Benedict) และมาร์การีต มีด (Margaret Mead) งานศึกษาชิ้นสำคัญของเบเนดิกต์ ชื่อ “Patterns of Culture” (1934) ศึกษาสังคมอเมริกัน-อินเดียน เน้นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมและการปรับตัวของปัจเจกบุคคล และได้เสนอความคิดเกี่ยวกับรูปลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Configuration) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ถือว่า ส่วนประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมมีลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และรวมเป็นหนึ่งเดียว เบเนดิกต์เชื่อว่า “ปัจเจกบุคคลและกระบวนการทางจิตวิทยาของปัจเจกบุคคลมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมด้วย”

ทฤษฎีนี้ใช้ได้ในการศึกษาสังคมสมัยใหม่ โดยศึกษาลักษณะประจำชาติ (National Character) ของสังคมต่างๆ เช่น อเมริกา ไทย ญี่ปุ่น ประเด็นที่พบจากการศึกษาและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งอีกอย่างหนึ่ง คือ บุคลิกภาพที่มีคุณค่าในสังคมหนึ่งอาจกลายเป็นความผิดปกติทางจิตหรือเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนในอีกสังคมหนึ่งก็ได้

เอดเกอตัน (Edgerton) ได้ศึกษาชนเผ่าต่างๆ 4 เผ่าในแอฟริกาตะวันออก โดยแบ่งแต่ละเผ่าออกเป็นกลุ่มๆ ดังนี้ (1) กลุ่มเกษตรกร (2) กลุ่มเลี้ยงสัตว์ โดยพบว่า ชนเผ่าทั้ง 4 ต่างมีความแตกต่างในบุคลิกภาพ และพบอีกว่ากลุ่มทั้งสองประเภทจากเผ่าเดียวกันก็ยังคงมีความแตกต่างกันด้วย เช่น กลุ่มเลี้ยงสัตว์เป็นปัจเจกบุคคลมากกว่ากลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

มีด ได้เขียนหนังสือชื่อ “Coming of Age in Samon” (1928) โดยใช้ให้เห็นถึงคุณลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมส่วนรวมของชาวเกาะซามัวที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบ

(Formalism) หรือการกำหนดพฤติกรรมอย่างเคร่งครัดแน่นอนตายตัว ทำให้ปัจเจกบุคคลมีทางเลือกน้อยลง

โดยสรุปแล้วเนื้อหาสาระของทฤษฎีวิวัฒนาการและบุคลิกภาพนี้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับบุคลิกภาพ เพราะเชื่อว่าวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องมือช่วยในการปรับตัวของปัจเจกบุคคล ขณะเดียวกันบุคลิกภาพก็อาจเป็นเครื่องมือช่วยให้อัตราวัฒนธรรมและสังคมดำรงอยู่ได้

2.3.3 ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้ที่สำคัญได้แก่จูเลียน เอช สจ๊วต (Julian H. Steward), แดรี่ ฟอร์ด (Daryll Forde), คลิฟฟอร์ด กีทซ์ (Clifford Geertz) และมาร์วิน แฮร์ริส (Marvin Harris)

สจ๊วต ให้ความสำคัญนิเวศน์วิทยาว่า “คือการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม นิเวศน์วิทยาทางวัฒนธรรม จึงหมายถึงวิธีการศึกษาหาข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อม (ของมนุษย์แต่ละสังคม) นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมจึงแตกต่างไปจากนิเวศน์วิทยาสังคม (Social Ecology) เพราะนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมมุ่งแสวงหากฎเกณฑ์เพื่ออธิบายที่มาของลักษณะและแบบแผนวัฒนธรรมบางประการที่มีอยู่ในแต่ละสภาวะแวดล้อม มากกว่ามุ่งแสวงหาหลักการทั่วไปที่ใช้ได้กับทุกวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม” สิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวคิดนี้คือ “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ซึ่งหมายถึง “กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ” ทั้งนี้จะมุ่งสนใจการนำวัฒนธรรมทางวัตถุ (ระบบเทคนิควิทยาที่ใช้หรือเครื่องมือเทคโนโลยี) มาใช้แตกต่างกันอย่างไรและก่อให้เกิดการจัดการทางด้านสังคมที่แตกต่างกันอย่างไรในสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน เพราะสภาวะแวดล้อมแต่ละแห่งอาจเป็นตัวช่วยหรือข้อจำกัดใช้เทคนิควิทยาเหล่านี้ก็ได้

ในขณะที่แฮร์ริส ศึกษาการทำสงครามของชนบรรพกาล (Primitive Warfare) โดยอธิบายว่า “สงครามเป็นกลไกอันหนึ่งในการปรับจำนวนประชากรให้เหลือพอที่จะสามารถอาศัยอยู่ในระบบนิเวศน์หนึ่งได้อย่างเหมาะสม”

ส่วนกีทซ์ ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแบบแผนการเกษตรในอินโดนีเซีย ได้เขียนหนังสือ “Agricultural Involution” (1963) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของระบบนิเวศน์ที่มีต่อโครงสร้างสังคม หัวใจที่สำคัญของแนวคิดนี้ก็คือ “การรวมเอาระบบสังคม วัฒนธรรมและสภาวะทางชีววิทยาเข้าด้วยกันในการศึกษาการพัฒนาของสังคม”

ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมเน้นว่า “ความเชื่อและการปฏิบัติต่างๆตามระบบวัฒนธรรมที่ดูเหมือนไร้สาระ ไม่มีเหตุผล แต่อาจมีผลในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพก็ได้

โดยคำนึงถึงระดับของเทคโนโลยีที่ใช้เฉพาะสถานที่ด้วย” เช่น การกินเนื้อวัวเป็นของต้องห้ามของชาวฮินดูทั้งที่ความอดอยากยากจนมีไปทั่วอินเดีย นั่น แฮร์รี สอธบายสิ่งเหล่านี้ว่า “การห้ามกินเนื้อวัวมีความหมายว่าวัวมีไว้ใช้ลากคันไถ หากไม่มีวัวก็จะไม่อาจทำการเกษตรได้ ดังนั้นข้อห้ามทางศาสนาจึงเป็นการเพิ่มความสามารถของสังคมเกษตรกรรมในระยะยาว”

โดยสรุปแล้วทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากร สิ่งแวดล้อมทางสังคมและลักษณะทางกายภาพในสังคมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.3.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical Particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน”

เอช.จี. บาร์เน็ต (H.G. Barnett) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรมอื่น ในงานเขียนชื่อ “Innovation : The Basis of Cultural Change” (1953) กล่าวว่านวัตกรรมก็คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใดก็ตามที่เป็นของใหม่ เพราะมันแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ บาร์เน็ตเชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรม แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวถ่วงหรือไม่สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่าจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม”

เอฟเวอเรท เอ็ม. โรเจอร์ (Everett M. Rogers) ผู้เขียนงานชื่อ “Diffusion of Innovations” ได้เน้นว่า “การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่า” โรเจอร์ ยังได้กล่าวอีกว่า “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้ง่าย ต้องมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ (1) มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) (2) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ

(Compatibility) (3) ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก (Less Complexity) (4) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และ (5) สามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) นอกจากนั้นโรเจอร์ยังได้นำเสนอขั้นตอนการตัดสินใจรับเอานวัตกรรมใหม่อีก 5 ขั้นตอนได้แก่ (1) ขั้นตอนในการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) (2) เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้นๆ (Interest) (3) ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) (4) ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และ (5) การรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Rejection) โดยผู้รับนวัตกรรมอาจมีทั้งผู้รับเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป”

โดยสรุปทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

นอกจากทฤษฎีมานุษยวิทยา 4 สายหลักๆข้างต้นแล้ว ยังมีแนวคิดทางมานุษยวิทยาอื่นๆที่เกี่ยวข้องและสามารถนำมาปรับใช้ได้ดีในงานพัฒนาชุมชน ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆได้ดังนี้

2.3.5 ทฤษฎีความก้าว:ทางวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยาในกลุ่มนี้ เช่น เลสลีย์ เอ. ไวท์ (Leslie A. White) ชาวอเมริกัน ผู้เสนอกฎพื้นฐานของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมตามสูตร $E \times T = C$ โดยที่

E คือ ปริมาณพลังงานที่แต่ละคนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในแต่ละปี (Energy)

T คือ ประสิทธิภาพของเครื่องมือทางเทคนิควิทยาในการนำพลังงานมาใช้ (Technology or Efficiency of Tools)

C คือ ระดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม (Degree of Cultural Development)

2.3.6 แนวคิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม

นักคิดในกลุ่มนี้ เช่น วิลเลียม อ็อก-เบอร์น (William Ogburn) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันมองว่า “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะก่อให้เกิดภาวะการปรับตัวไม่ทันขึ้นเสมอ ทำให้เกิดความเฉื่อยหรือความล่าช้าทางวัฒนธรรมขึ้น” เช่น วัฒนธรรมทางวัตถุทำให้สังคมเจริญแล้ว เช่นการมีรถยนต์ขับ แต่วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ อันได้แก่ ค่านิยม ประเพณียังไม่ปรับตัวกลมกลืนกับวัฒนธรรมทางวัตถุ เพราะกลัวการเปลี่ยนแปลง ไม่กล้าเปลี่ยนนิสัยหรือพฤติกรรม ขาดการศึกษา แม้จะมีรถยนต์แต่การปฏิบัติตามกฎจราจรยังเกิดไม่เท่ากับปริมาณรถที่เพิ่มขึ้น

2.3.7 แนวคิดมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ

เป็นแนวคิดที่นำความรู้ด้านเศรษฐกิจมาผสมผสานกับวิธีการทางการศึกษามานุษยวิทยา เพื่อใช้ศึกษาลักษณะเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมของคนในด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจได้ดียิ่งขึ้น จึงสนใจในการใช้แบบแผนทางวัฒนธรรมในเรื่องกรรมสิทธิ์ของปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต (เทคโนโลยีที่ใช้) และการกระจายผลผลิตที่ได้จากผลิต (ระบบตลาด) มาเป็นกรอบในการพิจารณา

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ครุฑิชิต พุทธโกษา (2554 : 1 - 26) กล่าวว่าแนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังล้าหลัง ด้อยการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งหลายคราวที่พบว่าการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชนนั่นเอง

จากความเป็นจริงที่มีอยู่นี้ จึงทำให้หลาย ๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ การพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ก็เช่นเดียวกัน ผลจากการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแสดงให้เห็นแล้วว่า การนำความรู้จากภายนอกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปยึดเยื้อดไว้กับชุมชน จะเป็นประโยชน์ก็เพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น ไม่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และไม่อาจนำพาประเทศไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในทิศทางที่ต้องการได้ หากแต่การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานจากเดิมมาเป็นการประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนและความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชน

เข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเป็นเพียงผู้มีบทบาทในการประสานและผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วม น่าจะเป็นทางออกที่ส่งผลต่อการพัฒนาในระยะยาวและยั่งยืนมากกว่า

หลักของการประสานความรู้จากภายในและภายนอกชุมชนเข้าไปสู่การใช้ประโยชน์ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไม่เพียงแต่เพื่อแก้ไขปัญหาและสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้ และค่านิยมอันดีงาม อาทิเช่น

1. การสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต/ผลิตภัณฑ์ การเพิ่มผลิตภาพผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่มความสามารถในการประกอบอาชีพ และเพิ่มโอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะ ชีตความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Valued Added) โดยราคาต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง และหรือรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง

2. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น รวมทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับ และการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

3. การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิอย่างถูกวิธี ประหยัดและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือกทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

4. การรักษาและเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชน เน้นการถ่ายทอดและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัพัฒนาต่อยอด และการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการสืบหา พัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ปราชญ์ชาวบ้าน อาทิ การสนับสนุนเงินทุนในการรักษาและถ่ายทอดภูมิปัญญา สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยมที่งดงาม และความเป็นไทยเพื่อการศึกษา เรียนรู้ พัฒนา ถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมโลก

5. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพันธมิตรด้านกิจกรรมการพาณิชย์ระหว่างชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

นอกเหนือจากการถ่ายทอดความรู้ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้ว การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปโดยสมบูรณ์ไม่ได้ หากสมาชิกชุมชนเหล่านั้นไม่ฝึกฝนตนเองให้มีหลักคิด

โดยใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์และพัฒนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยการแสวงหา สร้าง พัฒนา จัดการและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ ดังนั้น ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องกระตุ้นให้ชุมชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการชี้ให้เห็นความสำคัญ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย ภายใต้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม มุ่งให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นทางเลือกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมอื่นอย่างเข้าใจ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนั้น ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือ การสร้างความกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อม: ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความ

เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะนอกจากจะสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศโดยใช่เหตุแล้ว ยังทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกบริบทด้วย

ความจริงใจและสร้างความไว้วางใจเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงเพราะจะช่วยกระตุ้นและทำให้ชุมชนเต็มใจที่จะร่วมดำเนินงาน การมีหน่วยงานสนับสนุนที่เข้มแข็งและได้รับความไว้วางใจจะทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปราบรื่น รวดเร็ว การเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนจะต้องสร้างการยอมรับให้ได้ว่าหน่วยงานภาครัฐและชุมชนนั้น ๆ เป็นพวกพ้องเป็นพี่เป็นน้อง ที่จะมาร่วมกันทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน ไม่ได้เข้าไปเพื่อหาผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางการเมือง ผลประโยชน์ทางตำแหน่งที่ หรือผลประโยชน์ทางวิชาการ การให้ความกันเอง ไม่มีพิธีรีตรอง หรือยึดพิธีการมากนักเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ ทั้งนี้ต้องเป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่เสแสร้ง นอกจากนี้ ความต่อเนื่องของการดำเนินงานเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะไม่มีชุมชนใดที่จะเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ในระยะเวลาสั้น ๆ อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องยากที่จะดำเนินการในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปต่อเนื่องได้ เนื่องจากมีปัจจัยและองค์ประกอบหลายอย่างที่หน่วยงานภาครัฐต่างต้องประสบและรับทราบกันดี เช่น งบประมาณ ฯลฯ หากไม่สามารถส่งต่อการดำเนินงานให้หน่วยงานอื่น หรือหน่วยงานท้องถิ่นรับไปดำเนินการได้ ก็จะต้องทำความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนแต่แรกว่า ชุมชนจะต้องยืนอยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หรือ วช. ได้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางต่าง ๆ ข้างต้น มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2553 และพบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพและมีโอกาสประสบผลสำเร็จ ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ

1. มีผู้นำที่ดีจะต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
2. มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดีต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส
3. มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ

4. มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องจะต้องมีการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

5. มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพจะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/สิ่งใหม่ หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

6. มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดีต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย

7. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชนต้องมีความร่วมมือในด้านทุนกิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำเป็นต้องใช้ศาสตร์และศิลป์หลายแขนงควบคู่กันไปหลายๆ อย่าง เป็นต้นว่า เทคนิคในการพัฒนาชุมชน การศึกษาชุมชน การค้นหาหรือคัดเลือกผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชน ตลอดจนถึง การกำหนดแผนการพัฒนาชุมชน การประสานงานและการสร้างทีมงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยี พร้อมทั้งการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และสุดท้ายการสร้าง ความเข้มแข็งของกลุ่ม

เทคนิคในการพัฒนาชุมชน คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคในการพัฒนาชุมชน จะทำให้เข้าใจพื้นฐานและความเป็นมา ตลอดจนวิธีการ ขั้นตอนในการพัฒนาชุมชนได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้รวบรวมเทคนิคและแนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่มีการดำเนินการจากอดีตจนถึงปัจจุบันไว้ ดังนี้

การประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) RRA เป็นเทคนิคที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่นักวิชาการและผู้ปฏิบัติงาน โครงการพัฒนาชนบทและการเกษตร ในช่วงกว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา โดยโครงการวิจัยการทำฟาร์มของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหน่วยงานแรกที่นำเข้ามาใช้และได้เผยแพร่ไปสู่หน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ RRA เป็นผลของความพยายามในการค้นพบทางสายกลางระหว่างงานวิจัยแบบประเพณีนิยมที่ยุ่งยาก ใช้เวลานานกว่าจะรู้ผล กับการศึกษาอย่างลวก ๆ ซึ่งแม้จะให้ผลเร็วแต่ยังขาดความถูกต้อง RRA จึงเป็นเทคนิคที่สามารถช่วยให้เรียนรู้สภาพชนบทอย่างถูกต้องในระยะเวลาอันสั้น มีการใช้เครื่องมือ และวิธีการศึกษาหลายๆ อย่างประกอบ และเพื่อช่วยให้เข้าใจสภาพชนบทดียิ่งขึ้น

โดยใช้ข้อมูลมือหนึ่งเป็นสำคัญ เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างผู้วิจัยจากสาขาวิชาต่าง ๆ และเรียนรู้จากความรู้ประสบการณ์ของชาวบ้าน เพื่อพัฒนาวิธีการศึกษาแบบกลาง ๆ ซึ่งสามารถทำการศึกษาในระยะสั้น แต่ต้องทำการศึกษาอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่จะนำไปใช้ได้ทันเวลา ประหยัดเงินและเวลา มีการวางแผนล่วงหน้าเป็นอย่างดี และผู้วิจัยต้องมีความตั้งใจสูงในการทำงาน และทำการศึกษาด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป เทคนิค RRA เป็นทางเลือกที่ดีอีกทางหนึ่งสำหรับผู้ที่ต้องการจะเรียนรู้เรื่องของชุมชนในเวลาที่ไม่นานจนเกินไป และเสียค่าใช้จ่ายค่าเทคนิคนี้ได้มีการนำไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยพัฒนาด้านต่าง ๆ และมีความพยายามในการพัฒนา ปรับปรุงเทคนิคนี้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) PRA เป็นเทคนิคที่พัฒนาต่อมาจาก RRA โดยมีหลักคิดว่า แม้เทคนิค RRA จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนดีขึ้นกว่าเทคนิคอื่น ๆ ที่ใช้กันมา แต่ก็ยังคงเป็นคนภายนอกที่ได้ความรู้ คนในชุมชนมีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ผลการศึกษาจะเป็นมุมมองและการวิเคราะห์ด้วยสายตาของคนนอก ซึ่งอาจจะประเมินถูกหรือผิดก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินคุณค่าเรื่องของชีวิต ความเชื่อ คุณธรรม ความสำคัญของระบบอุปถัมภ์ ระบบอื่น ๆ ที่ยึดถือในชุมชนอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขัดขวางหรือสนับสนุนงานพัฒนา ซึ่งเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ยากต่อการทำความเข้าใจในระยะเวลาดสั้น ๆ และที่สำคัญคือการคิดแบบแยกส่วนว่าคนในชุมชนน่าจะรู้เรื่องราวในชุมชนเป็นอย่างดีแล้ว ดังนั้นเขาจึงไม่ต้องมาศึกษาชุมชนอีก มีเพียงคนภายนอก (นักพัฒนา) เท่านั้น ที่ต้องศึกษาชุมชน เพราะไม่รู้สถานการณ์ ปัญหาและศักยภาพของชุมชน

PRA กำเนิดจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนควรกระทำเพราะยังมีเรื่องราวอีกหลายอย่างที่ในชุมชนเดียวกันไม่รู้ ไม่ได้นึกคิด หรือมองข้าม หรือยังมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง เช่น ไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ปัญหาบางอย่างที่เผชิญอยู่หรือบางครั้งอาจจะสัมผัสรับรู้ปัญหาแต่ไม่รู้ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร ทำให้ไม่สามารถหาช่องทางป้องกันหรือแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้

สรุป เทคนิค PRA เป็นเทคนิคที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยการเรียนรู้แบบรวบรวมน แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนของคนในชุมชนและนักพัฒนา และที่สำคัญนักพัฒนาต้องมีทักษะในการดำเนินการประชุมสัมมนา และการวางแผนร่วมกัน

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาในรูปขององค์กรประชาชนและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความ

เข้มแข็งทั้งโครงสร้างและการดำเนินงานโดยอาศัยเงื่อนไขของการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนด้วยระบบข้อมูล ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูล เพราะข้อมูลจะช่วยให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและทำการพัฒนาต่อไปได้ ประชาชนจะเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ระบบข้อมูลได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนประชาชนให้ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมงานวิจัยท้องถิ่น หรือนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา

เทคนิค PAR มีความคล้ายคลึงกับเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในเชิงมานุษยวิทยา ซึ่งนักวิจัยต้องเข้าอาศัยอยู่ในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และเน้นการศึกษาชุมชนโดยมองคนในฐานะสมาชิกของชุมชน และพฤติกรรมของคนจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น เน้นการสังเกต การสัมภาษณ์ รวมถึงการใช้ชีวิตในชุมชนเพื่อได้ข้อมูลเฉพาะเรื่องอย่างลึกซึ้ง มีการประยุกต์ความรู้ทางมานุษยวิทยาใช้ในการพัฒนา

หัวใจของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมคือการจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะฉะนั้นการจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ต้องทำควบคู่กันไป โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมให้นาบุคคาลกรและทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุดในรูปแบบของการรวมตัวเป็นองค์กร โดยมีนักวิจัยภายนอกชุมชน ทำที่เป็นนักจัดองค์กร ช่วยอบรมความรู้และทักษะของการทำวิจัยให้แก่ชุมชน ระวังในการครอบงำความคิดและการตัดสินใจของชุมชน และส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการ PAR โดยการช่วยประสานงาน การให้ความรู้ทางวิชาการ และเทคนิค

ต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมี 5 ระยะ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ผสมผสานแนวคิดของการจัดการชุมชน และการเรียนรู้ปัญหาของชุมชนเข้าด้วยกัน (Community Organization and Problem Base Learning) คือ

1. ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre-research Phase)

เป็นการคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชน เพื่อการบูรณาการตัวนักวิจัยเข้ากับชุมชน ในขณะเดียวกันเป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน และเผยแพร่แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแก่ชุมชน โดยการลงพื้นที่เพื่อไปพบกับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย หรือเป็นประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พูดคุยแนะนำตัวเองเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายและความต้องการส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการวิจัย อันจะช่วยให้

ชุมชนเกิดความไว้วางใจ นอกจากนี้ ยังสามารถทำการวิเคราะห์คําความหมายสภาพการณ์และปัญหาของการดำเนินงานวิจัยที่อาจเกิดขึ้น และสามารถเตรียมรับมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ระยะของการทําวิจัย (Research Phase)

ในระยะนี้เน้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชนและการฝึกอบรมทีมวิจัยท้องถิ่น โดยเน้นไปที่กระบวนการวิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในกระบวนการ PAR และกำหนดแนวทางแก้ไข โดยวิธีการจะใช้องการอภิปรายถกปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน ทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่มบุคคล เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Need Assessment) พร้อมไปกับการออกแบบการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมหมู่บ้าน เพื่อการพัฒนา รูปแบบการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมและการสร้างความยอมรับของประชาชนเพื่อให้สามารถดำเนินการในโครงการที่มีศักยภาพได้

3. ระยะการจัดทําแผน (Planning Phase)

ประกอบด้วยกรอบรบบทีมงานวางแผนท้องถิ่น การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน โดยการประเมินความต้องการของชุมชน หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันระหว่างชาวบ้านและนักวิจัย การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน และการวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล โดยการกระตุ้นให้ชาวบ้านมีบทบาทหลักในการวางแผนการวิจัย การกำหนดโครงการ และกิจกรรมที่จะดำเนินการ

4. ระยะการนําแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)

ประกอบด้วยกำหนัดทีมงานปฏิบัติงานอาสาสมัคร และการอบรมทีมงานปฏิบัติอาสาสมัคร โดยผู้วิจัยจะตั้งคำถามที่ต้องใช้ถามกันในกลุ่มหรือในคณะทำงานเพื่อการดำเนินการในขั้นนี้คือ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร ในแง่ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ โดยทั่วไปมักเป็นประเด็นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการวิจัย โดยเน้นสร้างความเข้าใจในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สร้างความรู้ความเข้าใจอันดีต่อกระบวนการและผลประโยชน์ของการทําวิจัย ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการวิจัย สร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำผลของการวิจัยไปสู่การปฏิบัติ

5. ระยะการติดตามและประเมินผลการทำงาน (Monitoring and Evaluation Phase)

การติดตามและประเมินผลโครงการนับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยจะร่วมกับชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมงานวิจัย ทำการจัดตั้งทีมงานติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านขึ้นมา โดยการรับฝึกอบรมความรู้เทคนิคในการติดตามและประเมินผลโครงการอย่างง่ายจากเจ้าหน้าที่ก่อนที่จะปฏิบัติงานและตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ จากนั้นจะมีการจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อนำเสนอผลการวิจัยเพื่อเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชน รวมถึงการสานต่อให้ชาวบ้านนำผลของการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนต่อไป

ทีมงานติดตามและประเมินผลจะต้องติดตามการทำงานของฝ่ายปฏิบัติทุกระยะ ว่าเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด และทีมงานติดตามและประเมินผลจะต้องรวบรวมข้อมูลและผลการประเมินเสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้านรับทราบและให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อให้ชาวบ้านจะได้เห็นผลงานที่เกิดจากความพยายามร่วมกันของทุกฝ่ายในการช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน

สรุป เทคนิค PAR เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุ ปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลง ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัยผู้ศึกษาชุมชน PAR เป็นเทคนิคที่เหมาะสมต่อในสมัยปัจจุบันที่ต้องการ การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

การศึกษาวิเคราะห์ระบบชนบท (Rural System Analysis : RSA) RSA เป็นอีกเทคนิคที่พัฒนามาจาก RRA และได้มีการปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลบางประการเพื่อให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด คือ การเปลี่ยนกรอบในการวิเคราะห์เพื่อให้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของโครงการ SFPP ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรรายย่อยโดยเฉพาะ

RSA เป็นทั้ง “การวิจัย” (หาความรู้ใหม่) และ “การศึกษา” (เรียนรู้สิ่งที่มีอยู่) ซึ่งเน้นระดับหมู่บ้าน และครัวเรือนเท่านั้น ใช้วิธีการเก็บข้อมูลของ RRA เป็นหลักและเสริมด้วยการเก็บข้อมูลวิธีอื่น ๆ เพื่อให้ได้ภาพของชุมชนทั้งทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจ และสังคมที่สมบูรณ์พอที่จะนำไปใช้ในการสร้างกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนได้เพราะ RSA ถูกกำหนดไว้ให้เป็นขั้นตอนแรกในการทำงานพัฒนาเกษตรกรรายย่อยในชุมชน ซึ่งจะต้องตามด้วยกิจกรรมพัฒนาอื่น เช่น การกระตุ้นให้เกิดกลุ่ม การให้การศึกษาแก่กลุ่ม การเสริมสร้างขีดความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม การเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และเชื่อมโยงกับแหล่งทรัพยากร หรือสถาบันพัฒนาภายนอกชุมชน

วัตถุประสงค์ของการทำเทคนิค RSA คือ เพื่อให้นักพัฒนาในสนามที่ทำการศึกษามุมชนได้เข้าใจสภาพของชุมชนโดยทั่วไปและรู้จักกับเกษตรกรรายย่อย (Small Farmers: SF) ว่าเป็นใคร มีวิถีชีวิตเป็นอย่างไร ประสบปัญหาใดบ้าง มีผู้ใดสนใจที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเองหรือไม่ และมีช่องทางในการพัฒนา SF เหล่านั้นอย่างไรได้บ้าง กรอบสำหรับการวิเคราะห์ (Analytical หรือ Conceptual Framework) จึงถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลระดับชุมชน จะเน้นถึงความสัมพันธ์ของคนในแต่ละกลุ่มฐานะกับทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น อาทิ ระบบชลประทาน บ่อน้ำ โรงเรียน วัด ฯลฯ นอกจากนี้คำว่า “ทรัพยากร” ยังหมายรวมถึง กลุ่ม ผู้นำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในสาขาต่าง ๆ ด้วย เพราะสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญาที่เกิดขึ้นได้และได้นิยามเทคนิค RSA ว่าเป็นการวิเคราะห์ระบบชนบทที่พยายามจะได้มาซึ่งภาพที่สมบูรณ์กว่าเกี่ยวกับชุมชนหมู่บ้านและตัวเกษตรกรเป้าหมาย โดยเริ่มจากระดับชุมชน จากนั้นจึงไปสู่ระดับครอบครัวและกล่าวถึงเครื่องมือของเทคนิค RSA 3 ประการ ได้แก่ ฟังก์ชันกรรม โครงสร้างครอบครัว และปฏิทินแรงงาน

วิธีการของเทคนิค RSA

1. การสร้างทีมงาน โดยการรวมตัวของบุคลากรที่มีในระดับอำเภอมาเป็นทีมงานในการศึกษาวิเคราะห์
2. การใช้ประโยชน์จากข้อมูลทุติยภูมิ เช่น จปฐ. มาเป็นข้อมูลในการศึกษา
3. การศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิในระดับต่าง ๆ โดยเริ่มจากครัวเรือนเพื่อการวางแผน
4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้ประโยชน์จากแผนที่และตารางวิเคราะห์
5. การกำหนดระยะเวลาในการศึกษาข้อมูลเป็นระยะเวลาดสั้นๆ และศึกษาเพียงครั้งเดียว

สรุปเทคนิค RSA เป็นเทคนิคที่เน้นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ของชุมชน และเพื่อให้นักพัฒนาได้รู้ถึงสภาพปัญหา การพัฒนาของชุมชน โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคน ทรัพยากรต่าง ๆ กลุ่ม ผู้นำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่ในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีข้อดีคือทำให้ชุมชนเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนได้ดีขึ้น ชาวบ้านเกิดความตระหนักในปัญหาและมีความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญาชุมชนสามารถวิเคราะห์ วางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบและเกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งของชุมชนและเจ้าหน้าที่ เป็นเทคนิคที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

การวิเคราะห์ระบบชนบทนิเวศเกษตร (Agro-ecosystem Analysis: AA) เทคนิค AA นี้ใช้สำหรับการวิเคราะห์พื้นที่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านขึ้นไปจนถึงระดับจังหวัด นักวิชาการบางท่านเรียกเทคนิคนี้ว่า “เทคนิคการวิเคราะห์พื้นที่” เทคนิคนี้จะใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก ดังนั้นจึงไม่สามารถบอกรายละเอียดได้มากนัก แต่ทำให้ทราบข้อมูลในภาพรวม โดยมากใช้ประกอบกับเทคนิค RRA

เพราะ RRA จะมีการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งจะช่วยให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้ และยังทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ด้วย ส่วนคำว่า “วิเคราะห์” ในที่นี้หมายถึง “การแยกย่อยระบบใหญ่สู่องค์ประกอบที่เล็กกว่า แล้วประเมินว่าองค์ประกอบไหนสำคัญต่อระบบและมีโอกาสปรับปรุงกระบวนการภายในองค์ประกอบนั้น ๆ เพื่อให้้องค์ประกอบนั้นรวมทั้งระบบใหญ่กว่าทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น”

กรอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ระบบนิเวศเกษตร ได้แก่ ทฤษฎี และแนวคิดเชิงระบบ โดยจะวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ๆ มีลักษณะตามคุณสมบัติของระบบ (System Properties) 6 ประการหรือไม่ คุณสมบัติดังกล่าว ได้แก่ ผลผลิตภาพ หรือระดับการผลิต (Productivity) เสถียรภาพ หรือ ความสม่ำเสมอ (Stability) ภาวะภาพ หรือความยั่งยืน (Sustainability) ความสามัคคี (Solidarity) ความเสมอภาค (Equitability) และการพึ่งตนเอง (Autonomy)

คุณสมบัติ 3 ประการแรก มักจะนำมาใช้วิเคราะห์เรื่องการเกษตร เช่น วิเคราะห์กิจกรรมการปลูกพืชในพื้นที่นั้นให้ผลผลิตดีเพียงพอหรือไม่ หากได้ผลต่ำกว่ามาตรฐานที่ควรเป็นก็สรุปว่าเกิดปัญหาใดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์สาเหตุและการเสนอแนวทางในการปรับปรุง เช่น อาจเปลี่ยนพืชที่ปลูกเพื่อให้ผลผลิตดีขึ้น และให้มีการรักษาความสม่ำเสมอของน้ำเพื่อการเกษตร รวมถึงให้พิจารณาถึงความยั่งยืนของการผลิต เป็นต้น โดยเป็นการเปรียบเทียบกับคุณสมบัติที่กำหนดไว้ และถ้าผลผลิตต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ ต้องมีการวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปรับปรุงต่อไป

ส่วนคุณสมบัติสามประการหลังมักใช้ในการวิเคราะห์เรื่องของคนและเรื่องของทางสังคม เช่น การปลูกข้าวส่งผลต่อความสามัคคีของชุมชนอย่างไร มีความเสมอภาคในด้านการผลิต การตลาด และผลประโยชน์ของกลุ่มชุมชนหรือไม่อย่างไร และสุดท้ายชุมชนมีการพึ่งตนเองได้มากน้อยเพียงใด เมื่อผลการวิเคราะห์ในเรื่องทางสังคมดังกล่าวออกมาในเชิงลบ ผู้ศึกษาต้องเสนอแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ โดยพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ที่พอเป็นไปได้หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

ในการวิเคราะห์คุณสมบัติของระบบทั้ง 6 ประการดังกล่าว สามารถประยุกต์ใช้กับงานอื่น ๆ ได้ เพราะผลผลิตภาพมิใช่เกิดกับงานด้านการเกษตรอย่างเดียว แต่ยังเป็นเรื่องของอุตสาหกรรม หรือหัตถกรรม หรืออาชีพอื่น ๆ ได้ ทำนองเดียวกัน คุณสมบัติของระบบตัวอื่นก็สามารถขยายหรือเปลี่ยนมุมมองมาเป็นแนวเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา การแพทย์และอนามัย การเมือง เป็นต้น ถ้าผู้ศึกษาวิจัยชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีข้อมูลของชุมชนที่ถูกต้อง

การวิเคราะห์ตามเทคนิค AA นี้ เริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาหรือวิเคราะห์พื้นที่ การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ การรวบรวมข้อมูลมือสองด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นข้อมูล

เชิงพรรณนา ตัวเลข แผนที่ แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ เช่น ทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น และหากจำเป็นต้องเก็บข้อมูลมือหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มีรายละเอียดครบถ้วนมากขึ้น แล้วเริ่มการวิเคราะห์รูปแบบด้าน (Pattern Analysis)

1. การกระจายตัวของปัจจัยต่าง ๆ เช่น ถนน บ่อน้ำ ป่าไม้ โรงเรียน ฯลฯ ในพื้นที่ (Space/Structure)

2. การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ ในช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น เริ่มปลูกมันสำปะหลังเมื่อใด สร้างโรงสีเมื่อไร ในแต่ละช่วงเวลามีใครเป็นผู้นำบ้าง ชาวบ้านมีการกระจายแรงงานในแต่ละเดือนเพื่อทำอะไรบ้าง (Time)

3. การเคลื่อนย้ายไหลเวียนของแรงงาน ข้อมูลข่าวสาร สินค้า เงิน ฯลฯ จากไหนไปไหน จากใครถึงใคร (Flow)

4. การตัดสินใจของคนในชุมชนว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร ในเงื่อนไขสถานการณ์ต่าง ๆ ถ้าจะทำเขาจะทำกับใคร เพราะเหตุใด (Decision Making) รูปธรรมของการใช้ AA ที่เห็นได้ชัดในพื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาระบบการเกษตร รวมถึงการรายงาน การวิเคราะห์พื้นที่เป้าหมายว่ามีปัญหาและสภาพอย่างไร มีแนวทางแก้ไขหรือข้อเสนอแนะ ปรับปรุงอย่างไร เป็นต้น

สรุปเทคนิค AA ถึงแม้จะพัฒนาเพื่อใช้ในการวิเคราะห์เพื่อพัฒนาการเกษตรในระดับตำบล/อำเภอ โดยคำนึงถึงคุณสมบัติทั้ง 6 ประการดังกล่าว แต่ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาชุมชน โดยพิจารณาถึงคุณสมบัติ เช่น ความสามัคคี ความเสมอภาค การพึ่งตนเอง เป็นต้น ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชุมชนได้ดีขึ้น และจะได้ทราบข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนได้ตรงจุด ซึ่งเทคนิคโดยส่วนใหญ่มีการประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคนิคอื่น ๆ

การวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน (Soft System Analysis: SSA) เทคนิค SSA เป็นเทคนิคที่เกิดขึ้นด้วยความคิดที่ว่า การที่นักพัฒนานำกิจกรรมและโครงการหรือเป้าหมายจากส่วนกลาง และเข้าไปทำงานร่วมกับคนในชุมชน ซึ่งบางครั้งดูเหมือนเป็นการเร่งเร้าให้คนในชุมชนเกิดการพัฒนา เป็นการเร่งเร้าจากบุคคลภายนอกชุมชน แต่ถ้าว่ากระบวนการเร่งเร้านี้ปราศจากความคิดเห็นและข้อโต้แย้งของคนในชุมชน ผลของกิจกรรมโครงการแม้ว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ก็เป็นเพียงระยะสั้น และไม่อาจมีประโยชน์ต่อประชาชนเลย นอกจากนั้นยังจะเป็นผลเสียต่อระบบการแก้ไขปัญหาของประชาชนในระยะยาว การทำงานในชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก ต้องอาศัยเวลาและไม่ฉาบฉวย และถ้าเริ่มต้นการพัฒนาหรือแก้ไขจากสิ่งที่ชาวบ้านมีอยู่หรือจากสิ่งที่ต้องการได้ ก็เท่ากับว่าขั้นตอนการพัฒนา แก้ไขปัญหาสำเร็จไปแล้วส่วนหนึ่ง เพราะนั่นคือความต้องการ

ของชุมชนโดยแท้จริง ซึ่งคนนอกชุมชนจะต้องเชื่อมั่น เคารพในความคิดของประชาชนและระลึกเสมอว่า

1. บุคคลแต่ละคนย่อมมีศักดิ์ศรีและเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังนั้น นอกจากมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่ง ยังมีสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตในทิศทางที่ตนต้องการ

2. หากได้รับโอกาสบุคคลแต่ละคนย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ การประพฤติปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถในการรับผิดชอบต่อสังคมที่สูงขึ้น

3. บุคคลแต่ละคนมีพลังในความคิดริเริ่ม มีความเป็นผู้นำและมีความคิดใหม่ ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ หากได้รับการกระตุ้นและพัฒนา พลังงานความสามารถเหล่านี้จะเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้

สิ่งเหล่านี้ นักวิชาการและนักพัฒนาต้องคำนึงถึงอยู่เสมอว่าตนเองยอมรับแนวคิดดังกล่าวมากน้อยเพียงใด และพึงระลึกว่าทุกคนมีความสามารถเพียงแต่ไม่นำออกมาใช้ ดังนั้น คนนอกที่จะเข้าไปพัฒนาชุมชนต้องเข้าใจสภาพของชุมชนอย่างลึกซึ้ง จึงจะสามารถร่วมคิด ร่วมทำ และเอื้อประโยชน์ให้ชุมชนในการพึ่งพาตนเอง

การเข้าไปพัฒนาแก้ไขปัญหาและดึงศักยภาพ พร้อมกับพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนมาก่อให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการพัฒนานั้น คนนอกชุมชนจำเป็นต้องเข้าไปวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่เป็นอยู่จริงร่วมกับคนในชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน (Soft System Analysis) ทั้งนี้ เพื่อภาพของผลการวิเคราะห์จะเป็นที่ยอมรับและสามารถดำเนินการแก้ไขหรือพัฒนางานได้ตรงตามความต้องการของทั้งสองฝ่าย และในที่สุดความรู้สึกรักของประชาชนที่มีต่องานของรัฐ ทำเพื่อรัฐ กลับมาเป็นความรู้สึกเป็นเจ้าของ ที่ตนเองจะรับผิดชอบเพื่อตัวเขาเองและเพื่อชุมชน

ขั้นตอนของการวิเคราะห์ชุมชนด้วยความละเอียดอ่อน SSA

1. การหาปัญหาในสถานการณ์ที่เป็นจริง

การหาปัญหา จะต้องเข้าถึงชุมชน พูดคุย ซักถามและเรียนรู้ถึงสถานการณ์ความเป็นอยู่ของชุมชนทั้งระบบ เพื่อนำข้อมูลชุดหนึ่งมาวิเคราะห์ จะทำให้ทราบบริบทและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และรู้ถึงสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน เช่น กลุ่มผู้นำ เป็นต้น

เข้าสู่สถานการณ์ เป็นการนำสถานการณ์ที่มีอยู่มาพูดคุย อภิปรายแลกเปลี่ยนในประเด็นต่าง ๆ ตามกระบวนการ ทั้งนี้ต้องเคารพความคิดเห็นของแต่ละฝ่าย

2. การรู้สถานการณ์ที่เป็นจริงจะต้องค้นหาคำตอบให้ได้ว่า สรุปจากการพูดคุยอภิปราย ได้แย้งในขั้นตอนที่หนึ่ง ประชาชนเห็นด้วยและพึงพอใจกับสภาพนั้นหรือไม่ นำมาอภิปรายในรายละเอียด ทำความเข้าใจด้วยเหตุผล แล้วจึงหามติในสถานการณ์ที่เป็นจริงอยู่ในขณะนั้น

3. การสร้างภาพที่พึงประสงค์ เป็นการวาดภาพโดยจินตนาการคาดหวังสิ่งที่จะควรจะเป็น โดยการอภิปราย วิพากษ์วิจารณ์ระหว่างประชาชนกับเจ้าที่รัฐและประชาชนด้วยกันเอง เพื่อหาคำตอบว่า ประชาชนต้องการเปลี่ยนสถานการณ์จริงหรือสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่อย่างไร และเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการนั้น

4. การหาช่องว่าง เป็นการหาช่องว่างหรือแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงภาพที่พึงประสงค์

5. หาข้อตกลงเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น

6. การวางแผน คือ การวางแผนร่วมกันโดยเจ้าที่รัฐและประชาชน โดยตอบคำถามนี้ What Why Where Who How หมายถึง ทำอะไร ทำไม เมื่อไร ที่ไหน ใครเป็นผู้ทำ และจะอย่างไร เป็นต้น

7. การปฏิบัติตามแผน

8. การประเมินผล โดยเป็นการประเมินผลที่ได้มาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ว่าเป็นไปตามที่ตั้งไว้หรือไม่ มีผลกระทบอย่างไร ประชาชนมีความพึงพอใจหรือไม่ เป็นต้น

สรุป เทคนิค SSA เป็นกระบวนการที่ได้เสริมสร้างและดึงศักยภาพและขีดความสามารถในการพัฒนาของชุมชนให้สูงขึ้น เป็นการสร้างความรู้สึที่ดีต่อชุมชนในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ได้ร่วมคิด ร่วมสร้าง ได้พัฒนาในทิศทางและความเปลี่ยนแปลงที่ตนต้องการ

เทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control) AIC เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากแนวคิดของสถาบันเอกชนชื่อ Organization for Development: an International Institute (ODII) ตั้งขึ้นโดย Ms. Turid Sato และ Dr. William E. Smith กระบวนการนี้ได้นำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทยโดยสถาบัน ODII ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA)

จากการศึกษาได้พบว่า กระบวนการเทคนิค AIC เป็นกระบวนการที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชนและยังมีศักยภาพที่จะขยายผลได้ เทคนิค AIC ที่นำมาประยุกต์สำหรับการประชุมระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน คือ เทคนิคการ

ระดมความคิดทำให้ความสำคัญต่อความคิดและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคเป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

กระบวนการเทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ง่ายและสามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสำหรับการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและการกำหนดแผนปฏิบัติ และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็นและขั้นตอนที่จะรวมความคิดและความต้องการไว้ในแผนได้ เพราะในส่วนรายละเอียดของเทคนิค AIC มีเทคนิควิธีการประชุมระดมความคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมระดมความคิดได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่ระดมความคิดทุกคน

เทคนิค AIC เป็นวิธีการที่รวมพลังปัญญา และพลังสร้างสรรค์ของแต่ละคนเข้ามาเป็นพลังในการพัฒนา ซึ่งมีขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน (A) และการกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2)

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) คือ ขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง (A2) และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ และการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก และกิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอทุนอุดหนุนจากภาครัฐโดยผ่านตำบล

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่ม ผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรม ขั้นตอนนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ และการตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน

สรุปเทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ระดมความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนเพื่อช่วยกันวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นเทคนิคที่มีศักยภาพในการสร้างพลัง และกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Process: SLP) กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม หรือ SLP เป็นแนวคิดที่กำหนดไว้ในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระบวนการ SLP นี้ เน้นให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และมีทักษะหรือที่เรียกว่าเรียนด้วยความรอบรู้ (Mastery Learning) กระบวนการเรียนรู้แต่ละขั้นตอน ผู้ปฏิบัติงานและประชาชนอาจใช้วิธีการในการปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีต่าง ๆ เช่น การระดมสมอง การปฏิบัติการกลุ่ม เป็นต้น กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมีขั้นตอน

ต่าง ๆ ดังนี้

1. ตระหนักรับรู้ปัญหา (Identify Problem) ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนแรกที่จะแก้ไขปัญหา คือจะต้องทำให้ประชาชนทราบก่อนว่า มีปัญหาอะไรบ้าง และเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญในปัญหานั้น

2. หาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา (Explore Alternative) มีขั้นตอนย่อย ๆ ในการหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา คือ การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เพื่อพิจารณาถึงปัญหาว่ามีสาเหตุมาจากอะไร และอะไรเป็นสาเหตุที่แท้จริงของปัญหานั้น และการพิจารณาหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาโดยพิจารณาว่าปัญหาลักษณะต่าง ๆ นั้น มีวิธีการแก้ไขปัญหได้ด้วยวิธีการใด และแสวงหาทางเลือกที่หลากหลาย และเหมาะสม มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา

3. ตัดสินใจเลือกทางเลือก (Select Appropriate Alternative) เป็นขั้นตอนการตัดสินใจว่าทางเลือกต่าง ๆ ที่สามารถแก้ไขปัญหานั้น ทางเลือกใดมีความเหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด สำหรับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในชุมชน ซึ่งจะใช้กระบวนการคิดเป็นและกระบวนการอื่น ๆ เข้ามาเป็นแนวทางในการตัดสินใจ

4. เรียนรู้และลงมือปฏิบัติตามทางเลือก (Learning and Implementing) ซึ่งมีขั้นตอนย่อย ๆ คือ การวางแผนการดำเนินงาน เป็นการดำเนินแนวทางการดำเนินงานตามทางเลือกที่กำหนดว่าจะต้องทำอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร ใครเป็นผู้กระทำและดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งในขณะที่ปฏิบัติงานก็จะได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้นแต่ละขั้นตอนที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะในการปฏิบัติ

5. การปรับปรุง (Improvement) ในระหว่างการดำเนินงานอาจเกิดปัญหาค้นขึ้นได้ จะต้องมีการปรับปรุงและกระบวนการทำงานให้สามารถดำเนินการไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินดูว่า กิจกรรมที่ปฏิบัติกันนั้นสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้หรือไม่ ถ้าแก้ไขปัญหานั้นได้เป็นที่พอใจก็ถือว่าปัญหาที่ประสบอยู่หมด

ไป ก็ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ต่อไป แต่ถ้าประเมินผลแล้วผลที่ออกมาไม่น่าพอใจก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ ก็ต้องเริ่มต้นพิจารณาวิเคราะห์ปัญหาและอาจจะต้องหาทางเลือกใหม่ เริ่มต้นตามกระบวนการ SLP ใหม่

จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม SLP เป็นกระบวนการในการค้นหาปัญหา และแก้ไขปัญหานั้นโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการในการแก้ปัญหานั้นเอง ซึ่งเป็นลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดนี้มีความเชื่อว่าถ้าประชาชนนำเอากระบวนการแก้ไขปัญหานั้นไปใช้แก้ปัญหานั้นให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยหาทางเลือกที่เหมาะสมที่จะทำให้ตนเองหรือชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นได้เอง ก็จะเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง

TERMS MODEL เป็นโมเดลในการพัฒนาชุมชน ถูกจัดทำขึ้นเพื่อหาคำตอบว่ามีปัจจัยอะไรบ้างเป็นตัวกำหนดการพึ่งตนเองได้ของชุมชนชนบท กรอบทฤษฎีที่กำกับการวิจัยนี้มาจากทฤษฎีหลัก โครงสร้าง:ที่ (Structural Functional) ทฤษฎีระบบ (System Approach) และนำเอาความรู้จากสามศาสตร์ใหญ่ คือ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มารวมเป็นสหสาขา (Interdisciplinary Approach) ประมวลเข้าด้วยกัน แล้วสร้างเป็นกรอบความคิดขึ้นใหม่เป็น TERMS MODEL และความสัมพันธ์เชิง:ที่ (Functional Matrix)

ตามกรอบความคิดนี้ชุมชนชนบทจะพึ่งตนเองได้จะต้องประกอบด้วยพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (T) การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (E) การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (R) การพึ่งตนเองทางจิตใจ (M) และการพึ่งตนเองทางสังคมวัฒนธรรม (S) สำหรับความสัมพันธ์เชิง:ที่ซึ่งเป็นส่วนขยายของ TERMS MODEL มีความหมายโดยย่อว่า องค์ประกอบในรูปแบบแต่ละตัวต่างก็ปฏิบัติ:ที่ของตน แต่ขณะเดียวกันผลของการปฏิบัติ:ที่ของตนนั้นบางส่วนมีผลต่อองค์ประกอบอื่นด้วย ในทำนองเดียวกันองค์ประกอบอื่นที่ปฏิบัติ:ที่ก็จะมีส่วนต่อองค์ประกอบเริ่มต้นด้วยเช่นกัน

เทคนิคในการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ข้างต้นนั้น ส่วนใหญ่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการพัฒนางานด้านการเกษตร หรือชุมชนชนบท แต่นักวิจัย นักพัฒนาและผู้ที่ทำงานคลุกคลีกับชุมชนก็จะได้นำเอาความเข้าใจหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

ศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช (2552 : 35 - 38) กล่าวว่าแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community Action Research: CAR) CAR เป็นการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ร่วมกัน (Cross-organizational Learning Community) โดยแนวคิดใหม่นี้อาศัยฐานแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบดั้งเดิม หากได้

พัฒนาเอกลักษณ์ของตนเอง และสร้างกรอบแนวคิดในการดำเนินการ แนวทางในการดำเนินการ คล้ายคลึงกับการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการรูปแบบเดิม คือ

1. เป็นการดำเนินการวิจัยที่มุ่งแสวงหาคำตอบที่ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Practical Knowledge)

2. ยึดมั่นในหลักการ “ทำไปเรียนไป” (Knowing-in-action)

แต่ด้วยเป้าหมายของ CAR คือการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ (Learning regions) การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ CAR จึงเพิ่มจุดเน้น คือ

1. ให้การสนับสนุน ผลักดันให้เกิดสัมพันธภาพและการประสานความร่วมมือระหว่าง เครือข่ายชุมชนนักปฏิบัติ (Practitioner) นักวิจัย (Researchers) และตัวแทนจากภาครัฐหรือองค์กร เอกชนในฐานะผู้ให้การสนับสนุน และให้คำปรึกษา (Consultants)

2. สร้างบรรยากาศในชุมชนให้เอื้อต่อการใช้ความรู้คิดพิจารณาด้วยปัญญาตนเองอย่าง ตริ่กตรอง (Reflection) และเรียนรู้ระหว่างกันของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

3. ก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้มาช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน และการคงศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของตน

แนวทางในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

การสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีแนวคิดการทำงาน 3 ประสาน คือ เป็นการ ทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล 3 ฝ่าย คือ นักวิจัย (Researcher) ชุมชนนักปฏิบัติ (Practitioner) และ ตัวแทนจากภาครัฐหรือองค์กรเอกชนที่มีบทบาทเป็นที่ปรึกษา (Consultant) โดยผ่านกิจกรรมที่ สำคัญ 3 ประการ คือ การวิจัย (Research) การพัฒนาศักยภาพ (Capacity Building) และการปฏิบัติ จริง (Practice)

โดย CAR ได้เสนอแนวทางในการริเริ่มและพัฒนาการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมองเป้าหมายร่วมกัน (Guiding Ideas) เป็นการสร้างความชัดเจนในประเด็น เกี่ยวกับหลักการ เป้าหมาย และแนวทางในการทำงานเพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ร่วมกับแกนนำ ชุมชน นักวิชาการ และตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ หรือเอกชนที่ให้การสนับสนุนทางความคิด เทคนิค และเครื่องมือในการสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยกลุ่มบุคคลทั้ง 3 ฝ่าย จะต้องมีความมุ่งมั่น ร่วมกัน (Common Purpose) หมายถึง มีความตั้งใจที่จะสร้างความรู้เพื่อการสร้างการเปลี่ยนแปลง ในระดับองค์กร ชุมชน หรือสังคม ยึดถือหลักการเดียวกัน (Shared Principles) หมายถึง ต้องมีการ

สร้างความเชื่อมั่นและกฎกติกาสำหรับการเป็นสมาชิกของชุมชนแห่งการเรียนรู้และมีความเข้าใจ กระบวนการสร้างความรู้ในทิศทางเดียวกัน (Common Understanding of the Knowledge creation Process) หมายถึง เข้าใจในกระบวนการสร้างความรู้ว่าเป็นวงจรของการสร้างทฤษฎี เครื่องมือ และชุดความรู้ที่มีความต่อเนื่องและบทบาทของแต่ละฝ่ายนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

การทำความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ และสามารถที่จะขยายเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระยะต่อไปได้ อย่างไรก็ตามเพื่อให้สมาชิกเชื่อมั่นในหลักการเป้าหมายดังกล่าวอย่างแท้จริงจำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมในชุมชนหรือในองค์กรให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

2. การสร้างโครงสร้าง/กลไกพื้นฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Intra-organizational Learning Infrastructure) การสร้างโครงสร้างหรือกลไกพื้นฐานเพื่อรองรับการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในชุมชน ซึ่งโครงสร้าง/กลไกดังกล่าวมีอยู่ด้วยกัน 3 แบบ คือ

2.1 โครงสร้าง/กลไกพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ภายในองค์กร (Intra-organizational Learning Infrastructure) เป็นกลไกที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงของคนในองค์กรโดยแกนนำในองค์กรเป็นผู้เล็งคอบสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงนั้น เช่น การสร้างห้องปฏิบัติการการเรียนรู้ (Learning Laboratories) ในองค์กรเพื่อให้สมาชิกสามารถเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมงานหรือผู้นำได้ในสภาพแวดล้อมของการทำงาน

2.2 โครงสร้าง/กลไกพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ระหว่างองค์กร (Inter-organizational Learning Infrastructure) เป็นกลไกที่มาช่วยหนุนเสริมกลไกที่หนึ่งด้วยการสนับสนุนให้สมาชิกจากองค์กรต่างกันได้มีโอกาสรู้จัก ช่วยเหลือ แนะนำ และสนับสนุนสิ่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างกัน ยกตัวอย่างเช่น การจัดประชุมประจำปี การดูงาน หรือการจัดอบรมพัฒนาศักยภาพบุคลากรเป็นต้น และในการสร้างกลไกระดับนี้ให้มีประสิทธิภาพยังต้องขึ้นอยู่กับสื่อสารทำความเข้าใจระหว่างกัน ถ้ามีการสื่อสารระหว่างกันเป็นไปในแบบที่เป็นกันเอง ไม่มีพิธีรีตองจะยิ่งช่วยเกื้อหนุนให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอันเป็นการแสดงแนวโน้มของการเกิดความรู้สึกเป็นชุมชนในระยะต่อมาได้

2.3 กลไกเพื่อการสร้างการเรียนรู้ภายนอกองค์กร (Organizational-transcending Learning Infrastructure) เป็นกลไกสนับสนุนการเรียนรู้ในแบบที่ 1 และแบบที่ 2 โดยเป็นการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ก้าวล่วงขอบเขตภายในประเทศและระดับโลก เครือข่ายการเรียนรู้ในระดับนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อฝ่ายต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและยึดถือเป้าหมายร่วมกัน

2.5 แนวคิดการจัดการความรู้

ในสังคมฐานความรู้ การจะอยู่รอดและการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ที่จะจัดการกับทุนทางปัญญา (intellectual assets) แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ยังเป็นศาสตร์ที่จะต้องมีการพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้แพร่หลายมากขึ้น ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความรู้ คือ ความรู้เป็นทรัพยากรเพียงอย่างเดียวที่ยังใช้ยังมีเพิ่ม ผู้จัดการความรู้ที่เป็นระดับมืออาชีพ ปัจจุบันจะต้องเผชิญปัญหาและความคาดหวังที่สูงมาก เพราะความรู้ใหม่เกิดขึ้นในอัตราทะลุทะลวง ความรู้มีวงจรชีวิตที่สั้นลง (ล้าสมัยง่าย) และการจัดการสมัยใหม่ ไม่ว่าจะวงการใดๆ ล้วนแต่ใช้ความรู้ ที่เข้มข้นขึ้นทุกขณะ ดังนั้น ทุกคนจึงต้องเตรียมตัวให้พร้อม เพราะถ้าหากคุณรอจนคู่แข่งได้ลงทุนลงแรงในการจัดการความรู้เริ่มเห็นผล มันอาจสายเกินไปที่จะไล่ตาม ความรู้ในฐานะปัจจัยเพื่อการแข่งขัน ได้กระทบและสร้างความตื่นตัวในภาคธุรกิจมาแล้วระยะหนึ่ง องค์กรทุกแห่งได้รับการกระตุ้นให้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินสมบัติที่หลบซ่อนอยู่ภายในสมองของพนักงาน องค์กรสมัยใหม่ที่มีนวัตกรรม มักจะจัดตั้งกลุ่มทำงานเพื่อจัดการความรู้ ส่วนประธานหรือผู้บริหารระดับสูงก็จะเน้นบทบาทในการใช้ความรู้เพื่อปรับทิศทางขององค์กรสำหรับอนาคต เราจะพบว่ามีทีมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาหลายบริษัท โฆษณาเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมสัมมนาในหัวข้อ “การจัดการความรู้” แสดงให้เห็นว่า การลงทุนในทุนทางปัญญาจะช่วยสร้างกำไรหรืออัตราผลตอบแทนให้กับองค์กรมากกว่าการลงทุนในปริมาณที่เท่ากันกับทุนที่เป็นวัสดุสิ่งของ หรือเป็นยุคที่ทุนทางปัญญาขององค์กรมีค่ามากกว่าทุนที่เป็นสิ่งของหลายเท่าตัว

2.5.1 ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2548) โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ (1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม (2) ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2548)

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพิ่มพูนมูลค่าหรือคุณค่าของกิจกรรมขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรการจัดการความรู้ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การนำ “ความรู้” มา “จัดการ” แต่มีความหมายจำเพาะและลึกซึ้งกว่านั้นมาก การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือพัฒนาผลงานของบุคคล องค์กร เครือข่าย และพัฒนาสังคมในภาพรวมในยุคสังคม-เศรษฐกิจบนฐานความรู้ การจัดการความรู้มีอยู่แล้วตามธรรมชาติในทุกคนทุกองค์กร ทุกเครือข่าย และทุกสังคม แต่เป็นการจัดการความรู้ที่ทำโดยไม่มีระบบแบบแผนขาดพลัง (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. 2548)

ยุทธนา แซ่เตียว (2547) ได้ให้ความหมายของ การจัดการความรู้ ว่าเป็นกระบวนการในการสรรหาความรู้หรือกระบวนการในการนำความรู้มาถ่ายทอด แบ่งปันความรู้ไปยังบุคลากรเพื่อพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้มีการสร้าง รวบรวม จัดระบบ เผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ทันที ส่งผลให้การปฏิบัติงานขององค์กรมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

Ryoko Tayama (อ้างถึงในสุวรรณ เจริญสวัสดิ์ภักย์ และคณะ. 2548) ได้ระบุความหมายไว้ว่า การจัดการเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่ ประสบการณ์ของคนในองค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนานวัตกรรมที่จะทำให้มีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งทางธุรกิจ

World Bank (อ้างถึงในสุวรรณ เจริญสวัสดิ์ภักย์ และคณะ. 2548) ได้ระบุความหมายการจัดการความรู้ไว้ว่าการจัดการความรู้เป็นการรวบรวมวิธีปฏิบัติขององค์กรและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง การนำมาใช้ประโยชน์และเผยแพร่ความรู้และบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบเพื่อให้แต่ละหน่วยงานเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ตลอดเวลา มีการเผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่อสังคม มีการสร้างขึ้นมาใหม่เพื่อสนับสนุนให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่ง ซึ่งเราเลือกนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพขององค์กร ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว องค์กรควรกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมด้วยตนเอง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ (วิศิษฐ์ สงวนวงศ์วาน. 2549)

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการสร้างความรู้ การรวบรวมความรู้ การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้สะดวกต่อการนำมาใช้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ถ่ายทอดต่อกันในองค์กรอันเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและพัฒนาความสามารถของบุคลากรในองค์กรเพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน ผลจากการสร้างความรู้ก่อให้เกิดผลงานด้านวิชาการต่างๆ และเกิดทักษะความชำนาญ สามารถนำมาพัฒนาองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างเหมาะสม

2.5.2 ความสำคัญของการจัดการความรู้

องค์กรจำนวนมากประสบปัญหาในเรื่องของการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องในการรักษาจุดแข็งหรือความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กรให้ดำรงอยู่ในองค์กรอย่างถาวร การพัฒนาองค์กรส่วนใหญ่มักขึ้นอยู่กับบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น และเมื่อกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทต่อความสำเร็จขององค์กรเหล่านี้ได้ออกจากองค์กรไปไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ความรู้และความเชี่ยวชาญต่างๆ ที่เคยเป็นส่วนที่สร้างความแข็งแกร่งขององค์กรมักจะหายไปพร้อมกับบุคคลกลุ่มดังกล่าวด้วยในกรณีเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อองค์กรเป็นอย่างมาก บางองค์กรอาจถึงกับวิกฤติทำให้องค์กรประสบกับปัญหาอาจถึงขั้นที่ต้องเลิกดำเนินการเลยก็มี ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องของการจัดการความรู้ทั้งสิ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เนื่องจากองค์กรไม่สามารถเปลี่ยนความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคลากร (Personal knowledge) ให้กลายมาเป็นความรู้ขององค์กร (Organizational knowledge) ที่สามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นในองค์กรได้ เพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับบุคคลบางกลุ่มนั้น (สมชาย นานาประสิทธิ์ชัย)

การจัดการความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่กระจัดกระจายในองค์กร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งการจัดการความรู้ (knowledge-based management) ให้สามารถสะสมและรวบรวม มาตรการส่งเสริมและนำองค์ความรู้มาแบ่งกันใช้งาน (knowledge sharing) ให้กับทุกคนในองค์กร ทำการต่อยอดภูมิปัญญาเหล่านั้นยิ่งขึ้นไป และนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) โดยมีสมาชิกขององค์กรเป็นบุคคลเรียนรู้ (learning person) ในที่สุด (สมศักดิ์ ภิญญธรนมาร. 2548 : 3)

2.5.3 กระบวนการจัดการความรู้

บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547 : 25) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการความรู้นั้นเป็นกระบวนการที่นำความรู้ที่มีอยู่ หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการต่างๆ คณะผู้เขียน ได้สรุปขั้นตอนหลักๆ ของกระบวนการความรู้ไว้ดังนี้

- 1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification)
- 2) การสร้างและการแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)
- 3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)
- 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)
- 5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)
- 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)
- 7) การเรียนรู้ (Learning)

ทั้ง 7 ขั้นตอนนี้จะช่วยองค์กรสามารถสร้างและจัดการความรู้ทั้งที่มีอยู่เดิมภายในองค์กร และความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) การค้นหาว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้างในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรบ้างที่องค์กรจำเป็นต้องมี ทำให้องค์กรทราบว่าขาดความรู้อะไรบ้าง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “รู้เรา” นั่นเอง โดยทั่วไป องค์กรสามารถใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “Knowledge Mapping” หรือการทำแผนที่ความรู้ในขั้นตอนนี้เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญสำหรับองค์กร จัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้องค์กรวางขอบเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประโยชน์ของแผนที่ความรู้คือช่วยทำให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ขององค์กร ทำให้องค์กรทราบว่ามีความรู้ที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือไม่ ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนเปลืองในการจัดเก็บและรวบรวม และทำให้บุคลากรทุกคนทราบว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้างและจะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหน นอกจากนี้ยังใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ที่องค์กรสามารถใช้เป็นฐานในการต่อขยายความรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการใช้เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและการเคลื่อนย้ายแหล่งข้อมูลความรู้ต่อระบบต่างๆ

2) การสร้างและการแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

เป็นขั้นตอนในการดึงเอาความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่อาจกระจัดกระจายมารวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมี แต่ยังไม่มียัง องค์กรอาจสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีก็ได้ หรือนำความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้ นอกจากนี้องค์กรอาจจะต้องพิจารณากำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็น หรือล้าสมัยทิ้งไปเพื่อประหยัดทรัพยากรในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขั้นตอนนี้ประสบความสำเร็จ คือ บรรยากาศ และวัฒนธรรมขององค์กร ที่เอื้อให้บุคลากรกระตือรือร้น ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อใช้ในการสร้างความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ระบบสารสนเทศก็มีส่วนช่วยให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันได้รวดเร็วและทำให้การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ จากภายนอกได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบนั้นหมายถึงการจัดทำสารบัญ และจัดเก็บความรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้เก็บรวบรวม การค้นหา การนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้โดยง่าย

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นขั้นตอนการปรับปรุง และประมวลผลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจ และใช้ได้ง่ายเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กร ตลอดจนการเรียบเรียง ตัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดี ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) ความรู้ที่ได้มานั้นจะไร้ค่าหากไม่ถูกนำไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นองค์กรจะต้องมีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้ ประเภท Explicit และ Tacit โดยทั่วไปการส่งหรือการกระจายความรู้ให้ผู้มี 2 ลักษณะ คือ

Push การป้อนความรู้ เป็นการส่งข้อมูล/ความรู้ให้ผู้รับโดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือต้องการ หรือเรียกง่าย ๆ ว่าเป็นแบบ “Supply-Based” เช่น การส่งหนังสือเรียนเวียนแจ้งให้ทราบ

Pull การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ โดยผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้แต่เฉพาะข้อมูล/ความรู้ที่ต้องการเท่านั้น การกระจายความรู้แบบนี้เป็นแบบ “Demand-Based”

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นขั้นตอนในการนำความรู้ที่ได้จัดเก็บมาเผยแพร่ แบ่งปันและแลกเปลี่ยนกัน มี 2 ลักษณะ ดังนี้

6.1) การแบ่งปันความรู้ประเภทที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) วิธีที่นิยม เช่น การจัดทำเป็นเอกสาร วิดีโอ ซีดี จัดทำฐานความรู้โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วย จะทำให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

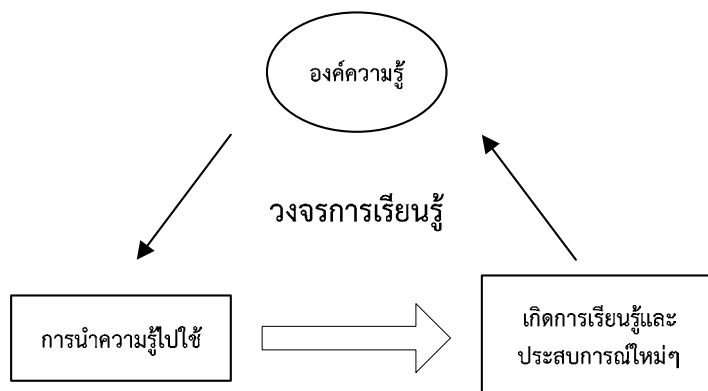
6.2) การแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในคน (Tacit Knowledge) สามารถทำได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความต้องการและวัฒนธรรมองค์กร ส่วนใหญ่มักจะใช้ผสมผสานเพื่อผู้ใช้ข้อมูลสามารถเลือกใช้ได้ตามความสะดวก เช่น

- ทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Team)
- Innovation & Quality Circles (IQCs)
- ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice)
- ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System)
- การสลับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน

7) การเรียนรู้ (Learning)

วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ คือ การเรียนรู้ของบุคลากร และนำความรู้ นั้นไปใช้ประโยชน์ ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาและปรับปรุงองค์กร

การเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อยๆ ความรู้นี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ๆ อีกเป็นวงจร ที่ไม่วันสิ้นสุด ที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้”

รูปที่ 2.1 วงจรการเรียนรู้

2.5.4 ประโยชน์ของการจัดการความรู้

พริดา (2547 : 25) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

- 1) เพื่อป้องกันการสูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญ ความชำนาญและความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร เช่น การเกษียณอายุการทำงาน หรือการลาออกจากการทำงาน เป็นต้น
- 2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจโดยประเภทคุณภาพและความสะดวกในการเข้าถึงความรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้ที่มีที่ตัดสินใจต้องสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ
- 3) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและมีการยืดหยุ่น การทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงานและวัตถุประสงค์ของงานโดยไม่ต้องมีการควบคุมหรือมีการแทรกแซงมากนักจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานในที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาจิตสำนึกในการทำงาน
- 4) ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรมีความเข้าใจลูกค้า แนวโน้มของการตลาดและการแข่งขันทำให้สามารถลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสการแข่งขันได้

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทของประเทศยังด้าหลัง ค้อยการศึกษา ขาดจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากรตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top Down) ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ หลายครั้งหลายคราวที่พบว่าการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้วนั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชนนั้นนั่นเอง

จากความเป็นจริงที่มีอยู่นี้ จึงทำให้หลาย ๆ หน่วยงานปรับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง โดยยึดหลักการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ให้ชุมชนเป็นผู้คิดและมีส่วนร่วมในการทำงานตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย จนถึงสิ้นสุดขั้นตอนสุดท้ายในการติดตามประเมินผล การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือ การพัฒนาที่เน้นให้สมาชิกชุมชนรู้จักคิดวิเคราะห์ ด้วยเหตุด้วยผล และใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ก็เช่นเดียวกัน ผลจากการพัฒนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแสดงให้เห็นแล้วว่า การนำความรู้จากภายนอกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปยึดยึดให้กับชุมชน จะเป็นประโยชน์ก็เพียงแค่ชั่วคราวเท่านั้น ไม่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และไม่อาจนำพาประเทศไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในทิศทางที่ต้องการได้ หากแต่การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานจากเดิมมาเป็นการประสานความรู้ที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนและความรู้หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากภายนอกชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อแก้ไขปัญหาโดยยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์การพัฒนาเป็นเพียงผู้มีบทบาทในการประสานและผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วม น่าจะเป็นทางออกที่ส่งผลต่อการพัฒนาในระยะยาวและยั่งยืนมากกว่า

หลักของการประสานความรู้จากภายในและภายนอกชุมชนเข้าสู่การใช้ประโยชน์ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ไม่เพียงแต่เพื่อแก้ไขปัญหาและสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจะเป็นไปในลักษณะของการบูรณาการที่มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้ และค่านิยมอันดีงาม อาทิเช่น

1. การสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต/ผลิตภัณฑ์ การเพิ่มผลิตภาพผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชน การเพิ่ม

ความสามารถในการประกอบอาชีพ และเพิ่มโอกาส/ทางเลือกในการทำอาชีพเสริม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยของชุมชนในรูปแบบกลุ่มองค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะ ชีตความสามารถ รวมทั้งหลักการบริหารจัดการที่ดีแก่กลุ่มที่มีศักยภาพและความพร้อมในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อนำไปสู่การขยายผลในเชิงอุตสาหกรรมระดับสากล ตลอดจนการเชื่อมโยงต่อยอดห่วงโซ่การผลิตถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยราคาต่อหน่วยสูงขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง และหรือรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง

2. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและความสามารถของสมาชิกชุมชน ลดช่องว่างทางความรู้ระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ชุมชนเป็นฐานของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้เข้าถึงความรู้ในทางตรงได้โดยง่าย ฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น รวมทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบตลอดกระบวนการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การแนะนำ การทดสอบ การสาธิต การตัดสินใจ การยอมรับ และการประเมินผล โดยเฉพาะการปฏิบัติร่วมกันในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

3. การสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างถูกวิธี ประหยัดและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนให้ชุมชนมีทางเลือกทำการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

4. การรักษาและเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน เน้นการถ่ายทอดและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทั้งต่อการวิจัยพัฒนาต่อยอด และการผลิตแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ โดยการสืบหา พัฒนาระบบการจัดเก็บเพื่อรวบรวมและจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางความรู้ ตลอดจนสร้างหลักประกันด้านสังคมให้ปราชญ์ชาวบ้าน อาทิ การสนับสนุนเงินทุนในการรักษาและถ่ายทอดภูมิปัญญา สนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ค่านิยมที่ดีงาม และความเป็นไทยเพื่อการศึกษา เรียนรู้ ฟื้นฟูพัฒนา ถ่ายทอดและเผยแพร่สู่สังคมโลก

5. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพันธมิตรด้านกิจกรรมการพาณิชย์ระหว่างชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

นอกเหนือจากการถ่ายทอดความรู้ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนแล้ว การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปโดยสมบูรณ์ไม่ได้ หากสมาชิกชุมชนเหล่านั้นไม่ฝึกฝนตนเองให้มีหลักคิด โดยใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์และพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยการแสวงหา สร้าง พัฒนา จัดการและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ ดังนั้น ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องกระตุ้นให้ชุมชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการชี้ให้เห็นความสำคัญ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย ภายใต้งิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม มุ่งให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตแบบค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อเป็นทางเลือกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถอยู่ร่วมกันกับสังคมอื่นอย่างเข้าใจ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องคำนึงถึงพื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนต้องให้แน่ใจว่าจะเป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมายเป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือ การสร้างความกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มีเป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การมีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อม: ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่างยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะนอกจากจะสิ้นเปลืองงบประมาณของประเทศโดยใช่เหตุแล้ว ยังทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกบริบทด้วย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อทุนทางภาษาและวัฒนธรรมกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัด เพชรบูรณ์ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

- 1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 2) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
- 3) การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย
- 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5) การวิเคราะห์ข้อมูล
- 6) สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยเลือกแบบเจาะจง (ดูภาคผนวก: 84)

ประชากร มีขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ ชาวพื้นเมือง ชาวไทหล่ม ชาวเขา ชาวจีน ชาวบนที่อยู่ในพื้นที่จริง จังหวัดเพชรบูรณ์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

ชาวพื้นเมือง บ้านสะเคียง ตำบลสะเคียง อ.เมือง ที่มีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวพื้นเมืองและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ จากการสอบถามกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีจำนวน 9 คน

ชาวไทหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มสัก ที่มีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวพื้นเมืองและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ จากการสอบถามกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีจำนวน 8 คน

ชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ ที่มีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวพื้นเมืองและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ จากการสอบถามกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีจำนวน 9 คน

ชาวจีน ย่านการค้า อำเภอหล่มสัก ที่มีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวพื้นเมืองและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ จากการสอบถามกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีจำนวน 16 คน

ชาวบน บ้านน้ำเลา ตำบลตะเภา อำเภอเมือง ที่มีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวพื้นเมืองและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ จากการสอบถามกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีจำนวน 7 คน

ชาวลาวพวน บ้านดงขุย ตำบลดงขุย อำเภอชนแดน ที่มีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวพื้นเมืองและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ จากการสอบถามกำนันและผู้ใหญ่บ้านมีจำนวน 3 คน

รวมทั้งสิ้น 52 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างมี 2 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ถูกลักษณะ

ตอนที่ 2 เป็นบริบทชุมชน

2) แบบสังเกต สังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มและการอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มในการทำกิจกรรม

3.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับกระบวนการวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย บริบทชุมชน บทคัดย่อ รายงานการวิจัย เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วม

2) ศึกษาวิธีการอยู่ร่วมกันในสังคมของชุมชนแต่ละชุมชนเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสังเกต

3) สร้างแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต โดยอาศัยข้อมูลจากข้อ 1-2 และได้ยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลในวิจัย

ผู้วิจัยและทีมงานดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ทุกตำบลที่ทำการสัมภาษณ์และทำกิจกรรมกลุ่ม (การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มต่างๆ)

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตพฤติกรรม

1) นำแบบสัมภาษณ์มาสรุป และพรรณนา

2) นำแบบสังเกตพฤติกรรมมาสรุป และพรรณนา

3) นำกิจกรรมกลุ่มในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมมาสรุป และพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เรียนรู้ พื้นฟูภาษา และวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน เพื่อการวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่านการพัฒนาทุนทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเพื่อการพัฒนารูปแบบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนล่างและตอนบนของภาคกลางของประเทศไทย แบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอชนแดน อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอน้ำหนาว อำเภอวังโป่ง และอำเภอเขาค้อ จำนวนตำบลทั้งสิ้น 117 ตำบล และจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 1261 หมู่บ้าน ประชากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 996,231 คน แบ่งออกเป็นผู้ชาย 491,922 คน และผู้หญิง 497,555 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย 2551 : เว็บไซต์ www.dopa.go.th)

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยที่ราบเป็นแนวยาวในแนวเหนือ-ใต้ และเทือกเขาสูง หรือเนินเขา ทั้งสองข้างขนานกับที่ราบเนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูเขาล้อมรอบ จึงทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบในหุบเขาลักษณะที่ลุ่มแบบท้องกระทะ หรือแอ่งกระทะ ประกอบด้วยเนินเขา ลอนลูกคลื่น ป่า และที่ราบเป็นตอนๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปได้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกันทั้งสองด้าน มีแม่น้ำสำคัญ คือ แม่น้ำป่าสักไหลผ่านกลางเมืองเพชรบูรณ์จากเหนือลงใต้ มีความยาวประมาณ 350 กิโลเมตร

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศล้อมรอบด้วยภูเขา ทำให้สภาพภูมิอากาศแตกต่างกันมากในแต่ละฤดูกาล คือ อากาศจะร้อนมากในฤดูร้อน ราวเดือนเมษายน-พฤษภาคม หนาวจัดในฤดูหนาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ท้องที่อำเภอน้ำหนาวและอำเภอหล่มเก่าตอนล่าง ราวเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ในฤดูฝนมีฝนตกชุก ราว เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม และมีน้ำป่าไหลหลากมาท่วมในที่ราบ โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนใต้ ของจังหวัด ในฤดูแล้งน้ำจะขาดแคลนไม่เพียงพอกับการเกษตรกรรม ประชาชนจังหวัดเพชรบูรณ์โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการทำไร่ยาสูบ มากเป็นอันดับหนึ่ง และรองลงมาได้แก่การทำสวนผลไม้ ที่ทำชื่อเสียงให้มากที่สุดคือ มะขามหวาน นอกจากนี้ นี้มีการปลูกพืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ และมีอาชีพอื่น ๆ ที่สร้างรายได้ให้กับประชากรชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยว การค้าขาย เป็นต้น

ส่วนใหญ่ประชากรของจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นคนไทย ที่อพยพโยกย้ายมาจากพื้นที่อื่น ดังนั้นประเพณีและวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับประชากรบนพื้นที่ราบทั่วไป เช่น ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ เข้าพรรษา และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีเส็งกลอง ล่องโคมไฟไหว้พ่อขุนผาเมือง ประเพณีบุญบั้งไฟพญายอ ประเพณีแข่งเรือยาว หล่มเก่า ประเพณีบุญบั้งไฟเดือนหกและผีตาโม่ และมีประเพณีการแข่งขันเรือภูเขา ที่บ้านมาตุลี ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ นอกจากนี้จังหวัดเพชรบูรณ์นับว่าเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ การดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืนของผู้คนหลากหลายพันธุ์ ต่างประเพณี มีระบบความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างสงบสุขจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การปรับตัว แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาาร่วมกัน หลายครั้งปัญหาในจังหวัดเพชรบูรณ์เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่เข้าใจกันของคนต่างวัฒนธรรม

จังหวัดเพชรบูรณ์มีภูเขารอบรอบ ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกันทั้งสองด้าน มีอาณาเขตติดกับหลายจังหวัด ได้แก่ จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดลพบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดนครสวรรค์ จึงทำให้มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างมากมาย โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการสอนใน โรงเรียน เป็นสื่อในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวนนลาว พวน ลาวครั้ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่ม มีปฏิกิริยาตอบโต้ เกรงถูกรวบงำและการสูญเสีย

4.2 เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) เริ่มจากการศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสำรวจภูมิประเทศ เพื่อให้มองเห็นสภาพพื้นที่ตั้งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมือง สาธารณสุข การศึกษา ประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะปัจจัย และผลกระทบการเปลี่ยนแปลงปัญหาทางสังคม ตลอดจนปัญหาทางสังคม เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) โดยการค้นหาข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) แต่เนื่องจากภาษาและวัฒนธรรมเป็นความรู้ในตัวบุคคล ต้องอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในลักษณะการพูดคุยกันในวงสนทนา หรือ “เวทีชาวบ้าน” การค้นหาความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบพินิจพิจารณาเพื่อการสรุปบทเรียน เกิดการสกัดความรู้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนจนเกิดเป็น “คลังความรู้”

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) ข้อมูลที่รวบรวมได้สามารถแบ่งประเภทของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์เป็น 12 กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชาวพื้นเมือง ชาวไทยหล่ม ชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่ามูเซอ ชาวจีน ชาวบ่น ชาวลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง โดยจัดหมวดหมู่ของภาษาตามลักษณะโครงสร้างของภาษาเป็นสำคัญ ได้แก่ โครงสร้างทางเสียงหรือระบบเสียง โครงสร้างทางคำหรือระบบคำ และระบบกลุ่มคำ ขณะที่วัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 หมวดหมู่ คือ 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุขทางกาย ที่อยู่อาศัย เครื่องป้องกันตัวให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง 2) วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการจัดทำชุดความรู้ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล การจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม การสังเกตทั้งแบบมีและไม่มีส่วนร่วม การจดบันทึก การบันทึกเสียง เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำ ชัดเจนของข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีชาวบ้าน ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และจัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) จัดการให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้ โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติ

พันธุ์ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้น หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มิได้แปลกแยก ซึ่งความรู้สึกแปลกแยกนั้นเกิดขึ้นมาเมื่อไม่นานนี้เองจากกระแสของการพัฒนาที่ทำให้มนุษย์แยกออกจากธรรมชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้รู้สึกว่าวัฒนธรรม หรือวิถีอาราม เป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตอยู่ของคนในชุมชน พร้อมกันนั้นการสร้างความรู้ขึ้นเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นก็มีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งเรื่องเวลา อาชีพ ความคิด ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจึงสร้างความรู้สึกผูกพัน และเป็นเจ้าของแหล่งวัฒนธรรม เมื่อชาวบ้านได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งท่ามกลางความผันผวนของความรู้แบบสากลที่ครอบทับความรู้แบบท้องถิ่นอยู่นั้น การเรียนรู้ที่ได้จากภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดจากท้องถิ่นโดยตรง สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ เพราะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ตั้งแต่การบ่งชี้หรือการกำหนดประเภทความรู้ เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทำให้การสร้างและค้นหาความรู้ และจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้จึงเลือกใช้วิธีการเปิดการเรียนการสอนที่ศูนย์เรียนรู้ การมีวิทยากรทั้งในศูนย์เรียนรู้และนอกสถานที่ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกิดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้ (Learning) กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และผู้ที่สนใจ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สามารถสืบสาน พัฒนา แสวงหาความรู้ การใช้ประโยชน์จากความรู้ สามารถสร้างความรู้ใหม่ และนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่สมาชิกของแต่ละชาติพันธุ์และร่วมกันธำรงรักษาให้ประชาชนและภาคเอกชน โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ควรปลูกจิตสำนึก ชี้นำให้เห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองให้แก่นักเรียน

4.3 การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยการจัดการความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมของ นักศึกษาศาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัด เพชรบูรณ์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

1) การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาได้แบ่งกลุ่มเป็น 2 กลุ่ม จำนวนกลุ่มละ 25 คน เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2) กลุ่มทดลองที่ใช้วิธีการสอนแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังการทดลองได้มีการพัฒนา ทักษะความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับดีมาก

3) กลุ่มควบคุมที่ใช้วิธีการสอนแบบการสั่งงานและค้นคว้าด้วยตนเองก่อนและหลัง การทดลองได้มีการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับดีมาก

4) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของค่าคะแนนเฉลี่ยของนักศึกษาทั้ง 2 กลุ่มทั้งก่อนและ หลังการทดลองนักศึกษาในกลุ่มทดลองได้มีการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจสูงกว่านักศึกษาที่ ใช้เป็นกลุ่มควบคุม

5) จากแบบประเมินในการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในการนำเสนองานวิจัยได้ แบ่งจำนวนนักศึกษาออกเป็น 10 กลุ่มๆ 5 คน นักศึกษาทุกคนได้นำเสนอคนละ 3 หัวข้อ ในรูปแบบ ของการอธิบาย บรรยาย และการเขียนบนกระดาน ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

6) การประเมินตามสภาพจริงจากแบบประเมินในการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจ ในการนำเสนอตามสภาพจริงโดยใช้การนำเสนอแบบ Powerpoint การอธิบาย การบรรยาย การ เขียนบนกระดาน เป็นรายบุคคลทุกคนทุกหัวข้อได้ค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และบาง คนบ้างหัวข้อมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย

7) กระบวนการพัฒนาใช้กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยทำการสอนแบบมี ส่วนร่วมโดยการสอนวิธีการ กระบวนการวิจัย การค้นคว้า การถาม-ตอบ การนำเสนอ และทำ การสอนแบบการสั่งงานค้นคว้าด้วยตนเอง

7.3) ทำการสอนแบบการค้นคว้าการเขียนกระบวนการวิจัย การถาม-ตอบ การ เขียนโครงร่าง การสรุป และการนำเสนอเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล

8) ระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในวิธีการวิจัยได้แบ่งเป็น 3 ระดับ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-เมษายน 2559-2560 โดยมีระยะเวลา 8 สัปดาห์แรก เดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม ทำการทดลองการพัฒนาทักษะความรู้ความเข้าใจในงานวิจัยก่อนและหลัง การเรียนรู้ และระยะเวลา 8 สัปดาห์ที่ 2 เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ทำการสอนเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ความเข้าใจในการนำเสนอวิธีการวิจัยโดยแบ่งเป็น 10 กลุ่ม

4.4 การบูรณาการการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในฐานะนวัตกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน

จากการฝึกอบรมของกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มเพื่อการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีสาระสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1. หลักการของการฝึกอบรมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
2. จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมในการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านศิลปะการแสดงพื้นนครูด บรรลุตามเป้าหมายในระยะสั้น
3. เนื้อหาของการฝึกอบรมทั้ง ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม การสร้างทุนทางสังคมของชาวนน สินค้าทางวัฒนธรรม การจัดการความรู้ภาษาและวัฒนธรรมชาวนน ศิลปะการแสดงพื้นนครูด มีเนื้อหาสามารถนำไปฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี
4. เนื้อหาของการฝึกอบรมในการนำไปปฏิบัติจริง มีความครอบคลุมและตรงกับความต้องการของชาวนน อย่างไรก็ตาม หากมีการนำเนื้อหาการฝึกอบรมไปใช้เพื่อขยายผลในพื้นที่อื่นๆ อาจต้องมีการปรับปรุงในบางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ความต้องการในการฝึกอบรมและกลุ่มเป้าหมาย
5. หัวข้อวิชาฝึกอบรมเหมาะสมกับขอบข่ายของการฝึกอบรมในระดับดีมาก
6. การกำหนดเนื้อหาในแต่ละหัวข้อวิชามีความเหมาะสมดีมาก ยกเว้นการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน ที่มีรายละเอียดค่อนข้างมากทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสับสน หากจะนำไปใช้ในการฝึกอบรมต่อไป อาจต้องมีการเพิ่มเวลาให้กับหัวข้อนี้ หรือตัดทอนรายละเอียดลง
7. การเรียงลำดับเนื้อหาในแต่ละหัวข้อวิชามีความเหมาะสมดีมาก
8. การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละเนื้อหาการฝึกอบรมโดยรวมมีความเหมาะสมดีมาก ยกเว้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม วิทยากรยังไม่เน้นย้ำถึงประเด็นสำคัญเท่าที่ควร ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมยังไม่เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมเท่าที่ควร ควรมีการทำความเข้าใจกับวิทยากรให้ชัดเจนในประเด็นหัวข้อวิชาก่อนการดำเนินการฝึกอบรม
9. วิธีการประเมินผลด้วยการใช้แบบทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม ชนิดปรนัย 2 ตัวเลือก ไม่สามารถนำมาวัดผลการเรียนรู้ของชาวนนได้อย่างชัดเจน เนื่องจากผลการทดสอบไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ส่วนการใช้แบบสังเกตการปฏิบัติงานจริงของชาวนนหลังการอบรมพบว่าสามารถนำมาวัดผลการเรียนรู้ของชาวนนได้อย่างชัดเจนมากกว่า

4.5 การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัด เพชรบูรณ์ เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน

จากการศึกษาบริบทของชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่ม เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนชาวบน บ้านน้ำเลา ตำบลตะเปาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นชุมชนต้นแบบ พบว่า ชุมชนนี้ยังไม่มี นักวิชาการที่เข้ามาช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอย่างจริงจังต่อเนื่อง ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง ทั้งผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้นำชุมชนให้ความสำคัญต่องานสร้าง สังคมแห่งการเรียนรู้้น้อยมาก บุคคลในระบบราชการและผู้นำในชุมชนยังไม่สามารถปฏิบัติตนให้เป็น ที่ศรัทธาของชุมชนได้ ข้าราชการในแต่ละหน่วยงานมีความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการทำนายน้อยมาก หน่วยงานทางการศึกษายังไม่สามารถเป็นที่พึ่งทางปัญญาของชุมชน ข้าราชการครูยังไม่เห็น ความสำคัญกับงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดแรงจูงใจในการพัฒนางานภูมิปัญญาองค์กรและ หน่วยงานต่างๆ ยังทำงานแบบมีส่วนร่วมกันไม่ได้ แต่จะทำงานเมื่อเห็นประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น ข้าราชการปฏิบัติงานเชิงรุกน้อย และไม่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจจากหญ้า ประชาชนยังได้รับการ ปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐในรูปแบบเดิม เจ้าหน้าที่จะมีการปฏิบัติงานลงสู่ชุมชนชั่วคราว เมื่อมีคำสั่งจาก ผู้บริหารและเมื่อต้องการผลงานเชิงปริมาณจากชุมชนไปเสนอต่อผู้บังคับบัญชา และพบว่ายังไม่มี การนำภาษาและวัฒนธรรมมาสร้างเศรษฐกิจสู่ชุมชนของตนเอง เพราะยังไม่มีผู้ชี้แนะด้านการพัฒนา ซึ่ง คนในชุมชนเองยังไม่เคยสร้างงานแบบมีส่วนร่วมกันเป็นภาคีกับบุคคลกลุ่มใดๆ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องคำนึงถึง พื้นฐานดั้งเดิม หรือมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเฉพาะในส่วนที่ต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็น การเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือวิถีปฏิบัติทั้งหมดในคราวเดียว หากต้องการจะเปลี่ยนต้องให้แน่ใจว่าจะ เป็นผลดีต่อชุมชนจริง ๆ ที่สำคัญคือควรต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นอกจากจะเพิ่มพูนสติปัญญา ให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แล้ว ยังควรต้องส่งผลต่อการพัฒนาโดยรวมทั้งที่มีเป้าหมาย เป็นผลิตภัณฑ์มวลรวม หรือ การสร้างความกินดี ได้แก่ การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย และที่มี เป้าหมายเป็นความพึงพอใจมวลรวม หรือ การสร้างความอยู่ดี ซึ่งได้แก่ความสุขทางจิตใจ อาทิ การ มีครอบครัวที่อบอุ่น พร้อม: ได้รับการยอมรับในสังคม การมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ธำรงอยู่อย่าง ยั่งยืน การมีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณภาพและยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วย ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ละเลยกิจกรรมที่สร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรู้สึกรักหวงแหนผืนแผ่นดินเกิด และมีจิตมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้ ดียิ่งขึ้น การดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการโดยหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งแต่เพียงลำพังหรือต่างคนต่างทำดังเช่นในอดีตได้ เพราะนอกจากจะสิ้นเปลือง

งบประมาณของประเทศโดยใช้เหตุแล้ว ยังทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ครอบคลุมในทุกบริบทด้วย

การประเมินผลโครงการวิจัยเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างยิ่งที่มีอาจจะสูญเสียได้ เพราะผลการประเมินจะสะท้อนให้เห็นถึงความคืบหน้าของโครงการวิจัย ผลของการดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านมา ตลอดจนจุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของการดำเนินโครงการวิจัย อันมีคุณประโยชน์ต่อการนำไปพิจารณาใคร่ครวญเพื่อแสวงหาและกำหนดวิธีการในการสร้างเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขมาตรการต่างๆ ที่ช่วยให้โครงการวิจัยดำเนินไปด้วยความราบรื่น บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

แม้ว่าการประเมินผลจะถูกกล่าวถึงเป็นขั้นสุดท้ายในกระบวนการวิจัย แต่ทีมวิจัยมิได้เพิกเฉยต่อการประเมินผลโครงการวิจัยหลังจากผ่านพ้นขั้นตอนทั้งหลายในกระบวนการวิจัย เพราะตามความจริงแล้วได้มีการประเมินผลทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นเตรียมการวิจัย ขั้นเตรียมทีมวิจัย ขั้นศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ขั้นกำหนดโครงการและกิจกรรม และขั้นดำเนินการโครงการและกิจกรรม ดังจะเห็นได้จากรายงานการดำเนินการแต่ละขั้นตอน จะกล่าวถึงวิธีดำเนินการในขั้นตอนนั้นๆ แล้วตามด้วยผลดำเนินการด้วยทุกครั้งไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นดำเนินการโครงการและกิจกรรม มิได้เสนอเพียงแต่ผลของการดำเนินโครงการเท่านั้น แต่นำเสนอตารางแสดงผลการประเมิน โครงการทุกโครงการด้วย

หลังเสร็จสิ้นโครงการวิจัยขั้นดำเนินการโครงการ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน แล้วคณะผู้วิจัยได้ออกจากพื้นที่แต่ยังคงคอยเอาใจใส่ติดตามตรวจสอบเพื่อประเมินความต่อเนื่อง และความก้าวหน้าของโครงการและกิจกรรมเหล่านั้นโดยตลอด ร่วมไปกับทีมวิจัยฝ่ายพัฒนา และทีมวิจัยฝ่ายชุมชน จนเวลาผ่านไปประมาณ 1 เดือน จึงกลับเข้าสู่พื้นที่ชุมชนบ้านป่าเลา ในวันที่ 6 กันยายน 2557 เพื่อประชุมประเมินผลร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายชุมชน และจัดเวทีชาวบ้านเสวนา “สร้างพลังชุมชนกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้” ที่บริเวณวัดน้ำเลา บ้านน้ำเลา ตำบลตะเปาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ผลการเสวนาดังต่อไปนี้

1) การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นโครงการที่มีประโยชน์โดยภาพรวม แต่จะอย่างไรให้เกิดประโยชน์กับชาวบ้าน ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เพียงแต่มาลงทุน และส่งผลให้รายได้ของชุมชนเพิ่มมากขึ้นได้อย่างไร เป็นสิ่งที่ชาวบ้านได้ตั้งคำถามให้กับคณะผู้วิจัยนำไปคิดเป็นปัญหาในอนาคต

2) ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของชุมชน ชุมชนแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือ ความรัก ความสามัคคี ความไว้วางใจในการร่วมคิด ร่วมทำ และแก้ปัญหาร่วมกันของชุมชน มากขึ้นกว่าตอนแรกที่เข้ามาดำเนินวิจัยในพื้นที่ นอกจากนี้เวทีเสวนายังบ่งบอกถึงความเป็นชุมชน

ที่เข้มแข็งมากขึ้น ด้วยเหตุที่ทุกคนไม่หนีปัญหา แต่ร่วมกันนำปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมาร่วมคิดหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน สร้างกติกาในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระบบ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ใ้ใจให้ใจ เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ มองประโยชน์ของภาพรวม

3) ชาวบ้านได้เรียนรู้ร่วมกันกับคณะผู้วิจัย รวมถึงการสานต่อให้ชาวบ้านนำผลของการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนต่อไป หากแต่การมุ่งตอบสนองความต้องการและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงการทำให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหาของตนเอง เกิดความต้องการอย่างแท้จริงและมุ่งมั่นมีส่วนร่วมทั้งในการปฏิบัติงานวิจัยและการนำผลของการวิจัยไปใช้เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืนและการสร้างความยอมรับของประชาชน

4) คณะผู้วิจัยควรประสานความร่วมมือกับเครือข่ายองค์กรชุมชนพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง และเป็นที่พึ่งให้กับชาวบ้านในการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ควรรนำสาระความรู้จากการจัดโครงการไปขยายผลเพื่อถ่ายทอดสู่บุคลากรและเผยแพร่แก่สาธารณชนต่อไป และขณะก่อสร้างคณะผู้วิจัยควรมีการติดตามตรวจสอบผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นให้กับชุมชน

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยทุนทางภาษาและวัฒนธรรมกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ คณะวิจัยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน เพื่อการวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษาผ่านการพัฒนาทุนทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทุนทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืนตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล การสำรวจและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม สามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

5.1.1 เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์

หลังจากการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้มี 7 ขั้นตอนได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาความรู้

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้

5.1.2 การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยการจัดการความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมของ นักศึกษาศาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราช ภัฏเพชรบูรณ์ ผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัด เพชรบูรณ์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

1) มีกระบวนการพัฒนาทักษะได้แก่ ทำการสอนกระบวนการวิจัย การค้นคว้า การถาม ตอบ และการนำเสนอผลงาน และได้พัฒนาการศึกษา การวิจัย อยู่ในระดับปานกลาง จากแบบ ประเมินทักษะตามสภาพจริง 2) วิธีการพัฒนาทักษะมีจำนวน 17 หัวข้อ โดยใช้ระยะเวลาในการ พัฒนา 24 สัปดาห์

5.1.3 การบูรณาการการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในฐานะนวัตกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน

1) หลังการฝึกอบรมกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่ม การสร้างทุนสามารถนำไปใช้ได้จริง ส่วน เนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้และระยะเวลาในการฝึกอบรมเพื่อสร้างทุนใช้ได้จริง 2) แนวทางในการ พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในระดับรากหญ้ามี 7 แนวทางได้แก่

- 1) การมีเป้าหมายในการพัฒนาความเข้มแข็งร่วมกัน
- 2) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของคนในชุมชน
- 4) การรู้ร่วมกันของคนในชุมชน
- 5) การนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาใช้ให้เป็นประโยชน์
- 6) ความร่วมมือร่วมใจกันของชุมชน
- 7) การบริหารจัดการชุมชน

5.1.4 การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ใน จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน

1) กลุ่มชาติพันธุ์ บริบทชุมชนพื้นที่เป็นภูเขาสูงชันมีเชื้อชาติไทย ศาสนาพุทธ มีความ เชื่อประเพณี วัฒนธรรม คล้ายกัน 2) มีข้อจำกัดในเรื่องของขอบเขตของชุมชนในการปกครองและ ปัญหาในเรื่องผู้นำชุมชน 3) ไม่สามารถพัฒนารูปแบบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้เพราะต้อง ใช้งบประมาณมาก 4) การติดตามได้เฉพาะกลุ่มที่ดำเนินการเท่านั้น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

1) จากผลการวิจัยการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน มาประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช (2548) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ดำเนินร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงานย่อยขององค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นกว่าเดิม การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป้าหมาย คือ พัฒนางานและพัฒนาคน โดยมีความรู้เป็นเครื่องมือ มีกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ

2) การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการจัดการความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมของนักศึกษาสาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน พบว่า มีกระบวนการพัฒนาทักษะได้แก่ ทำการสอนกระบวนการวิจัย การค้นคว้า การถามตอบ และการนำเสนอผลงาน และได้พัฒนาการศึกษา การวิจัยอยู่ในระดับปานกลาง จากแบบประเมินทักษะตามสภาพจริง 2) วิธีการพัฒนาทักษะมีจำนวน 17 หัวข้อ โดยใช้ระยะเวลาในการพัฒนา 24 สัปดาห์ สอดคล้องกับ การพัฒนาทักษะเป็นการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับความสามารถในการปฏิบัติการได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ พฤติกรรมด้านนี้จะเห็นได้จากการปฏิบัติที่แสดงออกมาให้เห็น โดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะที่พัฒนาขึ้น (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2541 : 57) เทคนิคการพัฒนาทักษะมีอยู่มากมายแล้วแต่มุมมองและความเหมาะสมของแต่ละบุคคลหรือองค์กรที่จะนำมาใช้เพื่อให้เข้ากับสภาพการเรียนรู้และให้เข้ากับนักศึกษาให้มากที่สุด โดยมีกระบวนการดังนี้ 1.การค้นหาคำตอบของตัวเอง 2.ตั้งเป้าหมาย 3.ปฏิบัติ 4.การประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

3) การบูรณาการการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในฐานะนวัตกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน พบว่าการบูรณาการจากการฝึกอบรมมี 7 แนวทาง สอดคล้องกับ (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคณะ, 2547) ในขณะที่ Throsby (2001; 46) ได้นิยามทุนวัฒนธรรม ว่าหมายถึงสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว (Embodies) สะสม (Stores)

และให้ (Provides) คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น โดยได้แบ่งทุนวัฒนธรรมเป็น 2 ประเภท คือ 1. ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ 2. ทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้

4) การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรองรับประชาคมอาเซียน

1) กลุ่มชาติพันธุ์ บริบทชุมชนพื้นที่เป็นภูเขาสูงชันมีเชื้อชาติไทย ศาสนาพุทธ มีความเชื่อประเพณี วัฒนธรรม คล้ายกัน 2) มีข้อจำกัดในเรื่องของขอบเขตของชุมชนในการปกครองและปัญหาในเรื่อง ผู้นำชุมชน 3) ไม่สามารถพัฒนารูปแบบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้เพราะต้องใช้งบประมาณมาก 4) การติดตามได้เฉพาะกลุ่มที่ดำเนินการเท่านั้น สอดคล้องกับ ศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช (2552 : 35 - 38) กล่าวว่าแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community Action Research: CAR) CAR เป็นการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน (Cross-organizational Learning Community) โดยแนวคิดใหม่นี้มีพื้นฐานแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ

5.3 ข้อเสนอแนะ

1) การพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ต้องทำบนพื้นฐานองค์ความรู้ตามแนวประเพณี คือ ใช้วัฒนธรรมบริหารวัฒนธรรม และให้มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาในด้านอื่นๆ

2) ชุมชนชาวบน บ้านน้ำเลา มีจุดแข็งทางด้านภาษาและวัฒนธรรม แต่ในขณะเดียวกันก็อยู่ในสภาวะวิกฤตทางด้านภาษาและวัฒนธรรม ลูกหลานไม่เห็นคุณค่า ควรมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมชาวบนอย่างเป็นทางการเพื่อยกระดับคุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สืบสานกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน

3) ผู้นำชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ควรเริ่มแผนงานตามผลผลิตจากเวทีเรียนรู้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน่วยงานในระดับชุมชน เช่น โรงเรียนในชุมชน ที่มีความตั้งใจที่จะผลักดันให้เกิด “หลักสูตรท้องถิ่น” ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน และควรส่งเสริมสินค้าหัตถกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ให้แก่กลุ่มแม่บ้าน

4) ผู้นำชุมชนควรจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และปราชญ์ชุมชนด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อรื้อฟื้นกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม ประเพณีให้ถูกต้องตามแบบประเพณีของตนแก่คนในท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ

5) ผู้นำชุมชนควรกำหนดพันธกิจในการพัฒนาสังคมแห่งความหลากหลายทางภาษา และวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์สู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ให้มุ่งเน้นภายในชุมชน โดยเฝ้าระวัง ปัญหาจากภายนอก ทบทวนตัวเองอยู่เสมอ เน้นการฟื้นฟูและนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิด การพัฒนาชุมชนพร้อมไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเอง: แนวคิดและยุทธศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง, 2541.
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ทำเนียบ
ชุมชนบนพื้นที่สูง 20 จังหวัดในประเทศไทย พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ, 2546.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. ประชากรและสังคม 2548 : ประชากรของประเทศไทย ณ พ.ศ. 2548.
กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548.
- กัญญา ลีลาสัย. การค้นคว้าประวัติศาสตร์ชนชาติไท. กรุงเทพฯ : สถาบันวิถีทรรศน์, 2544.
- กาญจนา คูวัฒนะศิริ. วรรณยุกต์ในภาษาญ้อ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- ขจิตกัย บุรุษพัฒน์. ชนกลุ่มน้อยในไทยกับความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพฯ : แพร์พิตา, 2526.
- ขวัญชีวัน บัวแดง และคณะ. วิชาติพันธุ์ในเมือง. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- ครรชิต พุทธโกษา. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้แบบสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ, 2554.
- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2543.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.
- จิราภรณ์ ภัทรากานุกัทร. ถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
, 2521.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2540.
- ชลิดา รินทร์พรหม. ระบบหน่วยเสียงในภาษาถิ่นโคราช. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2520.
- ชาคริต อนันทรวัน. ระบบหน่วยเสียงในภาษาไทยคำ หมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียง
คาน จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.
- ดักลาส โอลิเวอร์. แนวความคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์ แห่ง
ประเทศไทย, 2528.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคณะ. รายงานการวิจัย โครงการพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น โดยการจัดทำตัวชี้วัดประสิทธิภาพการบริหารงาน. กรุงเทพฯ :
กระทรวงมหาดไทย, 2547.

ดิเรกชัย มัทธนะสิน. การศึกษากลุ่มประโยชน์ในความเรียงภาษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

คุณฤพร ชานีโรศานต์. อนุพากย์ในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512.

ทวี ชีระวงศ์เสรี. สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ และคณะ. เสี่ยงและระบบเสี่ยงในภาษาไทยถิ่นใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 16 อำเภอ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ. วิจัยภาคสนามทางภาษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

นิเทศ ดินณะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

นิภา นิธยาน. การปรับตัวและบุคลิกภาพ : จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2530.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ไทยสิบสองปันนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, 2547.

ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

พรธิดา วิเชียรปัญญา. การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. 2547.

พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. การสัมมนาผู้พิพากษาหลักสูตรกฎหมายสัญญาชาติ เรื่องการแก้ไขกฎหมายสัญญาชาติไทยในปี พ.ศ. 2535. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม, 2535.

พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. รวมบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยและเอกสารสำคัญว่าด้วยคนต่างด้าวในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544.

พิชญ์สินี ชมพุกำ. วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 8, 2544.

พิศศรี แจ่มไพร. หน่วยเสียงภาษาแพร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

ยุทธนา แซ่เตียว. การวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้: สร้างองค์กรอัจฉริยะ. กรุงเทพฯ : อินโนกราฟฟิกส์, 2547.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.

ราตรี ธีนวารชร. ลักษณะของคำไวยากรณ์ในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

ลิจิต ธีรเวคิน. ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา, 2521.

- วิจารณ์ พานิช. การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ตาตาพับลิเคชั่น, 2548.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์, 2544.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547.
- สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. นวัตกรรมจัดการความรู้ โรงเรียนชาวบ้าน กระบวนการพัฒนานักเรียนชาวนาให้พัฒนา. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้, 2548.
- สนิท สมัครการ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ, 2542.
- สมทรง บุญพัฒน์. การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2524.
- สมศักดิ์ ภิญโญธรรมากร. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการความรู้ในองค์กร. กรุงเทพฯ : ศูนย์สารสนเทศ กองแผนงาน, 2548.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม: แนวทางศึกษาวิเคราะห์และวางแผน. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, 2536.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. คู่มือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: หลักการและการประยุกต์ใช้. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมและวัฒนธรรมไทย: ลักษณะการเปลี่ยนแปลงและวิทยาการวิจัย. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. ชาติพันธุ์สัมพันธ์: แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2548.
- สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคณะ. การจัดการความรู้. กรุงเทพฯ : พลพิมพ์, 2548.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2547.
- หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.

- อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (วิธีวิทยาและบทบาทในประชาสังคม). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- อรทัย ชื่นมณูชัย. จิตวิทยาอคติ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- อรพิมพ์ บุญอาภา. หน่วยเสียงภาษาระยะของ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512.
- อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มนุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2526.
- เอกวิทย์ จิโนวัฒน์. ศึกษาเปรียบเทียบการสร้างคำในภาษากูย บรู และโซ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- เจตนา นาควัชร. “ศัตรูที่ลึกลับ : แง่มุมหนึ่งของวรรณกรรมไทยร่วมสมัย.” ใน ทางอันไม่รู้จบของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ, 2530.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. “แนวความคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติทางวัฒนธรรม.” ใน การประชุมประจำปีของสมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย 4 กุมภาพันธ์ 2538, 2538.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. “หลักการวิจัยเชิงคุณภาพกับชุมชนชนชาติพันธุ์.” วารสารภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 15(2539) : 4-13.
- ทศไนย อารมณสุข. “การเปรียบเทียบเสียงของคำในภาษาพวนกับภาษาไทยมาตรฐาน.” ปริญา นพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2521.
- ศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช. “กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่ : กรณีศึกษาบ้านสบยาบ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย.” ปริญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. “ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับจำนวนประชากร.” [online]. แหล่งที่เข้าถึง : http://www.dopa.go.th/cgibin/people2_stat.exe?YEAR=50&. [2551]
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย พ.ศ. 2546- พ.ศ.2550.” [online]. แหล่งที่เข้าถึง : www.cgd.go.th/Library/knowledge/knowledge.htm. [26 ตุลาคม 2548]
- Barnett, H. G. Innovation: the basis of cultural change. New York : McGraw-Hill, 1953.
- Bennett, Jane. The Enchantment of Modern Life. New Jersey : Princeton University Press, 2001.
- Bloch, Bernard and Trager, George Leonard. Linguistic Society of America. The Waverly Press, 1942.

- Bloomfield, Leonard. *An Introduction to the Study of Language*. John Benjamins Publishing Company, 1983.
- Chomsky, Noam. *Syntactic Structures*. Netherlands : 's – Gravenhage, 1957.
- Clifford, James. *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*. The President and Fellows of Harvard College, 1997.
- Geertz, Clifford. *Agricultural Involution: The Processes of Ecological Change in Indonesia*. Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1963.
- Hughes, John P. *The science of language: An introduction to linguistics*. New York : Random House, 1962.
- Jones, Daniel. *English pronouncing dictionary*. ed. 14th. London : Dent, 1989.
- Kim, J. *Mind in a physical world: An essay on the mind-body problem and mental causation*. Cambridge : MIT, 1998.
- Lyons, J. (ed). *New Horizons in Linguistics*. Middlesex : Penguin Books, 1970.
- Mead, Margaret. *Coming of Age in Samoa: A Psychological Study of Primitive Youth for Western Civilization*. New York : William Morrow, 1928.
- Redfield, R. et. al. *Memorandum for the study of acculturation American Anthropologist*. 38. 1936.
- Rudmin, Floyd W. *Acculturation, Acculturative Change, and Assimilation*. Norway : University of Tromso, 2003.
- Sapir, Edward. *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York : Harcourt, Brace, 1921.
- Skinner, William G. *Chinese Society in Thailand, An Analytical History*. Cornell University Press Ithaca, 1962.
- Throsby, David. *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge : Cambridge University Press, 2010.
- Ward, Peter D. and Kennedy, W. James. *Maastrichtian ammonites from the biscay region (france, spain)*. The paleontological society, 1993.
- Wardhaugh, Ronald. *Introduction to Linguistics*. McGraw-Hill Book Company, 1972.
- Bar-Yosef, R. “Children of two cultures: Immigrant children from Ethiopia in Israel.” in *Journal of Comparative Family Studies*, 32. pp. 231-246. 2001.

- Berry, J. W. "Acculturation as varieties of adaptation." in A. Padilla (Ed.), *Acculturation: Theory, models and findings*. pp. 9–25. Boulder : Westview, 1980.
- Coben, R., and Padolsky, I. "Assessment-guided neurofeedback for autistic spectrum disorder." in *Journal of Neurotherapy*, 11(1). pp. 5–23. 2007.
- Dee, J., and Henkin, "A. Challenges to adjustment to college life in the United States: Experiences of Korean students." in *International Education*, Fall 1999. pp. 55-70. 1999.
- Fillmore, Charles F. "The Case for Case." in Bach and Harms (Ed.): *Universals in Linguistic Theory*. pp. 1-88. New York : Holt, Rinehart, and Winston, 1968.
- Krauss, Michael. "The world's languages in crisis." in *Language*, 68. pp. 4-10. 1992..
- Lybeck, Karen. "Cultural Identification and Second Language Pronunciation of Americans in Norway." in *The Modern Language Journal* 2002, 86. pp. 174-191. 2002.
- Poyrazli, S., et. al. "Adjustment issues of Turkish college students studying in the United States." in *College Student Journal*, 35. pp. 52-62. 2001.
- Tomich, P.et. al. "International Student Adaptation: Critical Variables." in *International Education* 29, no. 2. pp. 38. 2000.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ที่ให้ข้อมูลแต่ละชุมชน

ชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นางปราณี สายพิน	76	50 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
2.	นางเมิน เกตุแพง	105	51 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
3.	นางเต้า เกตุแพง	81	52 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
4.	นางคำปลิว เกตุแพง	59	35 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
5.	นางบัวคลี เขียวน้ำเพชร	74	34 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
6.	นางเหมือง ศรีสุก	76	10 หมู่ 11 ต.ป่าเลา อ.เมือง
7.	นายสมพงษ์ สุตรสูง	76	10 หมู่ 11 ต.ป่าเลา อ.เมือง
8.	นายบุญรอด บุญเรือง	76	46 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
9.	นางยืม บุญเรือง	68	46 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง

ชาวไทหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายลี พิมนาค	56	26 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
2.	นายพรมมา ลีลา	74	26 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
3.	นายสว่าง อ่อนน้อย	56	27 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
4.	นางบาง ประสพดี	49	28 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
5.	นางกาวิ ผาสุก	52	28/1 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
6.	นายสมพงษ์ ปานสี	42	29 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
7.	นายทวี คำหนาหนัก	64	31 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
8.	นายปัญญา มารอด	44	37 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก

ชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายสันติ ทรงสวัสดิ์วงศ์	55	117/1 หมู่ 12 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
2.	นายประจวบ ฤทธิ์เนติกุล	70	1 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
3.	นายสายจู ฤทธิ์นิติพงษ์	70	35 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
4.	นายเลอชะ แซ่ลี	85	79 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
5.	นางแย้ม เสยากุล	64	102 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
6.	นางสุดา แสนรากุล	52	102 หมู่ 2 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
7.	นางเนตรยา ทรงสวัสดิ์วงศ์	55	6 หมู่ 10 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
8.	นางบุตรสมาริ ฤทธิ์เนติกุล	46	231 หมู่ 11 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
9.	นางยุพิน ฤทธิ์เนติพุม	58	35 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ

ชาวลีซอ บ้านเพชรดำ ต.เขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายสมพงษ์ สีนหมี	40	53 หมู่ 10 ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์
2.	นายนาตุลพิษ แสนจ๊ะ	81	51 หมู่ 10 ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์
3.	นายนะเบอเลาะ สีนจ้าง	75	

ชาวจีน ย่านการค้า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายพินิจ อรุณผล	62	6/6 ถ.สามัคคีชัย อ.หล่มสัก
2.	นางทิพย์วรรณ กิตติเกษมสุข	61	104 ถ.วชิ อ.หล่มสัก
3.	นางลักขมณี อภิชาตะจุฑาพันธ์	61	15-16 ถ.สุริยศักดิ์ อ.หล่มสัก
4.	นางนงนุช เจริญสุขพลอยผล	61	ร้านจีนชิน อ.หล่มสัก
5.	นางสาวลัดดา วงศ์ศิริปรีชา	62	274 ถ.รณกิจ อ.หล่มสัก
6.	นางพรรณขงค์ ศักดิ์ศรยุทธ	61	3 ถ.เทศบาล 3 อ.หล่มสัก
7.	นายปราโมทย์ รัตนครอง	62	หจก. รัตนเก๊ตซ์ยานยนต์ อ.หล่มสัก
8.	นายสิทธิชัย อภิชาตะจุฑาพันธ์	63	15-16 ถ.สุริยศักดิ์ อ.หล่มสัก
9.	นางปนัดดา เต็มลาภ	61	175/2 ซ.รุ่งเรือง อ.หล่มสัก
10.	นายก่อเกียรติ สุวรรณกิจ	63	210-212 ถ.รณกิจ อ.หล่มสัก
11.	นางวันทนา มกรพันธ์	62	24 ซ.พินิจ อ.หล่มสัก
12.	นางแซ่ แซ่ตั้ง	97	231 ถ.วชิ อ.หล่มสัก
13.	นายฮ่อเฮียฮง แซ่ฮ่อ	72	208 ถ.รณกิจ อ.หล่มสัก
14.	นายณรงค์ เจริญจรรยงค์	61	2/5 ซ.ราษฎร์สงเคราะห์ อ.หล่มสัก
15.	นางพัชรี เสรีสันติวงศ์	59	85/6 ถ.วชิ อ.หล่มสัก
16.	นายโอภาส เสรีสันติวงศ์	64	85/6 ถ.วชิ อ.หล่มสัก

ชาวนน บ้านน้ำเลา ตำบลตะบะปะ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นางแก้ว เกิดนาง	60	
2.	นางปุ่น แดจันทร	75	
3.	นางมิตร ช่วยเมือง	75	
4.	นางสรวย เงินจันทร์ตา	67	
5.	นางรินทร์ ทองพันธ์	76	
6.	นายขำ เทียมยอด	87	
7.	นางแก้ว ต้นเพชร	63	

ชาวลาวพวน บ้านดงขุย ตำบลดงขุย อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นางสวน จำปาถ้วน	77	99 หมู่ 13 ต.ดงขุย อ.ชนแดน
2.	นายพรชนา มาลี	69	71/2 หมู่ 6 ต.ดงขุย อ.ชนแดน
3.	นายสมศักดิ์ โพธิ์ศรี	66	

ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย แบบสัมภาษณ์และ แบบสังเกต

แบบสัมภาษณ์

ชุมชน..... อำเภอ.....

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์..... เริ่มเวลา..... สิ้นสุดเวลา.....

บริบทชุมชน

ประวัติความเป็นมา

.....

ลักษณะทางกายภาพ

.....

ลักษณะทางชีวภาพ

.....

ลักษณะประชากร

.....

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

.....

ลักษณะทางสังคม

.....

ภาษา

.....

.....

.....

.....

ความเชื่อ

.....

.....

.....

ประเพณี

.....

.....

.....

วัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

ข้อจำกัด

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

หากไปทำกิจกรรมที่กลุ่มอำเภออื่น มีความคิดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

แบบสังเกต

การร่วมกิจกรรมชุมชน..... อำเภอ.....

1. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

2. การพูดคุยสนทนากัน

.....

.....

.....

.....

3. การทำกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

.....

4. การนำเสนอความคิด

.....

.....

.....

.....

.....

5. การแก้ปัญหา

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค ตัวอย่างภาษาที่ชุมชนใช้พูดสนทนา

ตัวอย่างภาษา

ชาวเขา บ้านเจ็กน้อย ตำบลเจ็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาไทย	ภาษาม้ง
พ่อ	ลี
แม่	เนี้ย
ภรรยา	ป้อ-เนี้ย
สามี	กู๋-ตู-ลี
ขอบคุณ	อ้าว-จง
กิน	น่อ
กินข้าว	น่อ-หมอ
หมา	โอ้ว หรือ เคย
ผู้หญิงอ้วน	ป้อ-เนี้ย-ตรอ
ผู้หญิงสวย	ป้อ-เนี้ย-लग-ก้อว
ตลาด	ต่อ-เกีย หรือ ต่อ-ค้อ
ฉันรักเธอ	กู๋-เนี้ย-ก้อ
กินข้าวด้วยกัน	ลอ-น่อ-หมอล
ปาก	หอน-จลอว
สวัสดีปีใหม่	หย้อ-ของ-ชา-เจีย
ไก่	อะ-กะ
1	อี
2	ออ
3	แปล
ข้าวเหนียว	หมอ-เบ่ว
มีด	เจีย
ช้อน	เคีย
รูปภาพ	ไถ-คั่ว

ชาวลิซอ บ้านเพชรคำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาไทย	ภาษาม้ง
1	ที-ยี่
2	ยิ-มะ
3	สะ-มะ
4	ลี-มา
5	หังว-มะ
100	ที-มะ
พ่อ	บะ-บ๊ะ
แม่	อา-หมา
ภรรยา	ลา-เมอ
สวัสดิ์	ยู-มั่ว
ข้าว	อี-ซา
กิน	อี-สา
ฉัน	มั่ว
เธอ	นั่ว
ไก่	อะ-ละ

ชาวบน บ้านน้ำเลา ตำบลตะบะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรม

การบรรยาย การสร้างเครือข่ายของชุมชนให้เข้มแข็ง

ภาคผนวก จ ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติหัว:แผนงานวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.ปานิสรา คงปัญญา
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Panisara Kongpunya
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3670100864685
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
เงินเดือน (บาท) 43,800 บาท
เวลาที่ใช้ทำวิจัย 12 ชั่วโมง : สัปดาห์
4. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชาการจัดการ
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
โทรศัพท์ 056-717100 ต่อ 1208 โทรสาร 056-717150
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) : nong_kp@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา
ปริญญาตรี บข.บ.(การบัญชี) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ปริญญาโท บธ.ม.(การบัญชี) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ปริญญาเอก บธ.ด. (บริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
การตลาด
การจัดการทั่วไป
ธุรกิจชุมชน
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 1) “Building Accounting of Listed Firms in Thailand” (ปีที่พิมพ์ 2012 EBSCO) (ผู้ร่วมวิจัย)
 - 2) “Accounting Sustainability, Disclosure Quality, Business Ethics, and Corporate Reputation” (ปีที่พิมพ์ 2012 EBSCO) (ผู้ร่วมวิจัย)

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายกมล บุญเขต
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr Kamon Bunkhat
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
โปรแกรมวิชานาฏศิลป์และการละคร
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) :
5. ประวัติการศึกษา
ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ) สาขานาฏศิลป์ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
นาฏศิลป์
การละคร
ศิลปวัฒนธรรม
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - 7.1 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
 - 1) “การวิเคราะห์เพลงกล่อมเด็ก ตำบลดงมูลเหล็ก” แหล่งทุน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีงบประมาณ 2546
 - 2) “ประเพณีการเล่นผีตาโม่ไทย-หล่ม : กรณีศึกษา หมู่บ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์” แหล่งทุน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีงบประมาณ 2551

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล อาจารย์วุฑฒินันท์ รัตนกรณ์
2. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3-6799-00034-499
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
4. ตำแหน่งทางวิชาการ -
5. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

โปรแกรมวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์ 76000

โทรศัพท์ 056-717134 ต่อ 1208

E-mail mawi_vudhthinatdh@hotmail.com

6. ประวัติการศึกษา

บริหารธุรกิจบัณฑิต(บริหารธุรกิจ)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต(บริหารธุรกิจ)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

7. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

บริหารธุรกิจ

8. ผลงานวิจัย

- 2560, การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้สู่ชุมชนสำหรับรอบรับประชาคมอาเซียน, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

- 2553, สื่อการสอน , รูปแบบการสอนต่อ ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้รายวิชาการวิจัยทางธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

- 2553, กลยุทธ์โลจิสติกส์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์